

ODSEVANJA

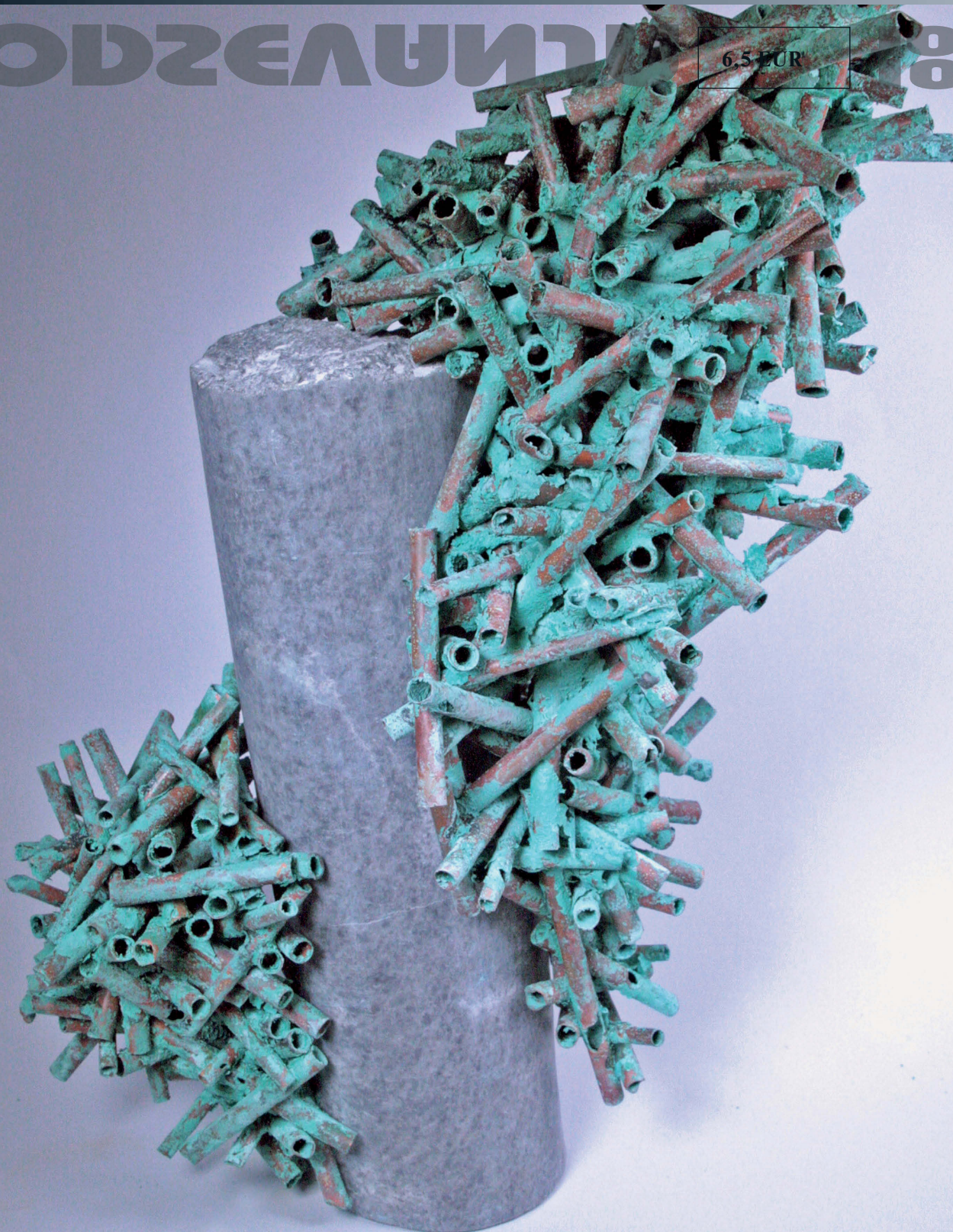
Koroška,
jesen-
zima
2018

107
108

revija za leposlovje in kulturo

ODSEVANJA 08

6.5 EUR

NA PLATNICAH

Naslovnica:
Jure Markota,
Steber, 2018,
marmor in baker,
40 x 30 x 25 cm

Jure Markota, *Sfera*, 2018, marmor in baker, 19 x 20 x 30 cm

Jure Markota, *Sfera*, 2018, marmor in baker, 19 x 20 x 30 cm

Kazalo

Danijela Hliš	Nedolžni sestanek	5
Nik Lebar	Snajper	6
	Marko	10
	Srečnež	13
	Soba 23	14
Peter Petrovič	Drevo, drevo	19
Marko Košan	Revija ODSEVANJA – Adijo, vera v sanje?	24
Helena Merkač	SPUNK – pesem, dvakrat peta	46
Helena Merkač	Zgodbe o kavici in h kavici	47
Helena Merkač	Nova knjiga Rudija Mlinarja Fabrika – ne le mati in mačeha, tudi prijateljica in vdova	48
Mirko Osojnik	Benjamin Kumprej: Nostalgija	49
Franc Verovnik	Antonia Bernard: Francosko o Slovencih, slovensko o Francozih	51
Uroš Zavodnik	SHOTS Mednarodni filmski festival v Slovenj Gradcu	54
Uroš Zavodnik	Stojan Brezočnik – Izgubljeno srce	56
Marko Košan	Jure Markota – Umetnostni kontekst kot tema	58
Draga Ropič	Dober občutek je, če človek ve, da je srce na varnem in ga ne zapušča spomin (intervju Janez Žmave)	66
Gašper Bivšek	Pesmi za Benija	70
Franc Juričan	Beno/Benjamin	73
Hubert Tratnik	In memoriam	74
Niko R. Kolar	Hommage Benjaminu	76
Klavdija KIA		
Zbičajnik Plevnik	Benjamin. Benjamin Kumprej.	78
Matjaž Pikalo	Praprotni grič ali Kdo bo tvoje konje jezdil?	80
Andrej Makuc	Salon	82
	50 let Gimnazije Ravne	83
	Voščilnice	84
	Med zemljo in nebom	85
	Smrti ni, sem samo jaz, ki bom umrl	87
Katarina Hergold		
Germ	JOŽE TISNIKAR Ob 90-letnici rojstva in 20-letnici smrti	89
Katarina Hergold		
Germ	Pismo Josepha Arecha v arhivu Koroške galerije likovnih umetnosti	91

POEZIJA

PROZA

POSEBNA PRILOGA

KNJIŽNE OCENE

LIKOVNA PRILOGA

INTERVJU

KULTURA

Jure Markota, *Forma III*, 2012,
baker in jeklo, 60 x 40 x 20 cm

Danijela Hliš

NEDOLŽNI SESTANEK

NEDOLŽNI SESTANEK

LEPOSLOVJE

*Opazuje se v ogledalu,
tujka s porednim nasmehom.
Danes ni žena, ni mati,
danes je ljubica.
Centimeter za centimetrom se dotika,
se spoznava.*

*Prsi kot domača smetana, vabljive, dišeče.
Rame in obraz poletno porjaveli.*

*Steče po skriti stezi, proti njemu,
proti obali, kjer jo čaka.
Golih nog preko kamnov in grmovja
hiti mu v naročje.
Oranžno obarvane skale, dolge sence dreves.
Na vročem pesku se mu preda.*

*Globoko diha, oči pripрте, le šumenje valov,
ona pa ga pije, kot da bo jutri konec sveta.
Koža ji gori, prsti grabijo mivko v ekstazi.*

*On jo boža, liže, kot le on zna.
Prodre ji do duše in srca.
Poigra se z njenimi lasmi, požgečka ji rame in trebuh,
dokler se vsa omamljena ne obrne -
ponudi mu še hrbet v poljub.*

*»Sonce moje!« zakriči tja v nebo,
»ljubi me, božaj me,
napolni mojo praznino s tvojo vročino!«*

SNAJPER

LEPOSLOVJE

Še preden da bi prečkala trg, je krogla prečkala njeno majhno telesce. Dober strel je bil. Točno v sence. Ni bolelo in zadnja misel ni bila smrt. Mislila je na hrčka, svojo puhasto nagrado za petice. Mislila je na mehko dlako, ki je le še par korakov stran, ali pa je ugibala, kaj bo za kosilo. Ob sredah dobi še sladoled. Lep pomladni dan je bil. Zares. Deklica sploh ni padla, nekako se je ulegla in zaprla oči.

Podobnih let je kot moja ... Čez dve ali tri ure bo pojedla kosilo, napisala domačo nalogo in se odpravila domov, je razmišljal. Žvižgala si bo in roza torba ji bo bingljala z ramen. Nič ne bo vedela o mlaki krvi in poškopljenem nahrbtniku. Ni predolgo gledal tja, raje je buljil v zavese. Že dolgo ni več čutil resničnega zadovoljstva, ampak sprožiti je preprosto moral. Podobno je bilo kot s flašo in razcapanim brezdomcem, ki se je ob poku zrušil z bergel in se kljub bolečinam hitro zavlekel za betonsko korito. Nekaj takega se je skrivalo v nagonu po preživetju, da je ta rajcal njegovo notranjost. Pijančev skok je bil zanj skorajda poetičen, primerjal ga je s kačo, ki še zadnjič ugrizne, ali pa z muho brez kril, plazečo se naprej, vedno naprej. Beži od smrti. Nekam v življenje. Plazi se in se ne vda, čeravno ve, da je le še vprašanje časa, kdaj bo ... Samo enkrat jo je ujel in ji previdno odtrgal krila. Takrat je prvič jokal, a je bil ob spoznanju, da je rojen s čutečo sredico, le zbsti jo je treba vsake toliko, tudi prvič zares srečen. Res je bilo podobno kot s flašo in brezdomcem.

Črepinje in do majhnega korita segajoč krog. Premajhnega za pijanca. Z lahkoto bi mu odstrelil blaten čevelj, a tega niti ni želel niti ni smel storiti. Vedel je, da se bodo kmalu zaslišale sirene, zato je moral pohiteti. Ko je učenih gibov pospravljaj puško, so pogumnejši že davno stekli za vogal, pijanec pa je še kar ležal tam kot prej. Maček je še zadnjič previdno poškilil skozi okno in pustil očem, da se ustavijo na črepinjah. Neka ženska je kričala. Res mu je bilo žal, da se je razbila. Glasno je kričala. Eno in isto. Resnično žal. Ko je zagrnil zaveso, je vedel, da ni bilo zadnjič. Ne še.

Slutil je, kam ga bo ta služba pripeljala. Videl je filme. Vsi kriminalisti ali samooklicani detektivi končajo enako. Ob pol treh na balkonu s čikom in kozarcem viskija. Poskušal je ugotoviti, ali mu je okus res všeč ali je le še ena posledica

nekega ideala, ki si ga je postavil. Še kot mulc si je žvižgal Heroja ulice od Kazališta, ko se je vračal domov in mu je torba bingljala z ramen. Za čike je vedel, da niso posledica službe. Prvič je kadil z njo. Smešna sta bila. Kot dve žabi.

Pa ni razmišljal o njej. Zadnje mesece je osebne tragedije potisnil še globlje, to je znal. Namesto njih je skupaj z žvečilko prežvekoval njega. »Pizda kar ne neha streljati,« je slišal šefa reči vsaj dvaindvajsetkrat. Mogoče triindvajsetkrat. Pri njem ni šlo za fotografski spomin pristnega avtista, ki na drugi strani požre sposobnost empatije. On je preprosto znal šteti. Pizda pa res ni nehala streljati. Osem v štirih mesecih. O njem je vedel le, da cilja skoraj bolje kot on in da skoraj zagotovo izbira naključne tarče. Tu je bila še neka posebna vez, o kateri ni rad govoril. Enkrat ali dvakrat jo je omenil ženi, a ga je ta vprašala, ali bi jutri raje ribo. Piščanec je še vedno v zamrzovalniku in lahko si še premisli. Res si je. O tej vezi, ki je ni znal pojasniti, kasneje ni dosti razmišljal. Zdaj pa je drugače. Včeraj je prvič slišal njegov glas. Ne da bi mu bil všeč, nasprotno, nekako grob je bil, on pa si ga je predstavljal uglajenega, a nekaj je vseeno bilo. Tisto. Ko mu je rekel, da potrebuje še enega, ga je zavrnil. A mu je verjel, ko mu je mirno zatrdil, da jih lahko pobije še sto, pa ga ne bodo ujeli. Kmalu se je vdal. Deveti bo zadnji. Ob devetih bo počilo, devet in še pet minut pa bo kriminalist Maček vdrl v sobo in aretiral snajperja. Deveti bo zadnji. Odbijal je misli, a so vseeno našle pot. Kdo bo deveti? Katere oči se bodo zaprle, zato ker je on nesposoben? Koliko se jih je že ... Koliko ... Ni jokal niti ni bil preveč otožen, le nedoraslega samemu sebi in položaju se je počutil. Izneveril se je vsem, ki so zaupali vanj. Ni šlo za trupla. Šlo je za tiste, ki še dihajo in vidijo, da je nula.

Vstopil je in vdihnil vonj bezga, ki je silil skozi priprto okno in se mešal z vonjem po stari posteljnini. Raje bi »to opravil« v kakem boljšem hotelu, s svojo plačo bi si ga z lahkoto privoščil. Odprl je potovalčko, ki je, skrbno spravljena pod posteljo, nanj čakala že od prejšnjega tedna. Ko je nato nameščal opremo, je skozi napol odgrnjene zavese z očmi vsake toliko oplazil okolico. Razmišljal je o srečnikih, ki se bodo zbudili pravočasno, pa o drugih, ki si bodo jutri privoščili dremež. Namesto ob osmih se bodo v šole in službe odpravili uro kasneje. Vsi bodo postali tarče, a samo eden bo zadel na loteriji.

Prva nagrada: NIRVANA! Ni si lagal. Ne dela jim usluge, čeprav se mu smrt res zdi odrešilna. V resnici na trupla ni mislil prav pogosto. Med zadnjimi pripravami, uro prej, vmes in še uro ali dve po koncu. Ko je val adrenalina popustil in so se roke umirile, jih je pokopal. Vsakič znova.

Niti v sanjah ni pomislil, da se bo Maček strinjal. Preko slušalke bi ga moral na gobec in mu nadeti lisice. Moral bi biti preveč ponosen. Poznal je ljudi na podobnih položajih. Polovici se ne ljubi, tem se služba konča ob treh, druga polovica pa celo življenje dela. Niti prvi niti drugi ne bi pristali na tak dogovor, to je vedel. Ampak Maček je bil drugačen, poseben. Kot bi razumel širšo sliko, kot da bi razumel njegovo hrepenenje po še enem strelu. Kot bi ga samo on resnično poslušal, medtem ko ves svet obsoja že vnaprej. Všeč mu je bil. Res všeč. Po drugi strani pa mu je bilo žal, da se je pustil tako hitro prepričati. Prelahko je šlo.

Pri desetih je opazil, da lahko z nekaj stavki doseže vse. Mama mu je to štela za vrlino, njega pa je ta dar vedno bolj žalostil. Kmalu je spoznal, da najspretnije prepričuje samega sebe. Zbal se je in v svoji sobi obrnil ogledalo. Lesen del. Olajšanje. To je bilo še pred spoznanjem, da je ogledalo v njem samem. V njem si ogleduje svoj odsev in poskuša razumeti, kdo je in kaj počne, zakaj je tak in kak želi biti. Ni res, da je človek lahko vse, kar hoče biti, človek je lahko samo in zgolj to. Zgnetli so ga, še preden se je tega zavedel. Nekje na koncu osnovne šole je bil že določen. Enkrat, dvakrat ali večkrat mu je prišla prepričljivost prav, zaradi nje se je lažje prilagodil okolju, zdaj pa je z njo zvezan do konca predihavanja. Proti njej se lahko bije njegova zavest, a nikdar ne bo docela poražena. On je on in tudi želja, da bi bil nekdo drug, nekdo, ki lahko blebeta v prazno, saj njegove besede nimajo teže, ni nič več kot del njega. Tako rad bi si pobegnil, a kamorkoli se obrne in zastavi korak, se že pričakuje. Tako rad bi spremenil kodo, tako rad bi se na novo naredil. Pofukal in rodil samega sebe, a kaj, ko bi se ustvaril po lastni podobi. Tako rad bi, da bi Maček rekel ne. Brez pogajanj, odločen ne. Prvič se kaka pomembna zadeva ne bi odvila po njegovih načrtih in prvič bi verjel, da sta njegov svet in slika pred očmi le ena izmed neštetih. Mogoče bi potem težje sprožil.

V vrtcu je veroval, da je njegov medvedek Tim živ. Ima ženo Katjo in sinka Roka, ki ga je zaradi pomanjkanja medvedov igrala miš z rdečim klobukom. Čeravno je bil sveto prepričan, da vonjajo, vidijo, čustvujejo ... skratka imajo vse atribute, ki jih bitje potrebuje, da se loči od nežive narave, drugi tega kar niso hoteli videti. Šušljali so o zdravnikih, strokovna pomoč, je

rekel stari. Ko se je Rok zataknil za ograjo in sta ga starša medvedka komaj rešila, je tri dni slabo spal. Bal se je, da se rana ne bo zacelila, a tega mišku seveda ni povedal. Diagnoza je bila pravilna. Oče ga je že naslednje jutro, ko je on nič hudega sluteč sedel v šoli, zabrisal v smeti.

»Strgan klobuk je imel,« je pojasnil stari. »Ne cmeri se, saj dobiš drugega!«

Popravil si je brčice in zakašljaj. Ni razumel, da druga igrača ne bo mogla nadomestiti mesta v plištasti družini, v njegovega sina pa se je usidralo spoznanje, kaj loči pač muho od muhe in kaj loči pač človeka od človeka.

Zdaj je gledal skozi srednji razgaljeni del stekla. Narahlo si je grizljal spodnjo ustnico in pogrešal Roka. Ko bi čez noč vsi postali člani plištaste družine, ne bi mogel sprožiti. Kako lahko nekdo, ki čuti, vonja, ljubi, ubije nekoga, ki čuti vonja, ljubi? Uspe mu le, če ga zbanalizira na neko njegovo lastnost, na nek delček subjektivne sodbe o njem, če ga potlači. Tista prva in zadnja muha, ki jo je poslal v onostranstvo, zanj ni bila muha, temveč bzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz... Ko je opešala in se zgrudila slab meter naprej od svojih kril, je zmanjkalo zvoka. Na njegovo mesto se je prikradla tišina. Tiha in brez kril si je bila podobna še manj kot prej, a vendar je takrat spet postala muha. Trenil je z očmi in pred njim je namesto črnordeče umazanije, ki jo bo treba pobrisati z mize, obležalo truplo. Truplo bitjeca, ki je umrlo zaradi njega.

Namestil je še puško in pomislil, da jo bo jutri, ko bo šlo zares, prestavil dva do tri metre bližje k oknu. Vsakič je strel natančno premislil. Vedel je, od kje ga lahko opazijo, vedel je tudi, do kam se bo slišal. Prav tako mu postopek, ki ga bo kmalu po poku zagnala policija, ni bil tuj.

»Tomaž, še ne spiš?« je napol zašepetala, a hkrati napol kriknila gospa Maček. Iz zašepetane spalne srajce je kugal rahlo zaobljen trebušček. Poznalo se mu je, da ga nosi že dvainštirideset let, a njegova vabljiva lepota še vseeno ni povsem izginila.

Še vsaj nekaj let se bo počutila seksi, potem pa bo spoznala, da je stara in za njo bom to spoznal jaz, je razmišljal. Ženska je lepa, dokler je lepa, ko pa postane grda v svojih očeh, te mečejo odsev še na druge. Bal se je tega dne, ko mu njene povejo, da je z mladostjo konec.

»Pišem ...« je odgovoril nalašč zasanjano in se še bolj sklonil nad kupom papirja na mizi.

Copate je pustila pred steklenimi vrati in bosa stopila na balkon. Ni je zeblo.

»Saj veš ...«

Hotel je reči: »Saj veš, kakšen sem in kakšna si ti, kakšna je ta noč in kakšne naju še čakajo.

Saj veš, ti vse že itak veš ...»

Pa je molčal. Ker je vse že itak vedela. Tudi to, da ve. Vedela je tudi, da o tem ni dobro govoriti. Morda je vedela še, da ni pisal pesmi, temveč je službo spet prinesel domov. Skoraj zagotovo pa ni vedela vsega.

»Vem, vem ...«

Čakal je, da sliši drsanje bosih stopal po ploščicah, zapiranje vrat in nato vnovič veter. A ni še odšla.

»Tako pridem, ti kar zaspi,« je zašepetal, ne da bi dvignil pogled s kupa papirjev.

Delovalo je ... Njen tih lahko noč in koža, ki polzi po ploščicah. Tiho. Čim tišje. Lahko bi rekla marsikaj, pa ni. Za to ji je bil hvaležen.

Ni dolgo mislil na punčko, ki mu je namenila mladost. Še za par verzov si ni vzel časa, čeprav ga je prijelo, da bi se s tem pred samim sabo opral laži. Prave pesmi ni napisal od predlanske jeseni. Zdelo se mu je, da zdaj živi popolnoma drugačno življenje, ki se ga ne da ustaviti, kot se je dalo prejšnje. Za pesem moraš prijeti uro, ujeti moraš trenutek. Tega več ne zna.

Zdaj mora razmišljati o njem. Poznati mora njegove misli, jih razumeti in jim nazadnje pustiti, da mu zlezejo pod kožo. Da se obarva v njegove barve, kot se obarva cvet rože, ko ji v vodo kaneš črnilo. Prižgal je šestega, štel je rad, in puhnil v zvezde. Ja, misliti mora nanj, poznati njegove poteze ... Nenadoma pa ga je posilil smeh. Krohot. Požgečkal ga je in on mu je sledil z vso bitjo. Bilo mu je, kot je dojenčku, ko ga zavitega v toplo odejo žgečka mama. V službi se je veliko smejal, včasih tudi doma, a že vsaj dvajset let je bil njegov smeh drugačen. Kot da bi se ga naučil. Zdaj pa se je prirodna verzija vračala na balkonu ob pol treh, treh ponoči. Nenapovedano. Zbal se je, da mu je uspelo in mu je snajper res zlezel pod kožo. Le vprašanje časa je, kdaj bo razumevanje njegovih dejanj preraslo v opravičevanje.

»Klinčevo dober detektiv si, gospod Maček,« je rekel na glas.

Se on počuti tako ... Tako polnega? Je igra z ljudmi tisto poslednje zadovoljstvo, ki je dano človeku? Češnja na torti dobre hrane, muzike in pičk? Sem postal kot on, ko sem sklenil kompromis s hudičem? Se zaradi tega smehljam tako prvinsko? Si domišljam, ne, si verjamem, da sem bog?

»Ampak ta bo res zadnji? Brez zajebancije?« je vprašal snajperja in hkrati sebe. Človek lahko s prepovedanega drevesa ukrade kolikor jabolk pač hoče, paziti mora le, da si za beg pred vestjo žepov ne obloži preveč. Čeravno mu je občutek prijal, si je moral obljubiti, da ne bo več kartal z ljudmi. Ta bo zadnji.

»Da,« je iskreno odgovoril snajper in on si je verjel.

Ob pol devetih zvečer je zagrnil zavese, zaklenil sobo in se lahkega koraka sprehodil do avta. Čez petnajst minut je bil že doma. Poljubil je hčerko, podpisal opravičilo za dva dni, ko jo je bolel trebušček, in se zlagal ženi, da je delal nadure. Na puško, sprožilec in naboj, ki mu nikdar ne uspe slediti z očmi, ni mislil. Jutri. Na njih bo mislil jutri.

Ni odgovorila, samo pokimala je in se odpravila spat. Kmalu je prišel za njo ter prvič tiste noči zaspal.

»Prva je bila ženska srednjih let. Učiteljica. Drugi je bil študent, dvaindvajset let, svetla prihodnost ...«

»Saj ne, da mi je nadležno, ampak zakaj ...«

»Če boš vprašal, ali je to ena izmed mojih detektivskih metod, raje ne ... Odkrito rečeno ni. Preprosto te poskušam razumeti ...«

»Zakaj pa potem ne vprašaš?« se je snajperjev glas spremenil, kot da bi želel v gruči ljudi, z drugačnim tonom nakazati, da je menjal sogovornika.

»Odgovoril bi mi že, če bi hotel ... Če bi znal ...«

»A ne začneš ob osmih?« je vprašala in zadnje zloge povezala z zehanjem.

»Ne ... Mislim ja, prej imamo pa še sestanek.«

Ni odgovorila, temveč je samo pokimala in zaspala nazaj, on pa se je lotil gumbov na srjaci. Preden je zaprl predzadnji gumb, se je vrnila misel, ki se je vso noč mešala s sanjami. Vstopil bo pet minut do devetih, namesto pet minut čez. Čisto preprosto. Deset minut. Eno življenje. Vedel je, da snajper ni neumen in je prehiter prihod predvidel, še preden mu je izdal lokacijo.

Takrat ga je vprašal: »Me boš poskušal ustaviti?«

»Ne. Šele pet minut čez deveto ... Takrat se ta igrice konča.«

Preprosto sta si verjela, kot da drug drugega razumeta bolj kot sama sebe. Dovolj je bilo že to, da sta oba dala besedo. Ja, snajper ga ne bo pričakoval pet do devetih, tudi sam ne bi njega.

»Jo lahko pelješ v šolo?« je zašepetalo izpod odeje.

»Mudi se mi, ljubica ... Res.«

Na take in podobne dni ji ni želel predolgo gledati v oči, ni zmožal poslušati njenega mehkega glaska in ni si dovolil, da bi z umazanimi rokami popackal njen puhast pulover. Roza puloverček. Osmi rojstni dan. Ali pa sedmi. Pinki je od nekdaj oboževala.

Radio je pel eno od Stonesov ... Ujel je le tisti del, ko hudič skozi Jaggerja upa, da so uganili njegovo ime. Glas, ki je sledil komadu, je zbedel z vprašanjem, o kom pravzaprav govori pesem. Klicali so ljudje najrazličnejših atomskih razporeditev in s poslušalci delili čudne ter manj čudne ideje, potem pa je en tip rekel, da pesem govori o bogu. Še radijec se je zahihital. V razmislek so komad še enkrat zavrteli. Hecno je to z dobrim in zlim, je mislil, in ni ga hujšega zla od vrhnje, na videz dobre plasti, ki skriva gnilo sredico in je od nje same slabša. Plesen, ki se naredi na površini, preprosto postrgaš in duša se spet svetlika ... Kaj pa narediš s skrito gnilobo? Da bi prišel do nje, moraš ubiti tudi dobro. Ubiti tudi dobro ...

Pet minut do devetih je Jagger drugič svršio u mikrofon, motor pa se je ustavil. Snajper se je naglo pognal proti sobi, a njegov korak vseeno ni bil prehiter, da ne bi privlačil pozornosti. Sončni jezik je lizal tlakovce, okoli njega pa je plesala novorojena dišeča pomlad. Za par bežnih trenov je bil hvaležen, da šteje en vdih več kot izdih.

»Dobro jutro, kako vam je ime?« je vprašal glas radijca.

»Dobro jutro ... Tomaž.«

»Povejte, Tomaž, o kom govori pesem?«

»Jaz mislim, da govori o bogu. Hudič je itak vedno tam, kjer se zgodi kaj slabega. Zakaj bi on spraševal, ali smo uganili njegovo ime? Po drugi strani pa v dreku nihče ne išče boga. Nihče ne posumi fantka iz prve klopi, ki prijazno pozdravi. Hecno je to z dobrim in zlim in ni ga hujšega zla od vrhnje, na videz dobre plasti, ki pod sabo skriva gnilo sredico in je od nje same slabša ...«

Z radijcem sta se poslovila in v njega se je naselil tisti občutek, ki se je zadnje čase kar vračal in vračal. Zdaj bi po navadi obsedel na stolu, se zazrl v prazno in med prsti zavrtel vžigalnik. Prižgal bi šele po petnajstih minutah in skupaj z dimom izdihnil moteč del vesti. Čistke so nujno potrebne, da oblast ohrani suverenost, da se temelji ne zamajejo. Potem se je še drugič zaslíšal Jagger, kot je obljubil radijec. Pohiteti bom moral, si je rekel, ko je pogledal na uro. Deset minut do devetih. Do tja imam še nekaj minut. Pravočasen bom, ne prehiter in ne prepozen. Kaj bi dal za eno čistko! Čisto majhno, deci viskija pa čik ali dva. Zakaj je življenje šah na čas? Zakaj ni raje verzija za začetnike?

Kljub zbeganim mislim je samozavestno zakoračil med sončne žarke in v nosnice ujel vonj po pomladi. Točno je vedel, kam mora, a ni smel preveč hiteti, da se ne bi izdal. Prvih deset stopnic, pa drugih deset in nato prva vrata levo. Srce mu je razbijalo, ko je naposled vendarle stal pred njimi. Tri minute do devetih. Čutil ga je na

drugi strani stene in hkrati vedel, da tudi on sluti njega. Imelo ga je, da bi zbežal, da bi opustil svoj načrt in dovolil vsemirju, da uredi, kot se mu zahoče. Pa ni mogel. Že davno je bilo odločeno. Vstopil bo in eden bo obležal, stvar bo izpeljal do konca. Ampak to je zadnji posel s hudičem! Prijel je kljuko in jo nežno potisnil navzdol. Nikoli ni lahko. Vstopil je.

Rekel je, da bo streljal ob devetih in res bo. Še dve minuti je imel. Odgrnil je zaveso in prečesal okolico. Vse je bilo na svojem mestu. Drevesca, hiše, cesta ... vse je ostalo tam, kamor jih je odložil. Na hitro se je zagledal tudi v peščico navzdol po ulici hitečih obrazov. Nikogar izmed njih ne bo med izbranci, resni kandidati pridejo čez tri-deset sekund. Čutil je majhne mravljice, ki so ga grizle znotraj, da je v sebi ves drevnel, a roke so ostale mirne. Vnovič se je, kot že takoj, ko je vstopil, zagledal v vrata. Detektiv Maček bi lahko vsak trenutek planil skozi in mu preprečil, da strelja. To ga je strašilo, čeravno je vedel, da Mačka ne bo. Niti psa ni postavil pred vrata. Zagnanega človeka ne ustavi tisoč pregrad, ustavijo ga besede. Prepričljive besede. Ne bo ga, ker ga je prepričal, da noče priti. Vseeno je zijal v vrata. Upanje umre zadnje. Ne, ne bo ga. Po tihem si ga je vedno želel srečati. Želel si je, da bi ga še zadnjič vprašal: »Me res želiš ustaviti? Me ne razumeš več?«

Če bi mu Maček odgovoril s kroglo, bi to sprejel. Nastavil bi ji srce. Če pa bi Maček povedal pištolo, češ da ga razume, bi bilo to dovolj močno dokazilo, da lahko s samim seboj mirno živi.

Samo da bi ga srečal!

Ta misel je bila dovolj, da se je ponovno zbal. Pogledal je skozi kukalo. Nič. Izdih je izražal olajšanje, vdih, ki mu je sledil, pa razočaranost. Obrnil je veliko okroglo ogledalo, da se še ne bi srečal, in stopil k oknu.

Pet minut čez devet se bo njegov voki toki stresel v namerno nečloveški glas, ki bo oznanil, da je snajper znova udaril. Pobral ga bo s postelje in javil lokacijo.

»Blizu sem, dve, mogoče tri minute, pošljite okrepitve!«

Čez dve minuti bo izstopil, čez še eno pa se bo pripeljal nazaj na trg in kriče ukazoval mlajšim kolegom, ki bodo prispeli kmalu za njim. Obkolili bodo mesto in zaprli izhode, da snajper ne bi pobegnil. On bo takrat že vedel, da je strelc od nekdanj ujet, in upal, da je moril zadnjič.

Oprijel se je puške in umiril dihanje. Najboljši strelc. Z njim bi lahko tekmoval le detektiv Maček, a ta strelja z golj tarče.

Roza nahrbtnik je takoj pritegnil njegov oster pogled ...

Marko

LEPOSLOVJE

»Deset minut nedolžne sprostitev,« neka Marica, preden jo je Janez napičil.

Prva nedelja po koncu majskih počitnic. Cimer Frenk je odpotoval in končno je imel sobo samo zase. Francija je daleč. Blažena študentska izmenjava. Hej, svoboda!

Vstal je ob desetih, skadil čik, popil kavo. Ko se je končno lahko usral, je skočil še pod tuš. Topla voda, nato še vroča. Vesel, da je prihranil nekaj toaletnega papirja, si je natančno drgnil odprtine. Na zadnjično je bil tokrat iz strogo zaupnega osebnega razloga še posebej pozoren. Šlo je za res občutljivo Zadevo. Najvišja tajnost, ki jo je varoval kot zadnji čik, o čemer priča njegovo bolešno pretiravanje. Šlo je celo tako daleč, da si v družbi ljudi o dotičnem ni upal niti razmišljati. Drgnil, izpiral in še malo obojega je do dvanajstih, ko je pojedel dva koščka ananasa in skadil še par čikov.

Dve uri je bral revijo. Nič konkretnega. Vmes ga je poklical Žužek, dobre novice. Mogoče bo debitiral v drugi ligi. Članski. Čisto mogoče.

Eno in še pol druge ure je gledal film. Ameriška sitkomedija. Na glas. Vmes si je dovolil pomisliti na dotično. In res! Misel je potovala do tiča. Prvič je zares trznil malo pred vrhom, zasičenim z dramatično glasbo. Velik okrogel črnc se je smehljaj in si gladil črn trebuh. Srečen konec.

Sledilo je petnajst minut zaklepanja, zapiranja oken, nategovanja zaves in ostalih nujnih priprav. Vse je trikrat preveril.

Malo pred peto je tič drugič trznil. Pogladi ga je, kot bi ga želel pomiriti. Pet minut mu je vzelo, da je še zadnjič pretuhtal pred svetom skrito Zadevo in jo potisnil globoko, še globlje, najgloblje. Končno je bil srečen. Kar tekel bi med nežno zibajočimi se cveticami in vpil o notranjem miru, o polnosti, ki jo človek občuti, ko najde tisto nekaj. Vse bi posnel, potem pa bi do smrti predaval o pozitivnem odnosu do življenja, teku za sanjami in trosil puhlice. A to ne gre. Zadeva mora ostati skrita, potlačena vanj. Svet še ni pripravljen.

Nato se je uro in sedemnajst minut počutil polnega.

Še slabi dve uri je bil čisto super, potem pa je šel predaleč. Poti nazaj več ni bilo. Nervozen in ves tresoč je vse sile usmeril v to, da bi se odmašil. Poskusil je na sto in en način, a z vsakim

novim poskusom je sramotna Zadeva zlezla še dlje v njegovo notranjost. Tam ga je drgnila, mu žgečkala dušo ter ga opominjala nase. Počasi, a zagotovo je prišla še bolečina, občutek se je iz prijetnega prelevil v nadležnega. Nasičenost, ki je ne pozdravi noben sprehod, srbečica, katere se ne da spraskati. Še zadnji delček njegove sramote se je skrnil pred svetlobo, tako da je le skozi priprto odprtino kazal svoj *Made in China*. Zdaj je bilo dokončno. Ni več poskušal, temveč se je spravil v posteljo in po naporni borbi z vekami, ki so trzale in niso hotele ostati spuščene, naposled zaspal.

Mama je spekla čokoladno torto, o cimetovi ni želela nič slišati. Osemnajst let. Nabasal se je s čevapčiči, tremi kosi torte in vse skupaj zalil s kokakolo. Zvečer se je izmuznil in s prijatelji zares proslavil. Darila! Zabojo piva, še en zabojo njemu ljube tekočine, cenejši, pa zbirka porničev, prvovrstni baloni, tudi vodni baloni, gram trave, tobak, papirčki, delček nebes, čokolada, nič cimeta, poljub, faf, bon za masažo, bon za njeno spalnico, dvakrat, trikrat, nogometna žoga, nova igrlica, faf, druga usta, podoben epilog. Peter pa mu je prinesel lično zavito paket, dal mu ga je, ko so drugi že odšli, in morda celo pomežiknil.

»Vse najboljše,« je rekel, ga objel, predolgo ostal prižet obenj in se končno odlepil.

»Hvala ... Kaj je notri?«

Čudno se je prestopil in se nasmehnil. Pogledal je v tla, brnil kamen, nato pa oči fiksiral na slavjenčeve.

»Še ena tvojih šal?« je vprašal ta.

»Ja, še ena mojih šal ...«

Šele doma je odprl darilo, ves zgrožen obstrmel in škatlo zatlačil v predal z majicami. Skušal jo je pozabiti, a se je hitro omehčal. Trdnost volje je zamenjal za občudovanje trdnosti iz predala. Tudi na Petra je ... mislil. Vedno pogostejše. Njegovo mišičasto potno telo, ki se je tako dobro zlilo z njegovim ... Nikdar pa ni šel predaleč! Res nikdar se ni vdal skušnjavi, pa ga je večkrat mikalo. Predal je vabil, priprt klical, da seže vanj in poišče svoj notranji jaz. Ni ga iskal. Tega si ni dovolil.

Do zdaj! Do tega dne! Zdaj pa si se končno onegavil! Vrglo ga je iz sanj. Skoraj bi zakričal. Idiot! Še sreča, da se je ugriznil v jezik in okusil

nekaj kovinskega. Bolje od kričanja. Prihitelj bi varnostnik in vprašal, ali je vse v redu.

»Nekam bled se mi zdiš,« bi z njim delil svoja opažanja.

On pa ... On bi se zakopal v posteljo in pritr dil, da je šlo vse v rit in noče več ven.

»V težkih časih živimo, trd je kruh proletariata ...« bi nato sledil monolog starega.

To njegovo govoričenje bi mu takrat celo pri jalo. Samo da mu ne bi bilo treba pripovedovati o sebi in o tem, kar je v njem. To je osebno in se ne tiče starega Mirka, ki »straži« študentski dom ter vtika nos, kamorkoli je že treba. Tudi riti mu niso tuje.

K sreči ni bilo krika, posledično tudi Mirka ne. Sploh nihče ni prišel. Prve tri dni v samoti je preživel ob brskanju po spletu. Iskal je rešitev, a brez uspeha. Celo na forum se je registriral, si izbral anonimen vzdevek in po dolgem odlo čanju vprašal širni svet. Namesto predlogov so se v komentarjih zvrstile žaljivke in posmeh. Nekaj malo bolj sočutnih duš ga je napotilo k zdravniku, češ da je to edina rešitev, tem se je zahvalil in vedno znova zatrdil, da tja pač ne more. Žaljivke, zmerjanje, obtožbe toplovodarstva in na rumeno prebarvani pikslí, izostreni v smejoče se frise drug ob drugega natlačenih smejkotov.

Vsega je bilo dovolj. Izbrisal je profil, izklopil računalnik in se v tišini zazrl v pokale. *Najboljši strelec, najboljši igravec, 1. mesto* in še eno, še, še ... Žužek pravi, da lahko cilja celo na člansko ligo. Tam gre zares, točno tja mora in točno tja bo tudi prišel. Med prave moške. Tako pravi Žužek.

Stiskal se je za mošnjo in za kak bežen tren odmislił tegobe. Trebuh ga je že od usodnega večera dalje boel na otip, počasi pa je tudi že zatekal, a se za to ni zmenil. Kljub bolečinam si ga je vrgel na roko. Samo prelistal je album svojih pičk in že je zadovoljen sam s sabo špricnil svoj moški sok. Med brisanjem nesrečne lepljive strani jih je preštel. Dvaindvajset lulik, vse je napičil in vse ovekovečil na nesmrtnem filmskem traku. Veličastno!

Naenkrat ga je zategnilo, zdelo se mu je, da umira. Naštel je vse bogove, ki so mu padli na pamet, in prosil. Ni pomagalo. Odložil je album in se v krčih zvil pod odejo. Potil se je, čelo pa je začelo tleti, kot da želi ogreti prezeble ude.

Četrți in peti dan je prespal. Tri skodelice čaja, dve mandarini in pest arašidov. Imel je še nekaj čokolade in jabolka, a zaradi dotične Zadeve se ni smel preobjedati. Pil je lahko. Tič se še ni naveličal opravljanja sekundarne funkcije.

Prebudilo ga je polno črevo. Kot da bi mu kaj zamerilo, se je vsake toliko streslo. Trepetal je skupaj z njim. Nekaj bo treba storiti, nekaj, mu je nabijalo v glavi, ko je stopicljajl proti avtomatu za kavo. Sploh prvič ta nesrečni teden si je upal na hodnik in še to po sili razmer. Po treh minutah mučnega sklanjanja je v vsaki roki držal dve kavi. Da ga poženejo in da najprej poserje ter nato opere svojo sramoto.

»Dober večer!« je zapela.

Lea? Po navadi ni niti pozdravila. Ko ji je rekel, da ima dobre balone, pa se je obrnila na petah. Ni bila kot sobe petindvajset, triintrideset, štirideset in sosednja, ki padajo na nogometase s polizanimi lasmi. S številkami je bil boljši kot z imeni.

»Dober večerrr...«

Trudil se je zakriti Zadevo, a je zaradi peklenske bolečine le še komaj razpiral ustnice. Ko pa je že kaj spravil iz sebe, je bil njegov glas piskajoč.

Ona pa se je kar prižela nanj. Začutil je pija no sapo in jo nežno odrinil. Prek prstov so se zarisale počasne reke kave. Ob vsaki drugi pri ložnosti bi jo položil kar tam, sredi hodnika, ampak zaradi občutljivosti Zadeve to ni bilo mogoče.

»Saj to hočeš, a ne?« je vprašala in tlesnila z jezikom.

Pokimal je. Kaj pa naj bi? Cmoknila ga je, preskočila nekaj stopnic in se zasukala. Sledil ji je s hitrostjo hendikepiranca.

»Ne morem danes, Lea ...« je končno spet prišel do sape, ko sta stala pred vrati sobe.

»Maš menzo? Si pička? Meni se fuka in ti si prvi, ki sem ga srečala. Maš pač srečo ... Kaj nimate tipi radi, da vas ženska izkoristi?«

»Imamo, imamo,« je šepnil, da ne bi pisknil, in se mimo nje potegnil skozi priprta vrata. Zaprl jih je in ob steni spolzel do tal. Skoraj. Dotakniti se jih ni smel. Vsaj z ritjo ne.

Drznila si je vstopiti, ga povlekla iz počepa in mu ga povlekla. Brez uvoda.

»Kdaj si se nazadnje stuširal?« je vprašala napol zgroženo, napol zrajcano.

»Jaz ...«

Da bi ji ušel, se je prevalil na bok, skrčil desno nogo ... In takrat, v tem nesrečnem trenutku je kotiček njenega levega očesa ujel delček njegove sramote. Pognal se je na noge in zara di bolečine zaječal, njo pa je popadel strašen krohot. Kar ni se mogla ustaviti, čeravno jo je prosil. Ko je segla po telefon, jo je preprosto moral usekati. *Prvo mesto* v levo sence. Trikrat, da bi zagotovo zaspala. Pokal je odložil nazaj na svoje mesto, radovednica pa je romala v omaro. Zateklina se je razbolela. Prasicca ...

Še zadnji arašidi. Še več dni samote, več bolečine ... Vročina ga je napravila medlega in bledega. Lea pa kar ni hotela iz omare. Kot da je zares zaspala. Bal si je pogledati. Namesto tega se je lotil še jabolk, čeravno je bila posoda že polna dreka. Bolelo je, ko so koščki padali v želodec in silili v zasičeno debelo črevo. Po tednu dni je pozabil na omaro. Sploh ni več mislil, le nekajkrat na dan se je privlekel do police s pokali in nato po isti poti nazaj do albuma. Klical je Peter, dvanajstkrat, mama samo dvakrat, trikrat stari in še petkrat Manca, potem pa še tri sobe, vsaka po enkrat. Številke so mu počasi lezle iz glave ... Aja, zmanjkalo je čikov.

Po tednu in šestih dneh, odkar se je prvič in zadnjič kratkočasil še zadenjsko, je zatulil rdeči alarm. Mandarine, arašidi, čokolada in nazadnje še jabolka. Prepovedani sadež. Tudi bonboni, cimrovi čokoladni bonboni ... Trebuh zafilan kot še nikoli! Trudil se je, da bi vse skupaj zalil še s požirkom že dva dni mrzlega čaja (kot da gre za čudežno zdravilo, ki ga bo odprlo in razrešilo Zadevo), a brez uspeha. Skodelica se je razbila, čaj pa je zalil album. Premočene pičke so zaplavale med črepinje. In šumenje v ušesih, razburkano morje, valovi ... Vse se je vrtelo, kot da je vrtiljak v njem, kot da vanj mulci tiščijo žetone in se mora zato nenehno vrteti, samo vrteti. A glej, zateklo telo se je izmučenosti navkljub postavilo na noge, roke, tresoče se roke pa so se oprijele mize. Na licih sta se spogledali dve solzi. Ni se še vdal. Privlekel se je do obešalnikov, pograbil jakno, se počasi, a vseeno nerodno zasukal in podrl pokale. Z njimi je počil njegov ponos. Enkrat glasno in potem še drugič, glasneje. Le eden se ni razbil. Sam je ostal sredi police in soncu nastavil slabo obrisane krvave lise.

Moral je v bolnišnico, ni mu ostalo več veliko časa. S Ponosom sta bila vedno slabša, vitalni znaki pa še komaj zaznavni. Zadnja priložnost! Ves blodnjav se je povlekel po stopnicah, zakoračil po svetlem, presvetlem pločniku. Omotičen polzel mimo ljudi in se prijazno nasmihal. Razbolelo in zateklo telo je prvič omagalo po kilometru poti, malo pred drugim krožnim je padel kot pokošen. Mamica z vozičkom je pritekla in pohodila Ponos, da je še tega zbolelo.

»Ste v redu? Ste v redu!«

»Sem,« je tiho pisknil.

»Boste zmogli? Vam lahko kako pomagam?«

Odkimal je in spolzel naprej, klicala je za njim, a se ni ozrl. Drugič se mu je vid zameglil tri ulice stran. Napol ulegel se je in za trenutek pozabil. Nekdo je ustavil, odprla so se vrata, a on se je odvrlel naprej. Še pravočasno. S poslednjimi močmi je smuknil za vogal in globoko

vdihnil, čeravno ga je zaradi tega svinsko zabolelo. Naprej, ni več daleč, naprej ... Klecnil bi v kolenu, če ne bi zaslišal zavor, spet je nekdo ustavil. Ni pogledal.

»Ej, mali!« je zavpil Žužek preko ceste.

»V soboto igraš! V prvi postavi, mali! Imaš talent, imaš pogum, imaš samozavest in nenazadnje: imaš ponos! Pravi kapetan! Le še vprašanje časa ...«

Besede in stavki so v njegovo zavest prihajali skupaj z meglo. Ni je mogel razpihati in tudi slišati ga ni mogel, kaj šele razumeti. Oblaki so se zgostili za zadnji korak. Zmogel ga je.

»Jebentimatermarko!« je takrat živalsko kriknil in se zrušil po asfaltu. To je bilo to. Konec. Sto metrov pred bolnico. Odrešitev, milina ... Ko se le ne bi ob poslednjem krču prekucnil na trebuh, da sta rit in z njo *Made in China* pogledala naravnost v sonce. Marko si je zdaj upal iz luknje, počasi je lezel, res počasi ... Vsi so prišli gledat, kako umira njegov Ponos. Z njim je šele bilo sranje.

Jure Markota, *Back to Trieste, Reset*, 2015
(detajl)

Srečnej

Nekje okrog sedmih je opazil, da se je Katarina prebudila. Žena. V službo mora, je zamrmral napol v snu, se prevalil na bok in zadovoljno zapredel. Res prima sopotnico imam, si je mislil, delovna in prijazna je, pa glasu nikdar ne povzdigne. Vsi jo imajo radi.

Slišal je, da je zbudila še Tatjano in Nives. Čeprav hodita že v drugi razred, še vedno ne moreta zatisniti oči, če vrata spalnice niso odprta. Tudi Katarino pomirja njuno dihanje, ker tako ve, da je z njima vse v najlepšem redu. Res sta srčkani in v šoli še posebej pridni. Vsak očka bi bil ponosen!

Preden so skupaj izginile skozi vrata, mu je Katra zaklicala, naj ne pozabi na perilo. Že včeraj mu je pojasnila, da so Lenarte označili za lenuhe, ker so njihovi štriki samevali cele tri dni. Tri!

Čez pol ure, ko se je v šolo odvrnil še Tim, so ga vhodna vrata vnovič predramila.

Ah, Tim ... Z njim pa so težave. Nikdar ne uboga na besedo in v cerkvi vedno preveč sprašuje. Po tistem zadnjič ga je Katra komaj prepričala, da se je opravičil katehetu. K sreči mu je dovolil, da se k verouku vrne. Pa še razvedelo se ni. Katro bi potrla, če bi nas v cerkvi gledali po strani. Komaj ji je uspelo prekriti, da sem se dal krstiti šele potem, ko sva bila skupaj že pol leta. Revica se je skoraj požrla! Hvala bogu, da mi je župnik odpustil. V spovednici sem bil iskren. Povedal sem mu tudi o časih, za katere niti ona ne ve. Toliko nespodobnih packarij, pijančevanja in drugih ne bogu, temveč hudiču ljubih dejavnosti je bilo, da je pravi čudež, kako so se stvari obrnile. Katarina je imela prav, Gospodu se moramo vsakodnevno zahvaljevati.

»Bi pel na koro?« me je vprašala.

Nisem bil takoj za, a ko sem se spomnil, koliko ji vera in naša verska skupnost pravzaprav pomenita, sem z nasmehom na obrazu pristal.

»Vsaj poskusil bom!«

Res sem poskusil, trikrat, a se nekako nisem vključil. Zdelo se mi je, da to ni zame, a sem se ponovno opomnil, koliko Katri pomenita vera in naša verska skupnost. Še bolj sem se potrudil in se s tem zahvalil Bogu.

Sčasoma se sem vključil. Domen me je povabil na ribolov, Janko pa na posedanje v senci in na pive.

»Samo dedci! Brez sitnih bab,« je rekel, pomežiknil in me dregnil v ramo.

Igrali smo karte, razglabljali o politiki, traktorjih in mladini, predvsem pa blebetali, kar pač pravi moški blebečejo. Ko je Janko petič rekel: pive za živce, je obisk trajal že dovolj dolgo, da sem se lahko vljudno poslovil.

Za Timom je iz postelje vstal še on. Najprej si je skrbno ščetkal zobe, na naključni strani odprl Sveto pismo, da bi to razveselilo Katro, in opazil listek, ki mu ga je pustila na mizi.

Ne pozabi na perilo!

Zadnje dni res žari, je mislil, ko je iz pralne stroja vlekel mokro kepo, narejeno iz oblačil cele družine. Odkar ji je Berta rekla, da je Marja rekla Bredi, češ da je slišala od Fani: »Česnovi so pa res krasni,« se je še z večjo skrbnostjo in dodatno motivacijo posvetila peki piškotov za Društvo vaških žena in vzgoji najinih angelčkov. Potrditev, da je na pravi poti, ji je prišla še kako prav. Res je krasna in samo bogu se lahko zahvalim, da jo imam. Da jih imam. Vse štiri.

Kepo je odnesel na od sonca ožarjeni balkon in se pretegnil. Lepo in mirno jutro je vsake toliko stresel cerkveni zvon.

Najprej je preveril, če ga kateri izmed sosedov slučajno opazuje. Ne bi bilo prav, da ga kdo vidi, kako v pižami obeša perilo. Katri bi prišlo na ušesa in vsaj teden dni ne bi spala. Spet bi moral v Celje po tablete, ki jo pomirjajo. Skoraj uro in pol vožnje je samo v eno stran. Ampak tam ju vsaj ne poznajo. Raje je vnovič še skrbneje preveril vsa okna in šele nato napel prvi, drugi in tretji štrik.

»Nives se je spet polula v posteljo,« je zamrmral, ko je obešal njeno pižamo.

Katro skrbi, da je po nesreči videla mojega ... Tisto.

Ponoči jo je bolel želodček pa je prišla po mami. Še zdaj ne vem, kako je lahko prišlo do česa takega. Ležal sem v nerodnem položaju in spodnjice so bile preohlapne ... Katra jo je raje kar sama peljala v Celje. Šele takrat sem spoznal, da ima prav, morava se vzdržati. Nekajkrat bi se, priznam, bil pripravljen vdati v skušnjava, a je Katra vedno ohranila trezno glavo. Spolnost je namenjena le prokreaciji in zato se je ne sme prakticirati nepremišljeno. Bog ne daj, da bi slišali otroci! Majhno nezgodo bodo zdravniki in tablete že znali popraviti, a če bi naju Nives ujela pri občevanju ... Katra vedno poudarja, da sva njun vzor. Zato molimo

pred zajtrkom in pred večerjo, v soboto in nedeljo pa še pred kosilom. Že dvanajst let nisem prižgal cigarete in v naši hiši ni alkohola, pa tudi čokoladicam sem se odpovedal. Otroci nikdar več ne prosijo za njih. Res so krasni in v šoli jih hvalijo! Vse po vrsti. Katra ve, kako se vzgaja, in samo bogu se lahko zahvalim, da jo imam.

Obesil je svoja, Nivesina, Tatjanina, Timova in Katarinina oblačila. Zvonovi so utihnili. Zdaj se je slišalo oddaljeno požvižgavanje ptice. Kakšen srečnik sem! je prestrelilo njegovo lobanjo, ko je gledal dišeče perilo svoje srečne družinice. Vnovič je preveril okna. Nihče ni opazoval. Olajšano je zavzdihnil, nato pa obesil še zgornji in spodnji del svoje pižame ter spodnjice. Res smo zglebna družina, je pomislil, ko so svetlomodre hlače še zadnjič nervozno, a vseeno zglebno, brcnile nekam v smeri proti jedru vasi s cerkvijo na čelu.

Kmalu zatem, ko je on svoje zavedno zaprl, so se na oknih drug za drugim narisali pari oči. Čeprav so že vedeli, da so Česnovi krasni in skrbni, so kljub temu želeli preveriti, ali so nemara danes prvič pozabili na perilo. A niso. Katra bo zadovoljna.

Jure Markota, *Struktura*, 2018,
33 x 30 x 48 cm (detajl)

Nik Lebar

Soba 23

2 : 3 je hudič v neskončnost.

Še zapor ne bi smel imeti 23. celice, kaj šele študentski dom sobe. Govorilo se je, da so, pred za študente davnimi 12 leti, v sobi 23 nekoga zadavili v spanju. Res je, da njegovega cimra nikdar niso obsodili, a pričevanja ostalih stanovalcev doma so znana in še danes burijo duhove.

»Venomer se je pritoževal, da preglasno sanja, in zaradi tega naj bi ga bolela glava,« zatrjujejo vsi, ki so zadavljenčevega cimra poznali.

Nihče ni zares verjel ali priznal, da je kriva soba, da je kriva prekleta številka, a od takrat so se vsi, vključno z naslednjimi generacijami, izogibali tistega hodnika, tistih vrat in še najbolj tiste sobe. Če se je le dalo. Ni šlo toliko za strah, temveč bolj za preventivo. Če je Krvava Mary rekla, da je ne pokličiči petkrat, ker te bo prefukala, je pač ne pokličičes petkrat. Prihraniš si ugibanje, če res obstaja ali ne.

Takšnega predznanja sem prvič prestopil prag 23-ice. Dišala je po smradu. Dekadenčno. Foter je imel na vratih svoje prve sobe napisano: *Kdor prestopi ta prag bo zapisan v zgodovino. Vejica manjka*, sem pripisal jaz, ko sem kot otrok še verjel, da se bom v zgodovino dobesedno zapisal oziroma zatipkal. Podobna soba, sem pomislil. Ko bi bil še vonj podoben ...

Potovalko sem zabrisal na jogi, nahrbtnik in meč pa sem odložil na stol. Imam ga že, odkar pomnim. Narejen je po vzoru vilinskih mečev iz mitologije po Tolkienu. Veliko simbolike in tega. Kakšni pički rečem, da je bil narejen, da prinese mir na svet. Kdo bi si mislil, da pri večini dejansko vžge. Človek je čudno bitje. Verjame vse. Tudi to, da se bojujemo za mir, ne presega mej njegovega razuma. Ali pa verjame ravno zato, ker jih.

Zdaj sem ga z nožnico vred pribil na steno. Lepo se je podal drugače dolgočasni sceni. Nikdar nisem maral minimalizma. Še manj urejenega. Urejenost zahteva pravila in ta zahtevajo idiota.

Zdaj sem pogled nesel na nasprotni del sobe. Tam ni bilo nobenega meča, temveč le razmetana postelja, gora pločevink in litri oziroma hektolitri Donata. Tistega, ki odpira, sem pomislil. No, vsaj profilu morilca ne ustreza. Ljudje, ki še pri sranju potrebujejo pomoč, ne davijo. Nasmehnil sem se in šele tedaj zagledal kletko z majhno papigo, odloženo na stolček najdlje od postelje. Na srečo je bila bolj molčeče sorte.

»Zdravo,« sem rekel in pomignil s čelom, kot da bi lahko razumela.

Ona pa mi je v pozdrav samo začivkala. Večkrat, kot bi bilo vljudno.

V naslednjih tednih sem spoznal, da je bilo njeno molčanje zgolj začetna trema. Morala je imeti težave s spanjem ali kaj podobnega, saj je čivkala ob najbolj čudnih urah. Ko je cimer končno zaspal (pa ni preveč rad spal) in mi dal nekaj trenutkov, da se odpočijem od njegovega neokusa za glasbo, je kot naročeno oživila ona.

»Enkrat bo spregovorila,« je pravil, »boš videl!«

»Pa je sploh prave vrste?«

»Menda že ... Nekaj naj bi ji sicer manjkalo, a jaz verjamem, da ji bo uspelo. Je pa res, da je celotna sodobna veterina nad revico obupala. Uboga revica, ja ja ...«

Tako je govoril le tedaj, kadar je pogovor tekkel o papigi, drugače pa je njegov glas zvenel vse prej kot prijazno. Bil je hladen, če ne že leden, in se je zato lepo podal k njegovi resnobni pojavi. Res je imel svoje trenutke, ko se je na veliko smehljaj, a to ni bil navaden smeh, temveč nekakšen votel približek. Kot da bi rekli psihopatu, da je ravnokar slišal smešno šalo, on pa bi odreagiralo po 322. členu. Čez dan je pil Donat, zvečer pa sral in preučeval veliko črno knjigo, katere naslova nisem uspel ujeti. Medtem sem jaz študiral njega. Čeprav sem bil zdaj že skoraj popolnoma prepričan, da ubija le dobro vzdušje, sem, da bi ovrigel poslednje sume, potreboval ta jebeni naslov. Tipu, ki ne uporablja straniščne ščetke, pač ne moreš popolnoma zaupati. Pripelješ pičko, skadita joint, dva, ona se sleče ...

»Na vece še skočim,« reče.

Ti pomisliš, da je rekla še. Kaj sledi? Tič ti vstane ...

In potem vidi podriskano školjko.

Sralec je nekega mrzlega novembrskega jutra zašepetal: »Si imel lepe sanje?«

»Aha,« sem odvrnil še napol v snu, ne da bi odprl oči.

Nič več ni odvrnil. Niti zloga, niti črke. Nič.

Zunaj je bilo še temno, ko sem se skobacal iz postelje in poiskal hlače. Navlekel sem jih nase, zazelal in se odvlekel k stikalu za luč. Nato pa me je zadelo.

»Si prepričan, da ti grozi?« je vprašala Maja.

»Ja! No, ne vem ...«

»Te je prestrašila študentska legenda? Buuuu...«

»Ni legenda! Sama veš, da se je res zgodilo.«

»Ja in?« je odvrnila brezbrizno in prekrizala noge, da je levo koleno izginilo pod desnim. »Kriv je bil človek, ne pa soba. Vedno je kriv

človek.«

Verjetno ima prav, sem si rekel, a če človek ni prepričan v upravičenost svojega notranjega miru, ga nima. In jaz ga nisem imel.

Čez čas sem ugotovil, da me po sanjah vpraša le, kadar naredim kaj, kar ni ravno po njegovem okusu. Tako sem za svoje napake vsakič izvedel šele naslednje jutro.

»Kako si spal? Si imel lepe sanje?« je vprašal že tretjič v enem tednu, počakal na odgovor, se obrnil na drugo stran in se namenil, da zaspil.

Počakal sem, da se je zaslišalo tiho smrčanje in se ves na trnih splazil iz postelje. Počakal sem, da je srce zadihalo, odprl njegov nahrbtnik in se na vso moč potrudil, da bi v temi razločil črno knjigo. Kot po pravilu jo je bral vsak večer, se ob branju smehljaj in oči obračal proti meni. Ravno sem opazil njen rdeč rob, ko je Berta panično začivkala. Odskočil sem in se naredil, kot da sem se spotaknil ob stol. Odprl je oči in me resno pogledal, a njegova usta so ostala nema. Naslednje jutro pa je spet vprašal ...

»Sanje znajo biti naporne,« je takrat dodal in se mi v temi zazrl v oči (to sem bolj začutil, kot zagotovo vedel), »sploh tiste realne.«

Skoraj prepričan sem bil, da ve za zgodbo izpred dvanajstih let. Vsi vedo. A da bi bil tak sadist? Da bi me mučil na obroke? Tudi to sem težko verjel. Najverjetneje je res kriva soba. Če ni, je pa on. V obeh primerih sem najebal.

Oči sem si upal odpreti šele, ko je potrkala čistilka in kot vsakič zavpila: »Čiščenje?«

»Ne, hvala,« je odbil Žarko.

Na srečo je sledil vikend.

V ponedeljek sem prosil za premestitev, češ da Žarka ne prenesem.

»Uredili bomo, takoj ko bo mogoče, do takrat pa potrpi.«

Roke, ki so se kar same prekrizale v obramben položaj, sem na silo sprostil in še enkrat opozoril, da je res nujno.

»Tako ko bo mogoče.«

»Aha ... Hvala, adijo,« sem izustil vdan v usodo in se namenil iz pisarne.

Jebi se, sem požrl.

»Tudi on je prosil za premestitev, tako da se bomo res potrudili,« mi je še zatrdila tajnica in se oglasila na telefon.

Izstopil sem in v glavi se je zavrtelo. Pa imam potrditev, da me res ne mara. Le goli sreči se lahko zahvalim, da me še ni pomalical, poplaknil z Donatom in z mano umazal straniščne školjke. Vsi pravijo, da je umreti v spanju milina, mene pa je tega groza. Če že po smrti ne bom vedel, da sem mrtev, bi rad izvedel vsaj kak dih pred

zadnjim. Nevednost je za nevedne.

Iz pisarne sem se odvrnil proti svoji sobi, sobi številka 23, in vesel ugotovil, da mojega morilca še ni. Ko je nato najdebelejši kazalec prilezel do 7, sem sklenil, da pride šele jutri. Ulegel sem se na posteljo, prižgal joint in razmišljal, ali dim škoduje papigi. Kot da bi slišala moje misli, je vsake toliko čivknila v potrditev. Jaz pa sem ji namenil kak stavek v odgovor. Imela sva prav prijeten klepet, ko so se vrata nenadoma odprla in pred mano se je zarisal Žarko. Še resnejši in malo bolj okrogel kot po navadi je bil videti. Tudi njegov glas je bil nenavadno grozeč, ko je vprašal: »Si kadil v sobi?«

Hočeš nočeš, požrl sem slino in priznal, Žarko pa je le nekaj zamrmral samemu sebi. Kaj konkretnjšega ni izustil. Še več, molčal je ves večer.

Zdaj zdaj me bo zadavil, sem razmišljal, ko se me je loteval spanec, zato sem zaspal šele nekaj minut čez polnoč, ko je Berta končno utihnila. Pizda pernata.

Sanjal sem, da brezskrbno spim v svoji postelji, medtem ko si Žarko resnega obraza razgibava prste. Kroži okoli postelje kot mačka okoli vrele kaše ter vsake toliko umakne oči z mene, da bi kaj preveril v črni knjigi. *Priročnik za morilce* piše na vrhu platnice, spodaj pa je pripisano, da gre za posebno izdajo. Odloži knjigo in pihne v prste. Za srečo. Zdaj zdaj me bo ...

Zbudil sem se, tik preden bi se me dotaknil, in na hitro izstrelil veke. Ker je iz žarnice prihajala svetloba, me je pod njimi zapeklo. Nekajkrat sem pomežiknil in si pomel oči, ko sem ga končno zagledal. Samo stal je in zijal vame. Videl sem, da se njegove ustnice razpirajo, zato sem odkimal.

»Ne, prosim.«

Čudno me je pogledal in jih vnovič poslal po stari poti. Vdihnil je dovolj zraka za vprašanje, ki sem se ga bal.

»Ne, prosim.«

»Si imel lepe sanje?«

Nisem nasilen človek, a še najbolj mehko bitjece se brani, če ga potisneš ob steno. To mi je povedal oče. Smešen tip. Lovi živali in bere Hemingwaya, vmes pa išče nirvano.

Skočil sem na posteljo in s stene snel meč. Še preden bi Žarko lahko pogledal v knjigo, sem mu nekje v višino želodca zatlačil vilinsko kovino. Bil je, kot da bi jeklo zatlačil v gigantsko maslo. Niti zakričal ni, temveč me je le hladno pogledal ter komaj vidno odkimal, kot da bi želel reči, če boš tak, ne bova mogla sobivati. Zgrudil se je še tišje od masla. Kot da bi sedel.

»Nikomur niti besede,« sem zabičal papigi.

Čiv čiv.

»Niti čivka!«

Ob pogledu na njegovo zavaljeno truplo sem se trudil, da sploh ne bi mislil. Meditacija. Roke so se mi sicer res tresle, a v notranjosti sem bil res presenetljivo miren. Če ne upoštevam jutranje slabosti, kot sem jo poimenoval, sem se počutil super. Živo.

Okoli vbodne rane se je zdaj nabiralo več in več krvi, ki je čez njegov špeh kapljala na parket. Lužico je bilo treba obrisati in kepo sala zveliči pod posteljo. Vsekakor je bil težji od masla, čeravno gigantskega.

»Čiščenje!«

Srce je obstalo, kot da bi si vzelo čas, da si ogleda situacijo. Pizda, pizda, pizda, sem preklinjal navznoter in pod posteljo brcal nogo, ki je molela izpod nje. Vezalk ni imel zvezanih.

Ona pa še kar: »Čiščenje!«

»Ja, pizda! Naprej, naprej!« sem nervozno kriknil, ko njenega vreščanja nisem mogel več prenašati.

Enostavno se mi je utrgalo. Jaz sem si usodno zaznamoval kurčevo življenje, ona pa bi glancala parket. Če sem bil še pred nekaj minutami super, se je zdaj stanje hitro spreminjalo.

»Jutro,« je jezno odsekala in po parketu potegnila prvo, v jutranjem soncu svetlikajočo se progo.

Jaz sem sedel na posteljo in oči fiksiral na meč, prislonjen ob stol. Verjetno ji je že jasno. Čaka na pravo priložnost, da zbeži. Ali pa me bo s tem svojim štilom zategnila preko ušes. Mogoče pa si samo domišljam. Ni videti preveč brihtna.

S pogledom sem ošvrknil papigo, češ, molči Berta. Niti čivknila ni.

»Kje pa je cimer? Žarko je, a ne? Prijeten dečko.«

»Ne vem,« sem odvrnil in nehote pogledal pod posteljo.

»Včeraj sem ga videla priti.«

Ve.

»Aha?« sem tiho zajamral in nemočno opazoval noge, ki so se nenadzorovano tresle.

Nje in njenega štila si nisem upal pogledati.

»Mu zložim obleke?« je nenadoma vprašala čistilka in se sklonila k torbi, prislonjeni ob cimrovo posteljo.

Nič nisem odvrnil, ker sem se bal, da bo glas sledil zgledu nog in se stresel. Samo zijal sem, kako zлага mrtvečeve majice. Meč se je rdeče zasvetlikal. Papiga je začivkala.

»Bo to še potreboval?«

»Kaj!?« sem skoraj kriknil, ker sem se vmes zamotil s premišljevanjem o tem in onem. Prekleta soba, prekleta številka, preklet jaz ...

Sklonila se je k postelji, dvignila dve prazni platenki Donata in vprašala: »Jih bo še potreboval?«

Zdaj je izginil še poslednji dvom. Že odkar je vstopila, ji je jasno, kaj sem storil. Skočil sem na noge, zagrabil meč in mahnil proti njej. Instinktivno se je zavarovala s svojim vdanim štilom, a ko sem zamahnil drugič, sem bil za petdesetletnico pač prehitel. Čas se je ustavil. Drugič. Prvič se je pred leti, ko sem za šalo zabrisal kamen, on pa humorja ni dojel. Šipa. Nič. Nič. Nič. Pok. Vse. Po sveže umitem parketu se je zgrudila nekam med sončne žarke.

Kriva je soba, sem si ponavljal in hodil v krogu. Čistilko sem pospravil pod posteljo, z njenim štilom pa še enkrat počistil parket. Čistila je z njim in zdaj je on počistil za njo. Kepa v grlu se je večala.

»Pridi k meni. Takoj. Nujno. Nekaj ...«

»Kaj ti je?«

»Samo pridi,« sem tišje odvrnil in prekinil, da se mi ne bi bilo treba ukvarjati z dodatnimi vprašaji.

Med čakanjem sem zmotil joint, ga vstavil med ustnice in se usedel na stol. Na svojo posteljo nisem maral, ker bi lahko pomotoma pogledal pod Žarkovo. Že misel na to mi je bila grozna.

Knjiga! Saj res! Moral sem izvedeti naslov, pa čeprav je torba, v kateri je bila, ležala čisto preblizu grobnice. Počasnih korakov sem se po mokrem parketu sprehodil preko sobe in počepnil.

Potrvalo je.

»Maja!«

»Ja, ja, serbus,« je rekla in vstopila. »Tako bled si, kot da bi videl duha. Ne duha ... cimra!«

Sledil je prisrčen nasmeh, ki je pokazal prisrčne bele zobe, počivajoče pod rdečimi češnjevimi ustnicami.

»Maja ... Maja ...«

Hotel sem vstati iz počepa, a sem se namesto tega prekucnil na rit in obsedel. 2 : 3 je 0,6666666666666666 in tako dalje, mi je odmevalo v glavi. Kmalu se mi je zvrtilo.

»Stari? Si kul?«

V odgovor sem pokimal in ji podal joint, ker je dim slabost le še povečeval.

»Hvala ... Malo me je sicer strah kaditi, kar kadiš ti ... A, jebiga, pljuča me bodo itak preživele.«

Ko sem jo tako opazoval, se mi je zazdelo, da mogoče morda, čisto možno bi bilo ... Ve. Na parketu je ostala blagordecja progga in ko se je sonce pomaknilo še višje na nebo, se je zalesketala drugače kot druge.

»Kaj si mi želel povedati?«

Z zobni sem ukleščil jezik, da ne bi prehitro zinil. Ji naj sploh povem? Bo verjela, da je kriva soba? Gledal sem jo in preudarjal, ona pa je buljila v papigo. Ve, sem si rekel. Itak že ve.

»Veš, da se cimra iz sobe 23 nikdar nista marala? Niti dva izmed vseh! Niti dva v dolgih petindvajsetih letih ...«

»Je čistilka danes prišla?« je vprašala, kot da bi preslišala moje besede.

Zdaj ni bilo več dvoma. Vse ji je jasno. A zakaj me ta prasica muči? Kaj sem pa mislil!? Seveda ne verjame, da je kriva soba. Prišla se je samo prepričati, preden pokliče policijo. Kaj drugega pa sem pričakoval?

»Ni.«

»Aha ... Zmenili sva se ob osmih. Nekaj ima zame ...«

»Čistilka? Zate?« sem vprašal in se trudil, da se roka, ki se je stegnila po joint, ne bi preveč tresla. Nad nogami sem obupal.

»Ja, mamina sestra je ... Teta Fani. Ti še nisem povedala?« je začudeno vprašala. »Prinesla mi je nekaj za faks. Vedno kaj pozabim doma.«

To je tisto, sem pomislil. Faca se mi je skremžila in pred očmi se mi je zameglilo. Slabost se je stopnjevala.

»Nisem je videl,« sem še enkrat resno poudaril. »Nisem videl tvoje tete Fani.«

Čudno me je pogledala in pokimala, kot da bi mislila, ta pa je zadet. Zasmejala se je.

»Bom jo kar poklicala.«

Telefon je nesla k ušesu in me še enkrat pogledala, da bi mi podarila češnjev nasmeh. Zadnji.

Zajel sem sapo.

Tri sekunde se ni zgodilo nič, nato pa je zazvonilo dobra dva metra desno od naju. Umrla je še ena kadilka.

»No woman, no cry,« je zapel Marley.

Pošteno sem se namučil, da sem jo stlačil k predhodnikoma, a ko sem končno opravil, sem začutil neko pravadno zverinsko zadovoljstvo. Še vedno me je zvijalo v trebuhu in pod lobanjo, a vseeno se nisem počutil preslabo. Kasneje bom preudaril, kaj mi je storiti, do tedaj pa bom počel, kar bi po navadi, sem si rekel. Ščetkal sem si zobe, poiskal brisačo in sveža oblačila, ko sem se sredi čakanja na toplejši curek vode spomnil na črno knjigo. Še vedno nisem izvedel naslova. Pritekla je ravno prav topla voda in prikazal se je duh.

»Zdravo!« je zaklical veselo, kot da bi prišel domov in ne v sobo 23.

»Vooo... Nisi mrtev?«

»Mrtev?« je smeje odvrnil, »meni se ne zdi, da bi bil.«

Mirno sem stopil proti meču in se po dveh,

treh korakih zazrl preko rame. Duh je odlagal nahrbtnik. Točno takega, kot ga ima moj cimer. Je imel.

Ravno ko sem se dotaknil ročaja, je vprašal: »Kje je pa Marko?«

»Marko?«

Da pozornosti ne bi usmerjal na ročaj slabo obrisanega rezila, sem pogledal v tla. Še vedno so se svetlikala, a ob vnovičnem brisanju parketa sem se bolj potrudil. Sledi krvi, ki bi me izdale, zato ni bilo. Čista in mokra tla pač.

»Marko. Moj brat Marko. Včeraj sta se spoznala, a ne?«

Moj začudeni in njegov blede obraz sta se srečala. Pravi pravcati duh, sem pomislil. Vilinski meči ubijajo duhove? Bal sem se izvedeti, zato sem s koticom očesa iskal vrata. Ni jih bilo tam, kjer bi morala biti. Nikjer jih ni bilo. Samo stena.

Še bolj sem se nagnil, da bi jih vendarle opazil in se pognal v beg, ko je rekel: »Joj! Ne reci, da te je nategnil! Že od otroštva ima navado, da se pretvarja, da je jaz. Po drugi strani pa jaz nikdar nisem želel biti on,« je smeje razložil. »Kdo bi hotel biti on?«

»Kaj?«

»Marko je moj brat dvojček. Ti pa si mislil, da sem včeraj prišel jaz!« je kriknil in se zarežal.

Njegov smeh prvič ni zvenel votlo. Ljudi je treba ubiti, da ti postanejo všeč. »Verjemi, nisi prvi. Vsak nasede!«

Prisegel bi lahko, da je papiga prvi zlog povedala v človeški govorici in se šele nato vrnila k čivkanju. Nekako takole: »Ub – čiv čivčiv.«

»No, kje sem jaz?« je šaljivo vprašal in odmašil Donat.

Naredil je kravji požirek.

»Tušira se,« sem se hitro znašel, ker je voda medtem še vedno tekla.

Zdaj je odložil plastenko, naredil korak bližje k postelji in se vrgel v ležeči položaj. S podplatom je obrisal tanko črto krvi, ki je vmes pritekla izpod nje.

»Je spregovorila?« je vprašal in pomignil proti papigi.

»Ni.«

Pomirjen sem zavzdihnil. Vrata so bila nazaj.

Povprečnež se tušira 5, 10 minut. Pa recimo, da je Žarko, oziroma Marko, nadpovprečen vsaj v tem. 15 minut ne bo posumil. 15 minut bo vse v redu. Pogledal sem ga. Sproščen in srečen je ležal na postelji, tako da je vrhni del trupa naslanjal na zid. Zijal je v telefon in se smehljaj. Pomislil sem, da bova navsezadnje vendarle premagala legendo, ki pravi, da se cimra v sobi 23 zagotovo ne bosta marala. Le pred dvanajstimi leti sta dva zdržala dlje kot pol leta. A takrat se je končalo tragično. Ne vem, morda bi nama uspelo. Res mi je postajal všeč, ko se je tako naivno smehljaj in nastavljal soncu indijanskega poletja. Res.

»No? Si imel lepe sanje?« je kar naenkrat vprašal in sprožil mojo desnico.

Pograbila je meč ter se sunkovito zagnala v njega. Še papiga je zakričala. Po človeško.

Šele njen krik me je prebudil.

Žarko je stal ob moji postelji, me gledal in si ogreval prste. Vsake toliko je odkimal, a rekel ni ničesar. Pogledal sem na steno pribit vilinski meč iz mitologije po Tolkienu. Pravi zaklad. Enkrat ga bom nabrusil, sem si v mislih obljubil.

Ko jih je raztegnil do mej njihovih zmoglosti, so členki Žarkovih dlani hvaležno počili.

Jure Markota, *Risba v prostoru*, 2016, 45 x 45 x 38 cm (detajl)

Peter Petrovič

DREVO, DREVO

»Ti pa glasno sanjaš,« sta s papigo rekla v en glas.

Drevo, drevo, sem si šepetaje rekel, da bi ne vplival na stanje, v katero sem vstopil, in potem šel dalje v gozd. Bil sem nekako zasanjan; čutil sem gozdna tla kot fino perzijsko preprogo, vmes pa nisem čutil ničesar, saj je bilo, kot da bi lebdel. Iskrivo kot metulj sem se premikal med vejami in se poigral s prameni sončnih žarkov, ki so me nežno božali in navduševali z občutenji. Kadar sem bil na tak način v gozdu, sem si domišljjal, da sem srečen človek. In kaj si lahko ljudje želimo še več? Te skrivnosti ne trosim naokoli kot nekaj, kar mi je dano, dojemam jo na svojstven način, torej samo v sebi.

Drevo, drevesa, gozd, gozdovi, pragozdovi, gozdovi kar tako, in še in še zeleno pokrivalo zemlje, kjer in koder pač je. O najpomembnejšem drevesu za človeka, za velik del človeštva, ne bom nič zapisal, ker je v domeni Boga. O tem drevesu se bere v najbolj razširjeni knjigi na svetu. Kjer je gozd, tam nekaj malega o tej čudoviti materiji vem in poznam, tam se sproščam, navdušujem, prisluškujem, se pogovarjam z gozdom, z vsem, kar tam poganja, raste in propada. Propada? Saj ni res. Tudi gozdni ostanki prispevajo k biotski raznolikosti. Razsežnosti gozdov so veličastne, poseganje vanje, izkoriščanje pa je strašnejše. Smo kot slepci, bebci.

Kaj pa mi je, sem pomislil, da se grem to z drevjem v gozdu. Z gozdom torej. Res da sem pred časom napisal dve zgodbi na to temo, obe sicer namišljene vsebine, seveda pa zato še nista pravljici. Menda je teh že dovolj. Zdaj pa me je prijelo, da bi iz rezervoarja spomina in vedenja izbrskal še kaj, kar bi prelevil v novo zgodbo. Obe tukaj omenjeni zgodbi sta bili objavljeni v reviji, ki ji ni mogoče očitati neresnosti, neprofesionalnosti, provincialnosti – vse to me je dodatno vzpodbudilo, da sem se zamislil, potem pa sedel za računalnik in začel pisati.

Gozd. Velik gozd. Globok gozd. Skrivnosten gozd. Pragozd. Gozd še enkrat.

Rad ga imam, zato pogosto zahajam vanj; in se čudim. Tako rekoč neprenehoma se spreminja. Moja občutenja so ob tem razdražena, sem kot pes, ki je prišel na sled. So trenutki, ko se komaj premagujem, obvladam, da bi ne poiskal in premikastil kar prvega gozdarja, kmeta, lastnika, saj ni važno koga, onega, ki je zasadil v rahlo gozdno zemljo, ki daje zatočišče, dom vsemu, od mikroorganizmov do dreves, pa ponekod kaže žalostno podobo brutalne napadenosti, rekli bi masakra, za katerim so na skoraj sveti gozdni zemlji vsepovsod ostanki vej, vrhov, štorov, traktorskih kolesnic, invazivk vseh vrst, tisto tablo ob vstopu v gozd, na kateri piše: »Privatna lastnina, vstop prepovedan.«

Taka nespodobnost, skoraj že brutalnost, me vedno sesuje, kot se temu reče. Bil bi pa nedosleden, krivičen in mogoče celo nesramen, če bi ostal pri tem. Moja duša, moja miselna nadgradnja je zrcalna slika tega, kar hočem vedeti, imeti celo na zalogi. Ves nered v gozdu, ki ga vidim kot usmerjeno, vzgojeno, razumno bitje, mogoče sploh ni to, ampak je le vidni del zgodbe, ki se dogaja v gozdu. Razmišljam.

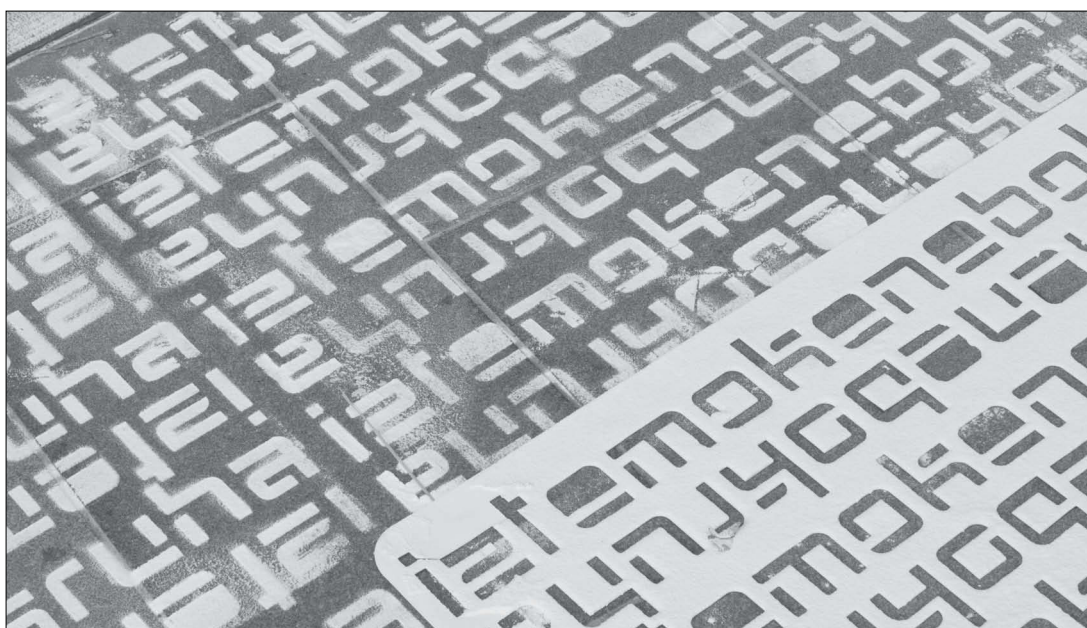
Ko sem še enkrat prebral tiste štiri besede in si zapomnil, da je na tabli tudi vejica, ki zna na pravem mestu in v pravem času bralca pomiriti, saj ruši enovitost sporočila, sem že vedel, da sem ovrigel misli na nasilne, pretepaške podvige. Postal sem prijazen. Ne brez razloga. Takšno sporočilo, obvestilo, ali pa samo nekaj besed za zabavo, sem že videl, seveda ne tako lepo in sveže kot pravkar odkrito, kar je kazalo na estetski smisel avtorja. Ni nujno, da je ta avtor lastnik gozda. Seveda ne. Danes, v času delitve dela, specializacije torej, s tem pa tudi zmagovitega pohoda denarja, je to čisto mogoče. Sicer pa so v sosednji Avstriji, ki je tudi bogata z gozdovi, torej s tistim, kar si tudi na daleč zmorejo, znajo sporočati drevesa in vsa druga zelenost od tal do zadnjega lista tam nekje zgoraj, tam so table s podobnim sporočilom pogost pojav. Brez dvoma je tista deželna na severu razvitejša, bogatejša in bolj gospodovalna. Ima tradi-

cijo. Vse bolj kot pri nas. Hvala bogu, da je še tako. Njihov pomen in sporočilo sta običajno podprta še z omembo policije, da sploh ne govorimo o tem, da si nekateri osebki vzamejo čas in v živo pojasnjujejo predvsem našim ljudem, kaj želijo doseči z varovanjem gozda. V tem smislu razlagajo zapis na tablah, prevajajo ga skratka, da zagotovijo pravi učinek. Srhljiv, skoraj virusni pojav, ki se neobzdrano širi. K nam, seveda. O tem so mi drevesa že pred časom vedela nekaj sporočiti. Čudil sem se. Zdaj zares verjamem.

V mislih sem šel nazaj, daleč nazaj. V spomine. To je pravzaprav čudovita stvar, čudovita zmožnost, da se spomnimo tistega, kar ta hip potrebujemo. Glej ga zlomka. Kot mladec sem počenjal tudi zanimive, lahko bi rekel čudne reči. Pri znancu na večji kmetiji, tedaj zares velikih ni bilo, ni smelo biti, ker smo v državi socializma vedeli in razumeli, da smo s kulaki opravili enkrat za vselej (to trditev, ki se je pokazala kot zmotna, sem pobral na nekem seminarju), smo sadili mladice smreke. Tedaj sem prvič zaznal, da smrekov podmladek tudi že komunicira, takoj ko je bil vsajen v sicer ne vredno močvirnato dolinico. Nekaj me je namreč dražilo, napolnjevalo, da sem na trenutke mislil, da lebdim. Opoj koristnega dejanja je bil močan. Spomin je hotel, poletel sem še nekaj let nazaj, v neki čas, ko smo se mulci podili po podobni dolini, joj,

kako sem jo povečal, ki smo ji rekli Hudičeva graba. Ne spomnim se, da bi kdorkoli od nas v tej grabi srečal hudiča, doživeli pa smo indijance, kavboje, ravbarje in žandarje, skrite kotičke in jamo, ki smo jo skopali v breg, pod korenine mogočne bukve. Mogoče nikoli več nisem doživljal tolikšne svobode in sproščenosti kot tedaj. Tudi nobene Hudičeve grabe nisem več srečal, naletel nanjo. Je pa bilo v nadaljevanju življenja kar nekaj hudičevih pripetljajev, ki so gazili po spominih iz otroštva. Mogoče bo tista dolinica z nasadom smrek postala nekaj posebnega, podobna grabi, če jo bodo znali odkriti novi rodovi ljudi, ki jih živa narava komaj kaj še zanima, veseli. In če sedanji lastnik ne bo izrazil svojega talenta s pismenkami na tablah, koder se ne sme priti v smrekov gozd. Saj ne vem, kakšen je zdaj tisti gozd, morajo pa biti smreke že kar zrele. Primerne za sečnjo. Ko smo jih zapikali v blato, je bilo rečeno, da bodo dota kmetovi hčerki, ki se je rodila nekaj mesecev pred tem. Kako natančno zdaj vse to vem. Bi moral še enkrat tja, v tisto dolino. Tudi zato, da bi preveril spomin. Mogoče je dekle še samsko. Smreke še kar rastejo.

Koreninski svet drevja v gozdu in kjerkoli že je, je skrajno trdoživ. To si domišljam, v to pravzaprav verjamem, saj se neprenehoma obnavlja. Ker pa ima vse svoj konec, se mora zgoditi tudi nov začetek, saj o tem vedo

Jure Markota, *Iz te moke ne bo kruha*, 2017, instalacija (detajl)

vedno več astronomi, ki se ubadajo s črnimi luknjami v vesolju. In kje smo mi? Poglejmo prisposodbo s kompostom. Ni vsako seme, vsaka koreninica, vsak odpadli list v jeseni, iglice kadarkoli, srečen, da bi ostal kot zapis delčka gozdnega bitja in žitja, novega vsega. Zato se pogrezne v kompost, v tisto, za kar sem si dovolil sposoditi kar črno luknjo. Ko smo si v Hudičevi grabi skopali tisto votlino med koreninami mogočnega drevesa, je bila to čisto zares črna luknja. Nekega dne smo odkrili, da so nam jo sovražni indijanci iz plemena Desni breg uničili. Potrgali in izruvali so skoraj vse koreninske povezave in napajališča, zanetili so ogenj, da se je drevo začelo kar takoj sušiti in odmirati. Seveda smo bili z njimi že pred tem v vojni, v kateri se ni vedelo, kdo bi lahko zmagal. Mi smo za kontro uporno iskali njihovo poveljniško mesto, oni pa so še naprej delali svinjarije po naši grabi. Ob koncu počitnic smo bili mi z Desnega brega, oni pa torej z Levega. Svet smo obrnili na glavo. Velika voda nas je pravzaprav povezala. Kar pa ni geografska in tudi ne siceršnja posebnost. Kar tako pa tudi ni šlo. Premirje smo sklenili po diktatu «federalne vojske», ki ni bila obremenjena s plemenskimi zamerami in bregovi reke. Federalci so bili vsaj iz osmega razreda, za nas prava avtoriteta in zakon. Zmagali smo pa seveda indijanci, zdaj združeni, že zato, ker smo se pojavili v aktualnih informacijah mesta, zaradi česar smo prišli tudi v zgodovino. Te pa ni brez korenin. Šlo je za požar, ki so ga gasili pravi gasilci, ampak bukev je bila res velika in trdoživa. Tako smo se tedaj razvijali, zoreli v puberteti. Graba in gnezdo sta bila nekakšen spomin, ki je bil kot smešna zgodba. Nekateri so jo hoteli v živo pokazati puncam, ki pa jih to ni preveč zanimalo. Fantovske zadeve pač. Želele so si nekaj drugega; mogoče se temu lahko reče več, kar rinile so v temne dele gozda in spraševale, ali je bila graba takšna, skrivnostna, izzivalna, mogoče črna luknja, mogoče kakšen drug bavbav. Po navadi je potem hitro zmanjkalo gozda. Sadež je pa ostal. Moral je najprej dozoreti, premisliti in prehoditi pot zgodnjega dela življenja, naporno, včasih tudi nevarno pot. Vredno je biti moder in ne preveč zaletavo junaški.

Moja dolina, kraj, kjer živim, je kot velika zibelka, podobna tisti, v kateri dojenček,

majhno bitje, ki ga tja odložijo, preživlja zgodnjo starost, brca, kriči, se zvija in smeji, kaže in sporoča, da je. Moja dolina ne zna brcati in kričati, se zvijati in smejati, ves čas pa sporoča, da je. Pobočja so en sam gozd, ki ga trgajo kmetije in posamezne poseke, redke njive in vrtovi okoli hiš. Z višine je to videti kot raztrganine celote, z dolinskim delom, kjer je vse polno naselij in zaselkov, kjer migotajo kot zvezde na jasnem nebu avtomobili, ki neprenehoma vozijo sem in tja. Kam le, se vprašam. Ostalo so s te višine sami čudoviti gozdovi. Kakšno bogastvo. Les, gozdovi so naše največje bogastvo. Znan izrek. Oguljen.

Moji sprehodi, moje pešačenje po okoliških bregih in skritih dolinicah, nujno pomeni biti v gozdu takoj, ko zapustim mesto. Izogibam se nesmiselnim napisom na tablah in iščem poti, ki me spominjajo na mladost, na grabe, na skrivne sprehode z dekletom, na samotarska potepanja, na presenetljive signale, ki so se dogajali v meni. In že sem v miselni sproščenosti, ko komuniciram z drevesi, zaznavam pojave drhtenja, nekakšne utopitve, lebdenje, vse tako, ki se mi sicer zdi kot neresnično, pa je resnično, zares. Poznam kraj, odmaknjen od markiranih poti, kjer rastejo, kdo bi vedel, kako dolgo že, tri smreke, izredne višine in zajetnega obsega. Tri kraljice gozda so to. Tako mi jih je opisal in poimenoval prijatelj, tudi zasvojenec z gozdom; pa še strokovnjak.

»Tebi zaupam, saj vem, kakšen ljubitelj gozda si, pa ti bom zato pokazal tri sestre, smreke izrednih mer,« mi je rekel tedaj, ko sva bila skupaj v gozdu mogoče že stotič.

»Hvala za kompliment. Veselim se že teh smrek.«

Pa sva hodila do njih še kar nekaj časa. Bilo je vredno napora, čeprav sem hitro dojel, da me je vodil v nekakšnih krogih, po nepotrebnem sem in tja. Ko sem mu to omenil, mi je rekel, naj bom tiho, saj bova samo na tak način lahko stopila v stik z drevesi in se tudi naslednjič pojavila kot znanca tem orjakinjam. Bilo je res izredno spoznanje, nekaj povsem drugega, kot so normalni pohodi v gozdu. Ne vem, kako dolgo je trajala seansa, se mi je pa zdelo, da zares slišim gozd govoriti, ga čutiti, imeti za nekaj svojega. Saj to ne more biti le enosmeren tok, sem rekel vodiču,

ker sem tako čutil. Seveda se je s tem strinjal.

»Zato sva tukaj. Zato, ker sem bil prepričan, da ti bo uspelo. Neguj to spoznanje. Vadi vedno, ko boš v gozdu. Boš videl, da te bo to osrečilo.«

Pa saj je sreča že to, če imaš ob sebi človeka, ki te poistoveti z drevesom, z gozdom. Naj spomnim: pri nas, v naši deželi je več kot polovica površine porastla z gozdovi. Ni zanemarljivo, kaj!

Za to se mu nisem zahvalil. Ostal sem tiho in vadal sam.

Daleč na vzhodnem koncu doline, kjer je pobočje strmo, skalovito, težko prehodno, je pragozd. Tudi tam sva bila. Pravi, zaščiten, neprehojen pragozd je to. Skrivnosten. Tam ni nobenih tabel o lastništvu, ker je pragozd še vedno nekako od vseh. Najbolj je pa sam od sebe. Vanj se ne hodi, čeprav je tam pravo bogastvo rastlinja, pa tudi živali. Zagotovo več kot drugje. Na izpostavljenem mestu, na skalnatem robu, ki sega nad ostale strmine, je razgledni stolp. Čudovita lokacija za čudovit razgled. Tam sem zares užival. Kot tudi v razgovoru z rastjem pragozda, ki mi je dal vedeti, da je nekaj posebnega. To je torej prararava, sem bil navdušen, gozd, kakršen je bil nekoč, in se v malem delčku postavlja tukaj. Na razgledišču sem se počutil kot ptica, ki

ima pod seboj čudovit primer biotske raznolikosti. Nad mano je krožil, plaval po zraku orel. Dvignil sem se na prste, razširil sem roke in ga poskusil posnemati. Zares je presunljivo zavreščal in nekajkrat zamahnil s krili, kot da mi je odgovoril; in mi sporočil, da sem daleč pod njim. Saj sem res bil. Tu je bila narava takšna, kot je hotela biti po svojih zakonih. Ljudje, ne vmešavajte se v te zakone, pustite, naj se gozd nemoteno uveljavlja sam po sebi, je šlo skozi mene.

Enkrat letno organizirajo v mojem mestu dražbo lesa, hlodovine, čim lepših in čim boljših primerkov posamezne vrste. Radovednost me je pripeljala na zbirno mesto. Ne samo iz gozdov nad dolino, od vsepovsod pripeljejo hlodovino. Označijo jo s številkami, s podatki, ki povedo dovolj, da se dražitelji lahko odločijo ali pač ne. Že po nekaj metrih sprehoda med hlodi sem žalosten ugotovil, da je tam zloženo blago mrtvo, da ničesar ne pove, se ne oglašja. Nemo čaka, da ga kdo kupi, da ga naložijo na velikanske kamione in ga odpeljejo v nadaljnjo predelavo in torej v nove zasluzke. Ne vem zakaj in od kod so se v meni pojavile slike iz časov trgovanja s sužnji, pa so se. Pomislimo, kako je tedaj to šlo z brezpravnimi, skoraj neljudmi, in potegnimo vzporednico z dražbenim prodaja-

Jure Markota, *Pet pred dvanajsto*, 2014, instalacija, 40 x 500 x 10 cm

njem hlodovine.

Žled, divje nevihte, močan veter so dejavniki narave, ki delajo škodo. Nobena tabla ne pomaga, ne more zaustaviti delovanja ujme. Podlubniki delujejo po svoje. Neizprosno. Bi lahko posledice prepustili naravnim zakonitostim, kot se to dogaja v prnaravi? Prijatelj pravi, da bi to bilo mogoče, žal pa nismo več v času, ko so po zemlji hodili praljudje, katerim je tudi gozd bil dom. Ker pa je les bogastvo, ga je potrebno negovati, skrbno gospodariti z njim tudi v nenađejano spremenjenih razmerah. Novi načrti sečnje po ujmah so bili hitro pripravljeni, potem pa se je zgodilo zares. In ni še končano. Ko je na plantažah zmanjkalo sužnje, so hitro nalovili in pripeljali nove, jih postavili na odre, jim pretipali mišice, ocenili starost, zobe in še kaj ter jih pokupili in pognali na delo. V končno uporabo.

Dva meseca sem bil odsoten. Tudi zato sem izkoristil prvi primeren dan in že bil v gozdu. Bilo je slabše kot prej in kot sem upal, da bo. Zato nisem bil presenečen, da je bila komunikacija med drevesi in menoj šibka. Kot da bi bila drevesa ohromljena. Tudi mene je dušilo v vratu, stiskalo mi je srce, da sem se s težavo premikal po komaj še vidni gozdni poti. Potem sem se srečal z znancem, ki je očitno gobaril. Seveda sem vedel, zakaj je skrival plastično vrečko za sabo in se umikal v invazivno rastje nedotike in kopriv.

»Zdravo! Reci mi, kako je z gobami,« sem ga nagovoril.

»Nekaj lisičk sem našel, pa eno golobico in dva gobana. To je vse. Slabo je. Zgleda, da je že vse pobrano. Na, poglej,« je rekel in potiskal vrečko proti meni.

»Pusti to. Saj nisem inšpektor. Vprašal sem te kar tako iz navade. Jaz namreč sploh ne nabiram gob. Menim, da so najboljše in najlepše tu v gozdu. Saj veš, da sem ljubitelj gozda.«

»Ja, seveda vem, da si neprenehoma v gozdu. Ne zameri, ljudje pravijo, da si malo čuden. Jaz mislim, da si dober poznavalec razmer in sploh vsega v gozdu,« se je razgovoril.

Zdaj mi je bilo že žal, da sem ga ogovoril, ampak tista vrečka mi je dvignila tlak in nisem se mogel zadržati. Stopil sem mimo njega, on pa še ni odnehal.

»Ne zameri, da vprašam. Nekdo je omenil, da si bil v Braziliji. Saj smo te res pogrešali.«

»Ja, bil sem tam in obiskal sem tudi amazonski deževni gozd. Saj te prevzame, ampak tisti gozdovi so veliko bolj načeti in uničeni kot ti tu, kjer sva zdaj. V kratkem bom pripravil predavanje o deževnih gozdovih. Pridi, če te od gozda ne zanimajo samo gobe. Mislim, da bo zanimivo.«

Pustil sem ga med koprivami in nedotiko in pohitel naprej v gozd, k moji bukvi. Ni tako mogočna, kot je bila tista naša v Hudičevi grabi, tista, ki so nam jo zažgali, pa vendar se dobro razumeva. Hudičeve grabe že dolgo ni več. Tam je zdaj naselje družinskih hiš; tesno druga ob drugi so postavljene, tako na tesno, da ni nič prostora za otroško igrišče. Sicer se pa novodobni otroci ne igrajo indijance, ne plezajo po drevesih in ne kopljejo votlin, ki bi jih nemara pripeljale na drugi konec sveta.

Rekel sem dovolj in nehal pisati.

P. S.

Naj vas, ki ste to prebrali, spomnim še na dve zgodbi, ki jih najdete v reviji.

Prva je: On in drevo (št. 99/100).

Druga pa je: Tri leta potem (št. 105/106).

Jure Markota, kamen, (detajl)

Revija ODSEVANJA –

ADIJO, VERA V SANJE?

ADIJO VERA

Razstava v Koroški galeriji likovnih umetnosti: 100 portretov slovenskih književnikov v besednih in likovnih podobah

Junija prihodnje leto bo revija *Odsevanja*, katere najnovejšo dvojno številko pravkar držite v rokah, zaokrožila štiri desetletja žlahtne prisotnosti med ljudmi treh dolin ob Mislinji, Meži in zgornjem toku Drave pred Mariborom. Najstarejši koroški periodični kulturni glasnik in eden izmed redkih na Slovenskem, ki neprekinjeno izhaja od ustanovitve leta 1979, je nastal na pobudo peščice zanesenjaških literatov, že v šestdesetih letih zbranih okrog almanaha *Odsevi*. S pomočjo tedanje *Kulturne skupnosti Slovenj Gradec* in s podporo koroških občin je nato s podnaslovom »časopis za leposlovje in kulturna vprašanja« odprl prostor ne le za prve korake domačih literarnih nadobudnežev, temveč je začel objavljati tudi esejistične, spominke ter poljudne strokovne prispevke z različnih področij kulturnega življenja in ustvarjanja. Po letu 2005, ko je urednikovanje prevzel Andrej Makuc, sicer že od prve številke stalni sodelavec revije, so *Odsevanja* zastavila trdno in konceptualno domišljeno vsebinsko zasnovo z razvidno shemo in stalnimi rubrikami, tehnični urednik Blaž Prapótnik pa je poskrbel za prepoznavno grafično podobo, vtisnjeno v vizualno mrežo starosvetnih knjižnih odtisov Matevža Cerdonisa, menda zadnjega med znamenitimi tiskarji inkunabul v italijanski Padovi in slovenjgraškega rojaka, ter ga tako priklical v dragocen zgodovinski spomin. Pomemben del *Odsevanj* je v skladu z lokalno kulturno tradicijo tudi likovna oprema, ki je zlasti v zadnjem obdobju tematsko osredotočena na predstavitev opusov domačih ustvarjalcev z vseh področij vizualnih umetnosti. Leposlovno in likovno ustvarjanje, ki jima dajejo vezivo plodne, nemalokrat tudi kritiško priostrene kulturniške razprave, si tako v zaokroženi podobi že vrsto let podajata roko ter zgovorno odsevata in zrcalita kulturniški utrip matične občine Slovenj Gradec in sveta med Peco in Pohorjem. Iz jedra sodelavcev revije je nastalo *Kulturno društvo Odsevanja*, ki tudi v časih, ko se periodična glasila zaradi manjših produkcijskih stroškov množično selijo na elektronske platforme svetovnega spleta in se utapljujejo v brezkončnem oceanu informacijskega kaosa, prizadevno

ohranja tradicijo tiskane besede.

Sožitje literarnih in likovnih vsebin je od jesensko-zimske številke revije leta 2012 dalje na prav poseben in morda povsem unikaten način podčrtala barvna sredica revije, ki je poleg reprodukcij del izbranega koroškega likovnika vsakokrat odtisnila še njegovo galerijo portretov desetih slovenskih književnikov, z imenom in priimkom skritih v lucidne premetanke, ki jih z imenitno in osupljivo besedovalsko spretnostjo že vrsto let spleta profesor slovenščine na ravenški gimnaziji Miran Kodrin. V desetih dvojnih številkah *Odsevanj* se je tako zvrstilo sto obrazov protagonistov slovenskega literarnega Parnasa, od Trubarja do najmlajše generacije sodobnih mojstrov domače leposlovne umetnosti, in prav toliko besednih in likovnih ugank, ki tej paradiji mojstrov sukanja peresa v slovenskem jeziku nadenejo skoraj čarobno mikavnost, slejkoprej skrito v duhovitih, pomenljivih in jezikovno žlahtnih Kodrinovih anagramih.

Načrtovana stotinja portretov se je zaokrožila v letošnji spomladansko-poletni številki revije in je nato aprila v sodelovanju *Društva Odsevanja, Gimnazije Slovenj Gradec* in *Koroške galerije likovnih umetnosti* ponudila gradivo za predstavitev projekta v razstavišču stare mestne hiše osrednjega slovenjgraškega in koroškega hrama likovnih umetnosti. Čeprav so besedne premetanke, podčrtane z ustrezno likovno realizacijo, izvirno načrtovali le za objavo v reviji, se je pobuda urednika Andreja Makuca za predstavitev v galerijskem prostoru izkazala za imenitno izhodišče multidisciplinarnega projekta, ki je privlačno dopolnil sočasno postavitev Trienala sodobne umetnosti na Koroškem v sosednji veliki razstavni dvorani *KGLU*. Za naslov razstave je bila izbrana duhovita igračkasta besedna izpeljanka imena publikacije *Adijo, vera v sanje*, ki jo je leta 2012, v času, ko so se nad revijo zbirali temni oblaki in je njena prihodnost zaradi finančnih težav za trenutek obvisela v zraku, iznašel Blaž Prapótnik, ki mu je (prav tako literatu) Miran Kodrin našel anagramski ustreznik: Po sprehodu skozi TRBIŽ je oblikovalec z glave snel od dežja POKLAPAN klobuk. Črna opozorilna napoved se je na srečo izkazala za neutemeljeno, še več, z novo rubriko Kodrinovih književniških anagramov, ki jih je kot prvi likovno uvedel Zoran Ogrinc, so *Odsevanja* dobila nov impulz in posrečeno jedro, s katerim so v ure-

dništvu nemara lažje prepričali župane občin v Koroški krajini, da so dolgoročneje zagotovili gmotna sredstva za njihov obstoj. Kot plaz novih literarnih ugank se je nato zvrstila plejada obrazov, ki so jim likovni izraz zaporedoma posodili še Andrej Grošelj, Peter Hergold, Stojan Brezočnik, Luka Popič, Štefan Marflak, Sašo Vrabič, Katja Felle, Leander Fužir in Jerneja Smolnikar.

Galerijski prostori v stari mestni hiši so ponudili ravno dovolj razstavnih površin, da so lahko avtorske nize portretov, znova podpisanih le z zagonetnim anagramnim stavkom, dopolnila še značilna in prepoznavna dela sodelujočih likovnikov in kratki odlomki iz predstavitvenih tekstov k likovni opremi posameznih številk revije, ki sta jih v teh letih prispevala ... pa naj od tukaj dalje pri naštevanju imen nadaljujemo v ugankarskem slogu, saj je Miran Kodrin alias MOKRI DNINAR za vse sodelujoče pri projektu prav tako našel ustrezne premetanke ... ,KORAJŽEN galerijski kustos z likovnih umetnin ostrga RJE časa' in ,MONA Lisa je čarobna kakor KRAŠKA jama Vilenica'.

Izvedba portretov, ki imajo za osnovo le fotografijo, kar kot pravilo brez izjeme velja za vseh sto realizacij, je nevhvaležno opravilo, ki pa so ga vsi sodelujoči, zlasti po tehnični plati izvedbe, prelili v izvirne likovne rešitve. Že prvo deseterico značilnih senčnatih profilnih obrisov, ki so bili še pred drugo svetovno vojno izjemno popularna, napol akrobatska ulična umetnost, je zasnoval ,Kadar slikarja stresa sladka GROZNICA, dela kot NOR'. Sproščene, skoraj v karikaturu prevedene portrete je kar s kemičnim svinčnikom in v maniri »a la prima« na papir zarisal akademski kipar ,Ko ima umetnik dovolj REGLJANJ, čez ŠODER v svet kiparskih

gre dejanj'. Igro svetlobe in senc grafične tehnike linoreza je v tenkočutnih in virtuoznih izvedbah izrabil ,Portret s fotografske PREDLOGE nastane v TREH potezah'. Skoraj fantomske obraze je v kopreno literarnih odlomkov s pomočjo tehnike digitalnega printa odel ,Velika ZBRANOST slikarju omogoči, da upodobi KONJIČE v galopu'. Tonsko uravnoreženi sivi gvaši so nadedli skoraj spomeniško avro literatom iz serije, ko jo je večje naslikal ,Tihožitje – hlebec kruha, POLIČ vina in srebrna KUPA'. S povsem slikarsko zasnovano abstraktno asociativno barvno strukturo je svoj obolos književnikom priložil ,FAKT je, da je slikanje spominski FLEŠ in obliž srčnim RANAM'. Z natančno, osenčeno in skoraj miniaturno hiperrealistično izrisano potezo svinčnika je ostal veren svojemu likovnemu izrazu ,SOBA, polna otroškega VRIŠČA, daje posebno ustvarjalno vzdušje'. Prepoznavni v okvirih siceršnjega opusa so tudi portreti, ki jih je v digitalno teksturo ujela ,Slikarski opus obsega tudi cikluse kostanjevih ALEJ in slamnatih KLAFET'. Med vsemi največje formate risb je v klasični risarski tehniki pastelnih kred prispeval ,Likovnik je kot plemenit FURNIR, slikarstvo je DEŽELA barv in črt'. Edina med vsemi pa je v ekspresivno dekorativno barvno opno na platnu glave književnikov z ogljem ovekovečila ,Natančno NAREJEN portretirankin obraz je RAJSKO MIL'.

V času trajanja razstave so postavitev razstave v galerijskih prostorih oživljali še recitali poezije, ki sta jih z dijaki zasnovala glasbena pedagoginja slovenjgraške gimnazije Almira Rogina in »oče« projekta ,Bralci redko nasedejo rokohitrskim UKANAM brez iskrivih JEDRC modrosti'.

Sočne premetanke mojstra besede Mirana Kodrina, ki se mu je s posebnim priložnostnim anagramom ,Če so AKRONIMI uhojena bližnjica do cilja, so anagrami igrivi blodnjak čez DRN in strn besednih brezpotij' poklonil bivši kolega z ravenske gimnazije Peter Buhvald, so prav gotovo ciljni »projekt«, ki nima primerjave v slovenskem prostoru in bi si kot tak bržkone zaslužil tudi širšo pozornost, ako ne drugače morda v vsebinsko smiselno zasnovani knjižni izdaji, ki bi jo lahko (morda s podporo *Društva slovenskih pisateljev?*) prijeli v roke tudi tisti v Ljubljani. Reviji in *Društvu Odsevanja* pa ob koncu tega zapisa in v luči skorajšnjega jubileja velja popotnica: DEJAVNA prizadevanja članov kulturnega društva so OS njihovega ustvarjanja.

Marko Košan

Fotografije Nika Hölbl Praper

(posnetki razstavnih prostorov A. M.) >

Marko Košan na odprtju razstave 100 portretov

Slikarski opus obsega tudi cikle
kostanjevih **ALEJ** in slamnatih **KLAFET**.

KATJA FELLE

ADIJO VERA

*Sabina Čegovnik;
Jure Smolar - kontrabas*

Na VEST bralcev trkajo
papirnati AVIONI besed.

IVO SVETINA

V SANJE

Katja Felle: Ivo Svetina

In znova o času: Buda je učil, da je nesmiselno ozirati se za preteklostjo, prav tako kot je nesmiselno spraševati se po prihodnosti, ker preteklost je enkrat za vselej mimo, prihodnost pa se še ni začela. In da je samo sedanjost tista, v kateri živiš spokojnega in mirnega uma. Samo hip si, dolg kakor vse življenje; samo misel si, bogata kakor zgodovina rodu čutečih bitij. Ljubil si včeraj, jutri boš sovražil. Ni ne ljubezni ne sovraštva. A tudi tebe ni, ker vprašanje, kdo sem, je v preteklosti, odgovor nanj pa v prihodnosti.

ADIJO VERA V SANJE
REVIJA ODSEVANJA
100 portretov

FAKT je, da je slikanje spominski **FLEŠ**
in obliž srčnim **RANAM**.

ŠTEFAN MARFLAK

ADIJO VERA

*Nina Kodrun;
Alja Sidar - harfa*

Simbol je spominski **OKVIR** podob, metafora je prostrana **SOBANA** ne(z)a)slišanih pomenov.

BORIS A. NOVAK

Alba

*Izven dosega rok zaspane zore,
v razmetani postelji polmraka,
boječ se jutra, ki bo z bele gore
prišlo med naju z mečem, ki ne čaka.*

*Leživa, drug od drugega še topla,
in se slabo pretvarjava, da spiva,
medtem ko moja dlan, vse bolj zasopla,
še hoče zadržati voljnost tkiva,*

*ki se topi pod zvezdami dotika.
Vsak hip te bo posrkala daljava.
Ostala mi bo tvoja skrita slika.*

*Na moji rami tvoja topla glava,
leži vso dolgo, vso prekratko noč.
In skrivam solze, čudežno nemoč.*

Štefan Marflak: *Boris A. Novak*

V SANJE

Ko ima umetnik dovolj **REGLJANJ**, čez **ŠODER** v svet kiparskih gre dejanj.

ANDREJ GROŠELJ

ADIJO VERA

*Žiga Kotnik; Vid Balant - bobni, tolkala,
Almira Rogina - blok flavta*

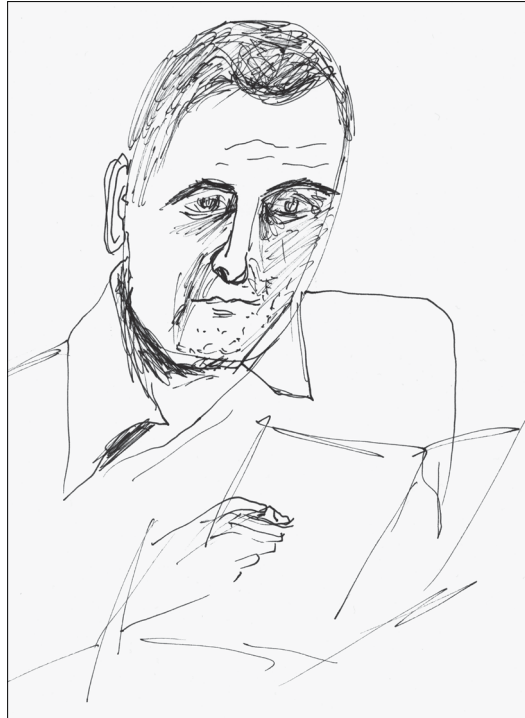

Pesnik iz **NIZA** iskrenih besed tke **HALJO** topline.

ALOJZ IHAN

Krmilnica

Sredi zime na vrtu postaviš krmilnico za ptice in opaziš, da so jo zasedle le velike in močne, ki slabotnejšim ne puste blizu. Zato v krmilnico nasuješ več hrane, da bi bilo dovolj za vse, vendar male ptice še naprej gladujejo, padajo v sneg in umirajo. Potem narediš več krmilnic, a velike ptice se porazdelijo vsaka v svojo in podijo male ptice proč. To te razjezi in kadar opaziš veliko ptico, jo skušaš napoditi, vendar vedno najprej preplašene odletijo male ptice in potem traja najdalj, da se upajo vrniti. Nazadnje pa imaš vsega dovolj, vzameš puško in začneš streljati velike ptice. Kmalu jih ni več, a hudobne postajajo srednje; vse bolj prazne so krmilnice, ptice se jih izogibajo, tebi pa se zdi, da ne moreš več odstopiti. Nekoč se spomniš, da si hotel pravzaprav samo hraniti ptice.

Andrej Grošelj: Alojz Ihan

Med Jelko in Markom - Miran Kodrin, avtor anagramov

Tihožitje – hlebec kruha, **POLIČ** vina
in srebrna **KUPA**.

LUKA POPIČ

ADIJO VERA

*Hana Klančnik; David Repnik – bas kitara,
Jaka Jeram – akustična kitara*

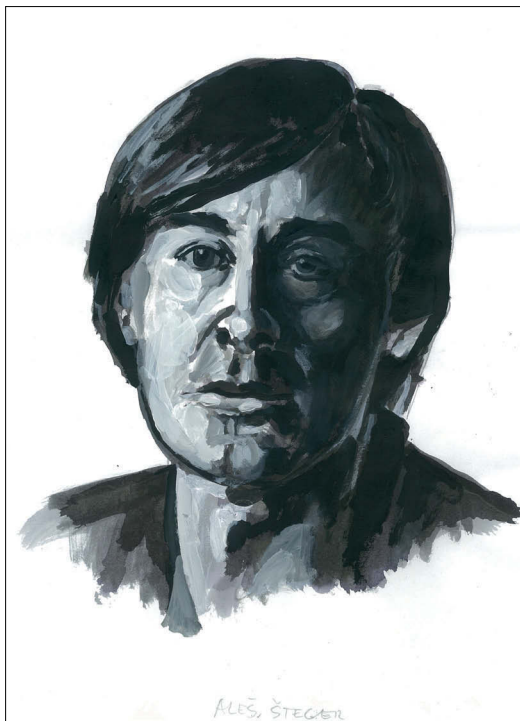

Pesniki z REŠETAL govoric jezika žanrskih ŠEG izbrskajo drobtinice minevanja.

ALEŠ ŠTEGER

Ljubezenska pesem

*Tako nemočna, tako nežna se ti zdi, ko spi.
Pričneš se tihotapiti, previdno in počasi,
Veš, da te lahko vsak šum izda,
Da te noben premik ne skrrije. Zelo blizu
Si že, zelo blizu, misliš, le hip še,
Le še milimeter, ko se kakor posvarjena zgane in
Dvigne loputo svojega levega očesa.
Ves razočaran, da ti je spodletelo, zagledaš zenico
In sprva sploh ne pomisliš, da gleda vate
Mušica na koncu revolverске cevi. Tako se dolgo
Nepremično gledata in sčasoma ti postaja vse
vedno bolj sumljivo.
Tedaj slišiš, kako v njenem srcu škrtne petelin,
In že je mrak ves razžarjen z oknom devetih
strelov.
Ranjen se vzravnaš, tvoji gibi so trdi,
Obrneš se proti njej, ponovno jo gledaš, medtem pa
Mehansko spuščаш svojo spodnjo čeljust. Iz ust
Ti pogleda stopetinpetdesetmilimetrska havbica,
Gledaš, kako se prestrašena stisne ob zid, in
Potem - Ogenj! Ogenj! Ogenj! Ogenj! ustreliš,
In še enkrat in še enkrat, dokler se
Od silnega dima več ničesar ne vidi.
Prižgeš svoj laserski radar: rdeča
Rubinasta pika se ti piskajoče približuje izza
hrbta.
Bliskovito se obrneš, a prehitela te je
In že se ti izmed njenih dojk z veliko hitrostjo
Približuje ogromen plamenometni tank.
Brž stopiš v razkorak in ukažeš vzleteti
Svojim supersoničnim lovcem in bombniku,
Medtem pa ona že razmika svoje boke,
Da bi poslala nadte regato atomskih podmornic.
Tako se bojujeta vso noč in ves dan, dokler sredi
Govorečih rjuh in praznih izstrelkov ne obležita
mrtva,
Dve trupli, ki ju kot v Bachovi fugi
Z dolgimi, ledenimi noži liže le še ljubezen.*

Luka Popič: Aleš Šteger

V SANJE

Portret s fotografske **PREDLOGE**
nastane v **TREH** potezah.

PETER HERGOLD

ADIJO VERA

Blažka Čas;
Alen Planinšec - harmonika

Je pesniška **MISEL**
zgolj **NIHAJ** besed?

MILAN JESIH

*Sedijo,
precej star trio,
metuzalem plus komaj mlajša zeta;
o vsem marnjajo - ker o vsem vse vejo -,*

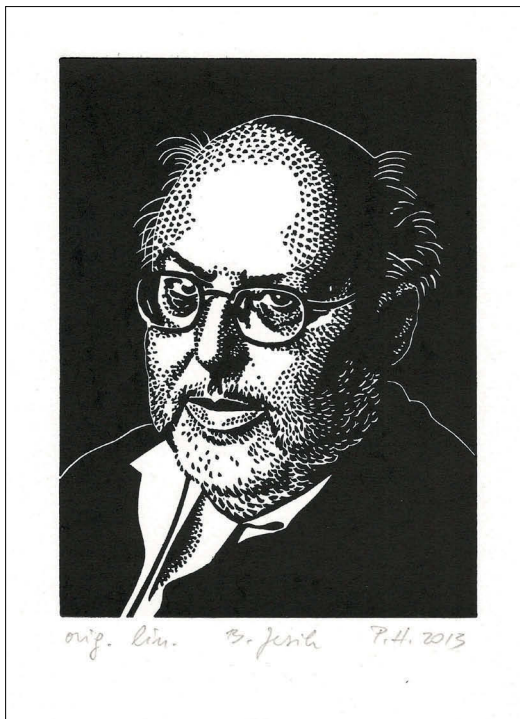
*z novino zložno si gasijo žejo,
na deščicah je v tankih fetah
žolta, pa ne žaltava panceta.
Znenada revsk: »A spet ste v hramu, zlodji!«*

*- »Na, policija, lej jo!« -
»Tata, saj veš, da ti pijača škodi!
A nisem rekla, da ne smeta
- že tisočkrat - opijati očeta!«*

*V bran zbrano vzame se najstarji,
zažmeri,
»Marš,« tiho sikne hčeri,
po sodu pa tako srdito udari,*

*da prah odskoči v prah. »Joj, milostljiva,«
posnema mir njen svak, »kaj pa pieteta
do rajnega tovariša praseta?«
Starci se še en čas za njo režijo,*

*potem ne več; saj kdaj pa kdaj še trio
pokliče trta in v nedolгих letih
potem poterja božja njiva.
Temu se reklo je živeti.*

Peter Hergold: Milan Jesih

V SANJE

SOBA, polna otroškega **VRIŠČA**,
daje posebno ustvarjalno vzdušje.

SAŠO VRABIČ

ADIJO VERA

*Klara Kresnik;
David Kac - drumejca*

Pesnik prekaša površno pisunsko UŠ predvsem po širokem **RAZPONU** materinščine.

UROŠ ZUPAN

Sutra

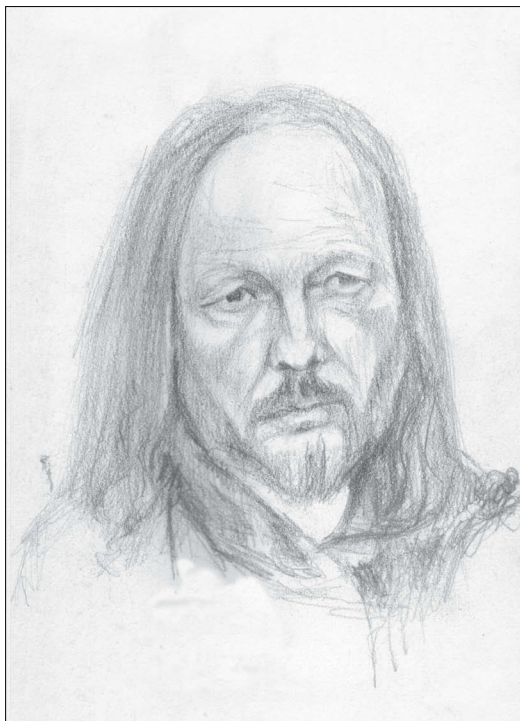
*Danes si bila hitrejša od mene. Zbežala si,
ko sem se jaz še otepal s slabostjo,
ki me je prilimala med rjuhe. Na Rabu je zrak
natopljen z rožmarinom, ampak po njem sem
popolnoma sesut. Samo sanja se mi, kako se
ljubiva,
in za nameček še oblečena. Drgneva se kot
dva mačka, vrhunca pa nobenega. Zbudim se ves
prepoten.*

*In ti, kaj počenjaš v mestu? Stojiš v pekarni
in tipaš topel kruh? Se na tržnici pogajaš
za ceno solate, ceno življenja? Ti prodajalci
zopet podtikajo prezrele sadeže, medtem
ko te požirajo z očmi? Ali trgaš plakate z
nesmiselnimi socialističnimi parolami s sten?
Čakaš v vrsti na svoj delež?*

*Sledim ti iz postelje. Gledam tvoje korake,
izraze na tvojem obrazu. Včasih mi za
trenutek izgineš iz vidnega polja, se izgubiš
v kateri izmed ozkih ulic. Takrat jo moram
ubрати po bližnjici, če te hočem dohiteti.*

Bedim nad tabo, a ti tega ne veš.

*Tvoj angel varuh sem. Ne verjameš. Hočeš dokaz.
Pridi, vzemi moje besede, vzemi jih,
preden jih za vselej spremenim v zrak.*

Sašo Vrabič: Uroš Zupan

V SANJE

Kadar slikarja strese sladka **GROZNICA**,
dela kot **NOR**.

ZORAN OGRINC

ADIJO VERA

Ana Špalir;
Valentin Rogina - violončelo

Življenje je KAŠČA topline in bolečine, pisanje
dozorevanje ljubezenskega SPEVA. Srce spregatve.

SAŠA PAVČEK

*Iščem te. Cufam zlepljene kuverte,
odpiram romane, zbirke, leksikone,
sanjske bukve, preučujem znamenja, simbole ...*

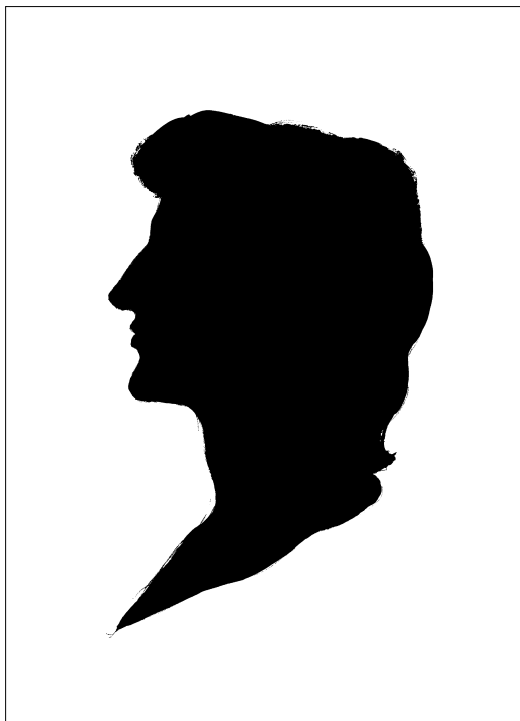
*Se ne skrivaš v gostem tkanju letopisa?
Lebdiš v fusnoti? Med kazala si se skrila ...
Najdem te, v svetih besedilih se te čuti ...*

*Se med notami v celinko zateklo je srce?
Aha, v debelih potopisih sem te jasno zapazila,
a na robu strani sestopaš, izginjaš, bežiš ...*

*Ušel si mi z belega travnika.
Iščem te v imeniku, med številkami, šiframi,
v slovarjih, priročnikih, vodičih,*

*v rdeči knjižici spregatev, gledam L'art de conjurer,
kje naj te najdem, kje? Pod biti, imeti, misliti?
Pod aimer sem šla iskat, pod ljubiti v vseh časih:*

*preteklih, sedanjih, prihodnjih, nedoločnih,
bolj kot preteklih, manj kot prihodnjih,
pogojnih, brezpogojnih ... Brezpogojnih!*

Zoran Ogrinc: Saša Pavček

V SANJE

Natančno NAREJEN portretirankin obraz
je RAJSKO MIL.

JERNEJA SMOLNIKAR

ADIJO VERA

Zala Breznik Domej;
Hana Sekereš - ukulele

V **SOMRAK** dvoran literature
vstopa **KOVAR** besed.

MARKO KRAVOS

Beseda ni konj

*To je jasno,
beseda ni konj.
Človek reče eno,
misli na drugo,
pa se sliši čisto drugače.*

*Dam besedo, častna beseda,
naj me strela udari,
če ni res.
Če morda ni, nisem jaz kriv,
kaj me boste za besedo prijemali,
kaj imate dokaze,
kje je kaj napisano?*

*To so samo besede,
na besede ne dam nič.
Ne boste na eni besedi jahali,
jahajte na konju!
Vi meni konja,
jaz vam besedo,
prav?*

Jerneja Smolnikar: *Marko Kravos*

V SANJE

Likovnik je kot plemenit **FURNIR**,
slikarstvo je **DEŽELA** barv in črt.

LEANDER FUŽIR

ADIJO VERA

*Primož Cokan;
Maja Kuzmanoska - električni klavir*

Samotni glasnik skrivnosti je radoživa
LASTOVKA nad privlačno **MURIŠO**.

MIROSLAV KOŠUTA

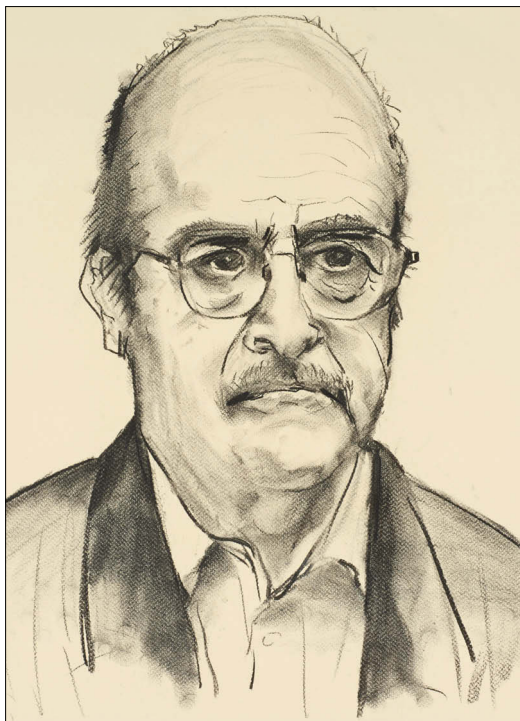
Miza

*Blagor tebi, miza, ker imaš noge,
ki te ne nesejo od nas, zakaj modra si
in veš, kje je sreča.*

*Blagor tebi, miza, ker si iz luženega hrasta
in široka, da vsi štirje
sedamo k tebi s svojimi dnevi in nočmi.
S prti te odevajo pomladni vetrovi,
vonj domačih jedi te prepaja,
da zeleniš in raseš,
raseš in si naša hiša: vate
hodimo in iz tebe, ko potolažiš
in odžejaš.*

*Blagor tebi, miza, ker si moja knjiga:
v tvoje letnice si zapisujem srečo
in rast svojih sinov, z višino tvojih nog
merim svojo žalost -*

*Nekega dne postrežeš samo s tremi krožniki,
nekega dne z dvema
in v tvojem hrbtišču bo škrtnilo,
kakor počí vzmet v odsluženi uri.*

Leander Fužir: Miroslav Košuta

V SANJE

Velika **ZBRANOST** slikarju omogoči,
da upodobi **KONJIČE** v galopu.

STOJAN BREZOČNIK

ADIJO VERA

*Kaja Budna;
Neža Križovnik Jelen - violina*

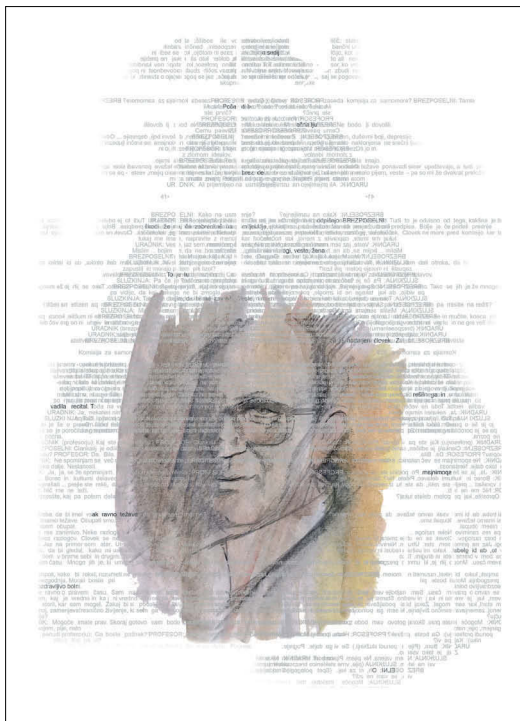

Iz VRTIN spomina huškne misel kot poskočen ZEFIR.

ERVIN FRITZ

Rime na i

*Danes je bil dan kakor druge dni,
ki izginejo brez sledu in spomina:
vstal sem ob sedmih, pisal do noči,
vmes sem obesil perilo, šel v šolo po sina,
se igral s hčerko, dokler ni na preprogi zaspala,
oštel ženo, ker spet ni računov plačala,
večerjal sem kruh z maslom, popil čaj,
v postelji sem prebral nekaj strani,
ne vem več, kaj,
veke mi utrujeno legajo na oči,
zaspal bom kot po navadi: našteval bom rime na i.
Na i se rima: živi, vrvi, žubori, krvavi ...
A na lepem misel zacepeta:
kaj je najgloblje, kar čutiš do sveta?
Kaj je najgloblje? ... Da sem! Da svet je! Da vse je!
To se ne rima na i,
je pa razkošno. Sem! In vse je!
Jaz v svetu, svet v meni živi!
Skoraj že spim, a svet je! Svet se ne zdi!
Slišim rimo, kako mi govori:
pred rojstvom te ni bilo,
po smrti te ne bo,
a zdajle si.
Mirno zaspi! Mirno zaspi!*

Stojan Brezočnik: Ervin Fritz

V SANJE

SPUNK – pesem, dvakrat peta

KNJIŽNE OCENE

V naslovu seveda modificiram Prešernov *Magistrale*, 15. sonet znamenitega *Sonetnega venca*, ki je »pesem, trikrat peta«, in ga vzporejam s *SPUNK, gimnazijskim kulturnim društvom*.

DVAKRAT 10 LET

To je lepa doba od 1997, ko so na slovenjgraški *Gimnaziji* ustanovili to društvo, do 2017. Poleg ravnatelja mag. Staneta Berzelaka in slavistke Karle Zajc Berzelak je bil pobudnik zanj in njegov skoraj dvajsetletni predsednik prof. Andrej Makuc. Tako dolgo in vsebinsko bogato pesem, kar pesnitev, mu je uspelo zložiti zato, ker je imel afiniteto do vseh kulturno-umetniških zvrsti. Za celovito izoblikovanje človekove osebnosti so se mu zdele pomembne vse: dramska, likovna, literarna, fotografska, pevska, glasbena. Vse so našle mesto v *SPUNKU*. Pesem, ki se je s tem gibanjem oz. danes že upokojenim prof. Makucem slišala v tej osrednji slovenjgraški vzgojno-izobraževalni ustanovi, je zato resnično mogočna.

Mogočne so tudi številke, ki jih je ob jubileju v *SGlasniku* junija letos ponosno navedel tudi ravnatelj *Gimnazije* mag. Berzelak: več kot 40 gledaliških in literarno-glasbenih prireditev, 13 knjig v literarni zbirki *E. A.*, 6 zgoščenk avtorske glasbe, 10 let delovanja pevskega zbora *MISMOMI*, uspehi skupine za sodobni ples (*VZ*) *GIB*, fotografske in likovne razstave ... Pri projektih je sodelovalo 335 spunkovcev na sceni, 222 v zaodrju, okoli 80 je bilo zunanjih sodelavcev, ki so skupaj z navedenimi ustvarili več kot 100 kulturnih prireditev.

Makuc je bil dijakom in tudi zunanjim sodelavcem, ki so bili v teh zvrsteh igralci, plešalci, pevci, instrumentalisti, recitatorji, pravi „oče“. Znal je „rokovati“ z vsemi deležniki, če uporabim to modno besedo, tudi tonskimi, lučnimi, scenskimi, in iz njih izvabiti najboljše. Brez njega, velikega strokovnjaka in pedagoga, *SPUNK* zagotovo ne bi imel podobe, kot jo ima v obsegu in kakovosti in prepoznavnosti ter v doživetjih tistih, ki so bili vključeni v to prelepo srednješolsko poemo.

DVAKRAT ZBORNİK

Pesem, dvakrat peta, sta tudi oba zbornika o *SPUNKU*. Vsak zajema po 10 let in je prvi *SPUNK, otroška leta* in drugi *SPUNK, najstniška leta* z izidom v letu 2018. Oba je uredil prof. Makuc. Sta pravo skladišče podatkov in verja-

mem, da se urednikovemu sokoljemu očesu in fotografskemu spominu niti eden ni izmuznil, niti mrvica dogajanja izmuznila.

Pa ne le to: v obeh zbornikih gre za dvojno beleženje informacij: najprej pri posamezni dejavnosti, kjer pisec navede vse, kar je o nekem dogodku možno: avtorja, delo (tudi odlomek iz dela), nastopajoče, repertoar, število nastopov, število poslušalcev; vse še ilustrira z izbranimi fotografijami, za posnetke katerih je Makucu prav tako uspelo dobiti vrhunske umetnike. Vsako ime, navedeno pri dejavnosti, pa se nato z vsemi svojimi sodelovanji pojavi še na koncu v poglavju *Spunkovci od 1997 do 2017*.

Če npr. v abecednem seznamu sodelujočih piše, da je bila *Nina Zorman* deklamatorka na Urški 2016: *Ne spominjam se natančno ...*, 14. oktober 2016, *KGLU*, 1 projekt, 1 nastop, potem v delu s predstavitvami dejavnosti izvemo naslednje: Osrednja prireditev z razglasitvijo uršljana 2016 *Ne spominjam se natančno, kako sem prišla sem*; *Koroška galerija likovnih umetnosti*, ob 20. uri; *Feferon 2016* Kristian Koželj: *Malica, nekje čez poldne*; uglasbitev Almira Rogina, zbor *MISMOMI*, zborovodkinja Almira Rogina; interpreti uršljanskih: Blažka Čas, Nina Kodrun, Hana Klančnik, Žiga Kotnik, Lara Rošer, Klara Kresnik, Tanja Pesjak, Zala Breznik Domej, Eva Čoderl, Nina Zorman, Kaja Budna; uglasbena uršljanska poezija – Sara Fabjan: *Kres, Koordinatno izhodišče, Omejitive*, Aleš Jelenko: *Yes, I have. Iosono tu. Danke*; uglasbitev, aranžma, kitara, vokal Alina Hirtl; povezovalka osrednje prireditve Maša Sedar; slikarka portretistka Živa Mali; scenografija Peter Hergold; tehnična podpora Tinkara Ošlovnik; inspicient Vojko Šuštaršič; režija Andrej Makuc in Draga Ropič.

Podatki, podatki, toliko več vredni, ker so bili prvič zapisani na roko v avtorjevo beležnico, so prava zakladnica za *SPUNK* in slovenjgraško *Gimnazijo* ter ponos vsakega spunkovca posebej.

DVOJNA POUĐARKA

Pa modificirajmo Prešerna še za konec.

Če je v *Magistralu* rekel, da bo ta venec spomin na njegovo trpljenje zaradi neuslišane ljubezni do Julije, hkrati pa bo z njim njo napravil slavno, nesmrtno, potem je Makučev *SPUNK* z obema publikacijama spomin na to, kako je Makuc užival v delu z mladimi umetniki ter jih z društvom in zbornikoma napravil slavne.

Za dvojni poudarek pa gre tudi v Makučevi piki na i: »Vse je velika dragocenost, važno pa, kaj je ostalo v srcih nastopajočih in gledajočih.«

Helena Merkač

Zgodbe o kavici in h kavici

Najdemo jih v zadnji knjigi domačega pisatelja Janija Rifla. Njen naslov je *Dotiki*, izšla pa je letos spomladi pri slovenjgraški založbi *Cerdonis*, po *Obletnici samote* (1993), *Človeških dotikih* (2006) in *Razglednicah* (2014).

Kava oz. njeno pitje kot »hip tihe sreče – v roki skodelica kave dišeče« je eden od motivov v tej novi zbirki Riflovih kratkih zgodb; pa ne le pitje kavice, tudi zauživanje drugih pijač, doma, v kavarni, bifeju, je motiv, velikokrat povezan z motivom klepetanja, opazovanja, branja časopisov ali knjig.

Ti motivi so v resnici le motivni drobc, drobeni, krhki »poganjalki« dogajanja, ki pa jih v vsaki zgodbi, ravno zato, ker so »mičkenci«, kar mrgoli in spletajo pravo motivno mrežo. V tej mreži najdemo še avtomobile, parkiranja, vožnje, borovnice, gobe, kače, gamse, službe, zasledovanja ...

Takšna motivna mreža je zagotovo Riflova posebnost, saj sicer v literarni teoriji velja, da so kratke zgodbe enomotivne.

Druga posebnost tokratnega Riflovega pisanja pa je, da se ti motivi v spremenjenih podobah iz zgodbe v zgodbo ponavljajo.

Kot dokaz iz različnih zgodb navajam nekaj »spremenjenih podob« pitja kave.

- **Ko odložim najnujnejše, bom skuhala kavo. Medtem pa dobiš aperitiv.** (str. 8)
- **Stopil je v bližnji lokal, iz katerega bi lahko opazil njen приход. S pulta je vzel časopis ter izmenjaje bral in opazoval. Ni še spil kave, ko jo je zagledal.** (str. 9)
- **Res ste prijazni. Kar naprej, skuhala vam bom kavo ... Samo malo, voda že vre. Naj jo sladkam? Ne hvala. Pa vi? Tudi brez.** (str. 10)
- **Ko je prispel, je že sedela za mizo, kjer je prav kmalu zadišalo po kavi.** (str. 16)
- **Pri sosednji mizi sta pri kavi sedela policista, zatopljena v pogovor o lovskih zadevah ...** (str. 19)
- **Pred odhodom si je Nace privoščil še kavo v bližnji kavarni in prelistal gradivo.** (str. 21)
- **Sedla sta in kmalu je zadišalo po kavi.** (str. 25)
- **Nič ji ni odvrnil. Naredil je še nekaj požirkov vroče kave, potem pa se prijazno poslovil in odšel.** (str. 42)
- **Naročil je in odložil torbo na mizo. Najprej je iz nje potegnil knjigo, sposojeno v knjižnici, ki jo bo moral vrniti naslednji dan. Neprebranih je ostalo le še nekaj strani. Dekle, opasano**

z denarnico, je na mizo postavilo skodelico kave. (str. 48)

- **Kavo! je naročil Tomaž.** (str. 65)
- **Zdaj je bila natakarka takoj pri mizi. Še eno kavo. Kaj boš? Martini, je rekla in vzela iz torbe denarnico.** (str. 68)
- **Vrnil se je za točilno mizo, si naročil skodelico kave in polistal po časopisu.** (str. 70)
- **Sedel je v kavarno in polistal po dnevnem časopisu. To je počel tudi v domačem kraju. Kava se mu je zdela boljša, čeprav ni bil prepričan, da je drugačna od tiste, ki jo pije sicer.** (str. 83)
- **Zdaj mu je zadišalo po kavi, zato se je vrnil v kavarno. Tam je posedel v družbi časopisov ...** (str. 84)
- **Kavo, prosim, je naročil bolj odsotno, ker so ga že obšle druge misli.** (str. 89)
- **Stregli boste kavo in žganje ... ha, ha ... Ne bo vam hudega, večinoma se zbirajo kofetarji in klepetulje pa še kak bralec hišnega časopisa, kot sem jaz, se znajde tam.** (str. 97)
- **Ob kavi in šilčku žganja je listal po časopisu.** (str. 98)
- **Nekaj mi je reklo, da naj, preden grem domov, še sem vtaknem svoj nos. Kavo in enega kratkega bom.** (str. 102)
- **Ta je vzela prazno skodelico in predenj postavlila polno.** (str. 105)

Ponavljajoči motivi v teh 24 Riflovih zapisih so tudi glavni liki, sami moški: 3-krat Tone, po 2-krat Marko, Domen, Rudi, NN in prvoosebni pripovedovalec pa Bogdan, Nace, Vid, Damjan, Gregor, Maks, Vlado, Tomaž, Lojze, Dušan in Dominik. Večina zgodb se tudi kar začne z njihovimi imeni, npr. na str. 13: »Marko je za hip dvignil roke ...« Izstopata dve prvoosebni pripovedi, ki sta tudi vsebinsko pri Riflu nekaj novega, saj sta fantazijski. Počakajmo na njegovo novo knjigo pa bomo o tem novem kaj več napisali drugič.

V *Dotikih* gre torej za moški svet oz. življenje sodobnega moškega: mladega – starega, zaposlenega – upokojenega, poročenega – samskega, srečnega – nesrečnega, a zgolj v dotikih z drugimi, predvsem ženskami: najbližjimi, sodelavkami, bivšimi sošolkami, sorodnicami ... S temi moškimi se pred nami razgrnejo površinski, plitvi odnosi sodobnega časa, ki jih zna Rifel predstaviti resno, ironično, a tudi z vzgojno noto, in tako nasnuti motivno mrežo, da se za branje prileže ravno ena zgodba na dan – seveda ob kavici.

Kot vse dozdašnje je tudi to Riflovo knjigo likovno opremil Franc Berhtold.

Helena Merkač

KNJIŽNE OCENE

Nova knjiga Rudija Mlinarja

Fabrika – ne le mati in mačeha, tudi prijateljica in vdova

KNJIŽNE OCENE

»Kot se je iskrilo vino v kozarcih, so se iskrili v spominih obrazi delavcev iz fabrike ...« (str. 301)

... in Rudiju Mlinarju so se zapisale zgodbe 25 delavcev, zbrane v knjigi z naslovom *Mati fabrika in njeni otroci*. Izšla je kot 74. zvezek *Družinskih večernic 2018* pri celovski *Mohorjevi družbi* v letu 2017.

Ko je avtor leta 2016, po desetletjih dela v fabriki ter desetletjih dela in življenja zunaj Koroške, spet obiskal to železarno na Ravnah, ga je sprejela »molče, tiha, kot žalujoča vdova« in »jokala z menoj za vsemi, ki so nekoč ustvarjali njeno zgodovino« (str. 374).

Zgodovino ravske železarne je v 50. letih 20. stoletja, v njenem največjem razcvetu, o katerem tudi govori Mlinarjeva knjiga, ustvarjalo na tisoče ljudi (še leta 1990 jih je bilo 5500), zbranih v »prečudoviti orkester nešteti zvokov, ki igra svojo edinstveno, še nikoli zapisano simfonijo«, v kateri se je dalo slišati »zamolke udarce kladi, rezke zvoke brusilnih plošč, ki se zažirajo v jeklo, zvenenje ostružkov, ki padajo drug na drugega, sikanje razžarjenih gredic, ki bežijo po valjarski prog, cvrčanje olja v kalilnici, ko se vanj potopi razžarjen industrijski nož, drdranje koles žerjava, ki nese *hunt* peska do talilne peči, bobnenje in sikanje, ko se elektrode spuščajo v peč ...« (str. 8).

Za večino članov tega orkestra je veljalo, kot je zapisal Mlinar za enega izmed delavcev železarne: »Ni ga pritegnila v njeno drobno ljubezen do dela in do železarstva, pritegnila ga je potreba po zaslužku, po varnosti, ki mu jo je ponujala ... Počasi se je navadil dima, navadil se je ropota, tudi ljudi, in še preden se je dobro zavedel, je že postal fabriški in od tedaj je bilo vse drugače ...« (str. 299)

Kako drugače, nam kaže ta Mlinarjeva knjiga z zelo posebno zgradbo. Naslovi poglavij so kar imena delavcev, ob njih pa je letnica, na katero se nanašajo avtorjevi spomini na te ljudi (npr. 14. *Gašper - 1984*); v istem letu jih je lahko tudi več, od nava-

dnih do pisarniških in vodstvenih, veliko je delavk ... Kot kontrast njegovemu osebnemu doživljanju predstavljenih, zapisanem dinamično, veliko v dvogovorih, dodaja praviloma na koncu zgodbe članke iz tovarniških glasil in časopisov ter tudi odlomke iz literarnih del.

Tako si stojita nasproti dokumentarnost in subjektivnost, ki je v svetu, v katerem je bilo vse »iz železa, jekla, zlitine«, toliko dragocenejša. Grobo objektivnost sveta, v katerem se v »velikem telesu pretaka jeklena kri«, barvajo poetični, lirični utrinki. Npr.: »jekleni objem«, »z očmi, ki so me spominjale na rosno jeklo«, »plina, ki plameneče umira s tihim, vročim šepetom«, »prisluhne tožeči jekleni pesmi«, »umrle pekoče zvezde« ...

Tipično moški princip težke industrije omili Mlinar tudi s simpatijo prikazanimi ženskimi podobami. Zapiše npr.: »Smešno se mu zdi, ko vidi, kako se trudi, da bi bila lepa tudi tu, za prašno brusno kozo, v umazani delovni obleki, s temnimi zaščitnimi očali, z ruto, tesno zavezano čez lase ...« (str. 183) Ženske so delale v železarni, »čeprav so jo strašili, da to ni zanjo, da je fabrika prevelika in predvsem prehrupna, skratka fabrika ni za dekleta. 'To ni za tvoja ušesa, ki so vajena miru gozdov, petja ptic, šumenja potokov,' so ji govorili in jo svarili pred njo, pred to črno, hrupno tovarno.« (str. 337)

Tako je Mlinarjeva železarna čisto samosvoja, nova, posebna, kot so posebne tudi podobe zanjo.

Najbolj znana je tista, da je fabrika mati. Ker je vsesplošna, se ji tudi Mlinar ni mogel izogniti. Najprej zazveni v naslovu obrabljen, nadaljevanje z zvezo »in njeni otroci« pa nato prepriča, saj je knjiga »mimohod« njenih otrok – delavcev, vključno z avtorjem samim.

Če ni mati, je mačeha, kar smo za ravske železarno tudi že slišali.

»'Fabrika ni več naša mati!' je vpil nekdo. Drugi mu potrdi. 'Tako je, fabrika nam

postaja mačehal!»

‘Za svoje delo hočemo pošteno plačo!’«
(str. 307)

Druge Mlinarjeve železarniške podobe pa so izvirnejše.

Fabrika je mrtvak. »V temni noči, tik pred jutrom, leži fabrika razgaljena kakor velik mrtvak ob cesti. Nizki sivi oblaki se leno plazijo okoli obronkov bližnjih hribov ...« (str. 9)

Fabrika je prijateljica. »Koliko ur, dni, mesecev in let je že njena dobra prijateljica, pa ne samo prijateljica, temveč veliko več. Ni vedno nežna niti ni vedno ljubeča, a vendar skrbi zanjo, obenem od nje zahteva zvestobo, pridnost, zaupanje.« (str. 338)

Fabrika je lepotica. Sicer avtor besede ne uporabi za celo železarno, je pa zanj lepotica stružnica (na str. 166: »Ogledovali so si jo kot kakšno lepotico.«), lepotica je razžarjeni pesto (na str. 22: »Gledal sem, kako se je barva na odkrčenem izdelku začela spremenjati ... Ko sem tako opazoval to preobrazbo iz svetle, razžarjene lepotice v povsem običajno sivino ...«).

Končno oceno Mlinarjeve knjige o fabriki pa naj podam kar z njegovim razmišljanjem o dragocenostih: »Prelep žar razžarjenega pesta, napol potopljenega v sipko škajo, majhen, prečudovit svet, ki se sklanja v vetru, sončni žarek, ki zjutraj poboža pajčevino, obsuto z roso, oblak, ki kot veličastna ladja jadra čez sinje nebo, in nato blesk v očeh ljubljene osebe, vse to nima cene, a je vendarle nadvse dragoceno.« (str. 23)

Mati fabrika in njeni otroci – velika dragocenost!

Helena Merkač

Benjamin Kumprej: NOSTALGIJA

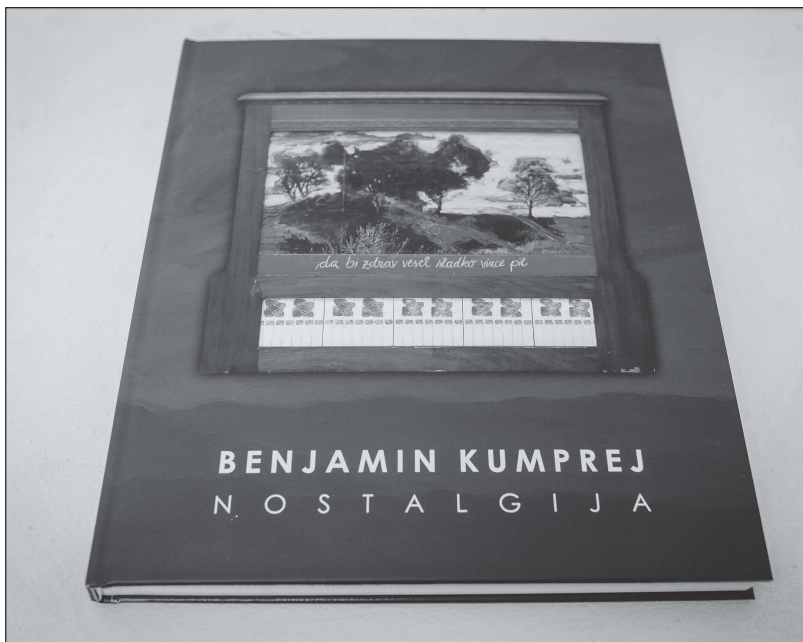
**Mnenje laičnega ljubitelja lepe umetnosti
o novi monografiji**

Koroška galerija likovnih umetnosti je 20. septembra v *Galeriji Ravne* predstavila monografijo letos umrlega koroškega ustvarjalca, akademskega slikarja Benjamina Kumpreja, ki je večino svojega, žal veliko prekratkega, ustvarjalnega življenja preživel na rodnih Lešah.

Razkošno oblikovano knjigo (z nemškim prevodom) je vzorno uredil kustos *Koroške galerije likovnih umetnosti* Jernej Kožar, oblikovala pa Lidija Smolar, *Lepota oblike*, s. p.

Pod prvi del monografije se je podpisal Jernej Kožar, ki je pod naslovom *O slikarstvu Benjamina Kumpreja* razkril del osebnosti in umetniški izraz tega samosvojega koroškega slikarja. V prvem poglavju *Krajina* ugotavlja, da se je Benjamin Kumprej prvič spoprijel s krajino konec sedemdesetih let. Kumprej je po njegovem preveč impulziven slikar, da bi se lahko odpovedal barvi in se z ožjo paleto zavezal formalni zgradbi umetniške slike. Glavno vlogo pri njem ima barva, z velikim formatom svojih krajin pa dosega vtis, da njegove slike silijo iz formata in se tako najbolje približajo stanju v naravi. V devetdesetih letih se je ta pokrajina začela razgrajevati in postala osnova za gradnjo umetniškega dela. Leta 2016 mu je platno

KNJIŽNE OCENE

Monografija Benjamina Kumpreja *Nostalgija*

nadomestil les, saj je avtor z njim ustvaril cikla *Rustikalna krajina* in *Kubistična krajina*. Jernej Kožar nam prepričljivo dokaže, da so te krajine srečne slike, zato bi bilo iskanje globljih pomenov v njih odveč.

Drugo, krajše poglavje nosi naslov *Abstrakcija*, ker je Benjamin Kumprej vzporedno s krajinami in portreti ustvaril tudi nekaj skulptur, objektov. Prestop iz slikarstva v kiparstvo se je pri Kumpreju dogodil na slikah/objekti pod naslovom *Hommage a PM* (s tem je avtor mislil na Pieta Mondriana, pionirja abstraktnega slikarstva). To je serija treh vitražev iz leta 2004, ki visijo v posebnih nišah in lebdi v prostoru. Ustvaril je še več takih serij: *Hommage a FP (France Prešeren)*, *Tone Kuntner: Pesem*, cikel *Zgodba o konju*.

Tretje poglavje z naslovom *Portreti*, ki se jih je leški slikar lotil že zelo zgodaj, konec sedemdesetih let. Potem jih je za nekaj časa opustil in se v velikem slogu vrnil z njimi po letu 2000. Vsi poznamo njegove portrete leških knapov (*Hommage a knap*), ki so seveda idealizirani, zelo odmeven pa je njegov cikel upodobitev Kristusa (*Ecce homo*), ki spominja na pravoslavno umetnost. S cikli portretov je Kumprej dokazal, da mu ni mar le za koroško lepo naravo, ampak se je dotaknil tudi naše zgodovine in je obenem tudi kronist koroškega okolja. V monografiji je več kot sedemdeset reprodukcij slikarjevih umetnin.

Čisto vsega pa ta lepa knjiga le ne zajame. Benjamin Kumprej se je loteval tudi drugih slikarskih tehnik in motivov. Težko je imeti uvid v njegov celoten opus, saj je ogromno ustvarjal in so njegova dela raztresena tudi po Avstriji, Nemčiji, na Švedskem in še kje po Evropi. Nekaj let po diplomi na *ALU* je leta 1983 ustvaril lep linorez *Pristov*, na katerem je upodobil svojo domačijo z leškima cerkvama. Ta umetnina krasi tudi mojo zbirko. 3. septembra 1985 se je udeležil slikarskega *ex tempora* v Dobrni, kjer je njegova *Krajina z rdečo streho* (akvarel, kombiniran z risbo, format 500 x 700) bila nagrajena. Ker sva takrat veliko prijateljela, mi jo je ob priliki podaril. Leta 1989 se je lotil cikla tihožitij. Imam njegovo tihožitje v mešani tehniki (oktober 1989), leta 1990 pa je izdal v svoji firmi *ARS B* tudi dve razglednici s tihožitji iz tega cikla. Leta 1997 mi je za novo leto poklonil relief z Gregorčičevimi verzi iz pesmi *Zimski dan* v tehniki žgana glina/antique glass. Približno v istem času mi je izdelal tudi čudovit asemblaž s tremi ženskimi glavami, ki so odpadle s starinskih polic.

Drugi del monografije predstavlja cikel šestih pesmi njegovega rojaka, pesnika Gašperja

Bivška, ki se je z njimi poklonil slikarjevemu spominu. Izredno močan je moto: »Kakor da bi na nebu / sijalo tisoč sonc, / vse sence padajo / v eno. Ozko, črno.«

Tretji in hkrati zadnji del monografije predstavlja *Portret slikarja Benjamina Kumpreja*, ki sta ga sooblikovala njegov „izpraševalec“ Niko R. Kolar in slikar Benjamin sam, ki je vestno, zavzeto, slikovito ter predvsem zelo odkrito odgovarjal na zastavljena vprašanja, zato je ta intervju neskončno daleč od običajnega življenjepisa in drugih podobnih generalij. Najprej pred nami zaživi njegov rojstni kraj, vasica Leše, kjer se je Benjamin rodil 13. maja 1952 in odraščal na ponosni kmetiji Pristov ob leških gotskih lepoticah sv. Ani in sv. Volbenku. Šest bratov in ena sestra je odraščalo na tej lepi kmetiji v slogi in razumevanju. Do leta 1959 je bila pri Pristovu daleč znana gostilna, ki pa so jo kasneje opustili. Slikarjev spomin nato seže v leta, ko je bila živa še njegova babica Marija Osojnik Valentinčič in naslika najbližje, ki jih ni več med živimi. Spregovori tudi o krščanskem sevanju cerkva in cerkvenih ljudi, pa o tem, da je pozneje na gimnaziji poučeval vse otroke svojih bratov in sestre. Po njegovem prihodu na kmetijo pa ga, žal, niso več obiskali, vzroka za to pa ni znal pojasniti. Morda je včasih le posvetila luč in je razumel tudi to. Življenje, na žalost, mine prehitro, resnica in laž pa ostaneta! Spomnil se je tudi svojih najljubših gimnazijskih profesorjev in kasnejših sodelavcev na tej šoli, kjer je lani dočakal zaslužen «penzijo». Po diplomi na *Pedagoški akademiji* v Ljubljani leta 1973 (likovni pouk in zgodovina) se je vpisal še na ljubljansko *Akademijo za likovno umetnost* in leta 1979 zaključil študij pri profesorju Štefanu Planincu in profesorici Jelisavi Špelci Čopič, ki ju je izredno cenil. Opiše še svet ravenske *Forme vive*, ki mu je bil zmeraj blizu, pa tudi podrobneje spregovori o svojem statusu „pedagoga po sili“. Ne pozabi tudi omeniti, da je vedno imel rad glasbo in da mu je žal, da se ni naučil nobenega instrumenta.

Nato je zelo odkrito in brez olepšav spregovoril o svojem družinskem življenju. S prvo ženo Nado ima sina Leonarda, uspešnega arhitekta, na katerega je zelo ponosen. Pozneje je v življenju na Koroškem spoznal svojo drugo ženo Elizabeto, pozneje diplomirano ekonomistko, in z njo imel tri otroke: Lauro, Ester in Dorian. Meni, da je morda prav umik iz mesta na deželo slabo vplival na njuno razmerje. Ester in Dorian sta medtem končala srednji šoli in se vpisala na fakulteti, hčerka Laura pa je šla po očetovih stopinjah in diplomirala iz slikarstva na *Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje*.

V naslednjem delu intervjuja je Benjamin Kumprej orisal še svoj odnos do sveta med Uršljo in Peco, povedal nekaj o svojem osebnem dojemanju slikarstva in o skupni poetiki, od bukavnika Blaža Mavrela do Hermana Vogla, Anje Golob, prejemnice dveh Jenkovih nagrad, Ane Pisar in Gašperja Bivška, njegovega bližnjega soseda. Tudi grobišče pod Gustavom, nekdanjim leškim rudarskim rovom, ga ni pustilo neprizadetega, ne glede na tišino okoli tega dogodka, saj se še vedno pojavlja veliko vprašanj. Za Poljano je izdelal skulpturo *Ecce homo 70-60-15* v spomin in opomin na zadnje boje v drugi svetovni vojni.

V zadnjem delu je prizadeto spregovoril o tragični izgubi dveh bratov, Frančka in Jožija, o njegovi selitvi nazaj na kmetijo Pristov in o pomislekih okolice in sorodnikov. »Tisnikarjeve slike menda (razumejo) stiske ljudi,« je na koncu strnil občutke in se predstavil še kot slikar in kmetovalec. Ni pozabil tudi na slavnega rojaka Lojzeta Lebiča in Leopolda Suhodolčana, se s hvaležno mislijo sprehodil še do Mitje Šipka in Matjaža Pikala pa do Špele Šipek, Jožka Kerta in Vinka Ošlaka. Svoj sprehod je sklenil s spomini na Gustava Gnamuša, Štefana Kresnika in Andreja Grošlja in sklenil pripoved z mislijo: »Kultura je Visoka pesem človeka.« Za več kot šestdeset strani skupaj z dokumentarnimi in osebnimi fotografijami je v monografiji besedila za Kumprejev portret, zato seveda na tem mestu nikakor ni mogoče povzeti vsega. Označil sem le najbolj bistveno, ostalo pa naj vas prevzame, ko boste vzeli v roke monografijo *Benjamin Kumprej: NOSTALGIJA*.

Na koncu so, kot se za tako delo spodobi, dodani še minimalističen življenjepis, bibliografija, Kumprejeva osebna bibliografija (slovel je tudi kot mojster pisane besede, odličen pisec kritičnih prispevkov in drugih umetnostnih zapisov!), samostojne razstave, skupinske razstave, simpoziji in kolonije, javna dela in nagrade, 206. in 207. stran pa sklepata barvna fotografska kolaža iz slikarjevega življenja in dela.

Monografija je vsekakor tehten zapis o pomenljivem koroškem slikarju in njegovem širokem opusu, je pa tudi zakladnica globokih misli, ki so se porodile med „modrovanjem“ g. Nika R. Kolarja in umetnika Benjamina Kumpreja. Toplo jo priporočam.

Mirko Osojnik

Antonia Bernard

FRANCOSKO O SLOVENCIH, SLOVENSKO O FRANCOZIH

Avgusta 2018 je pri *Slovenski matici* v Ljubljani izšla knjiga naše rojakinje dr. Antonie Bernard (1942–2010), ki je večino življenja preživela v Franciji. Rodila se je kot Antonija Grobelnik v Lovrencu na Pohorju in tam obiskovala osnovno šolo. Po maturi leta 1961 na klasični gimnaziji v Mariboru se je odpravila v Pariz, kjer je diplomirala na *Sorboni* iz ruščine in francoske književnosti. Nekaj časa je opravljala pedagoško delo, kasneje pa se je začela znanstveno ukvarjati z zgodovino evropske slavistike. Zaposlila se je na *Nacionalnem inštitutu za vzhodne jezike in kulture*, kjer je bila sprva predstojnica katedre za slovenščino, kasneje pa celotnega oddelka za Srednjo in Vzhodno Evropo. Postala je prva Slovenka, ki je v Franciji doktorirala iz slovenistike, in sicer leta 1992 z disertacijo o Jerneju Kopitarju, začetniku evropske slavistike. Drugo obsežno področje njenih raziskav je bilo posvečeno slovenski zgodovini in književnosti. Uveljavila se je tudi kot prevajalka, saj je v francoščino prevedla literarna dela različnih slovenskih avtorjev. S svojim delom je bistveno prispevala k prepoznavnosti Slovenije in slovenske kulture ne le v Franciji, ampak tudi v svetu. Za vsa prizadevanja je leta 2000 prejela *častni znak svobode Republike Slovenije*.

V *Odsevanjih* sta bili že predstavljeni dve njeni knjigi, ki sta izšli v Sloveniji: leta 2015 v številki 95/96 *Slovarček osirotelih besed*, zbirka proze z domačijsko vsebino, in leta 2016 v številki 99/100 *Cvetje bolečine/Fleurs de douleur*, dvojezična zbirka pesmi, ki so nastale iz avtoričinih osebnih stisk.

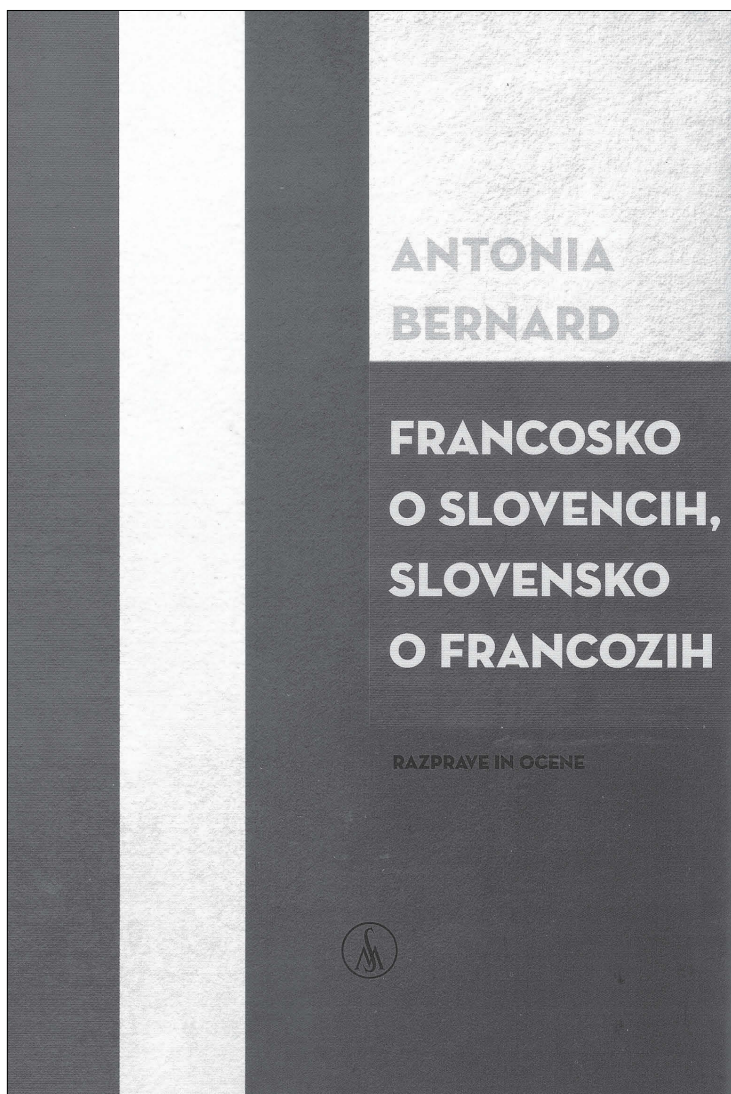
Nova knjiga dr. Bernardove v slovenščini nosi pomenljiv naslov *Francosko o Slovencih, slovensko o Francozih*. Izbrala ga je urednica knjige prof. ddr. Marija Stanonik. Tudi naslovnica se posrečeno navezuje na naslov, saj sta na njej stilizirano upodobljeni francoska in slovenska zastava, slednja brez grba. Zadnjo redakcijo je

opravila tajnica in urednica založbe dr. Ignacija Fridl Jarc. V veliki meri je izdajo knjige finančno podprl mož dr. Bernardove Yves Bernard.

Gre za zbirko slovenskih prevodov avtoričinih strokovnih razprav in recenzij, ki jih je objavljala v francoščini med letoma 1994 in 2008 v različnih strokovnih publikacijah. Besedila sta izbrali glavna urednica in mag. Jelka Kernev Štrajn, ki je odlično opravila obsežno prevajalsko delo. Uvodno besedilo glavne urednice na začetku knjige je objavljeno z enakim naslovom, kot ga ima knjiga. V njem razlaga izhodišča za razporeditev besedil in predstavlja posamezne teme, ki so obravnavane v njih. Iz zapisanega je mogoče razbrati, da dobro pozna življenje in delo dr. Bernardove, s katero sta bili dolgoletni znanki.

Osrednji del knjige so strokovna besedila, ki so razdeljena na dve obsežnejši poglavji: *RAZPRAVE* ter *OCENE IN POROČILA*.

Poglavje *RAZPRAVE* obsega tri razdelke. Prvi, z naslovom *Zgodovina*, obsega najprej zelo zanimiv opis odmevov turških vpadov v delih slovenskih literatov. Naslednja je natančna in poglobljena analiza odnosov med Avstrijo in Slovenijo od časov Habsburške monarhije do naše osamosvojitve. Sledi še strokovna ocena treh razprav slavistke Marije Stanonik o slovenski poeziji v letih 1941–1945. V vseh omenjenih besedilih se dr. Bernardova izkaže s pretanjnim poznavanjem geopolitične, narodne in mednarodne problematike v času, ko jih je pisala. V razdelku *Slavistika* je objavljena razprava o razsvetljenstvu v luči vpliva tedanjih pomembnih evropskih filologov na razvoj nacionalnih identitet. Sledi zelo izvirna razprava o Jerneju Kopitarju (1780–1844) in začetkih evropske slavistike, kar je bila avtoričina osrednja slavistična tema. Obdelala jo je tudi za doktorsko disertacijo v francoščini in predstavlja temeljno delo o Kopitarju, zato bi jo bilo potrebno prevesti v slovenščino. Žal pri nas ta pomemben začetnik slavistike nikoli ni doživel primernega priznanja za svoje zasluge – tako kot ga ni doživel tudi Fran Miklošič (1813–1891). Avtorica v knjigi na strani 71 razlaga vzroke za tako stanje, češ »da nista ničesar napisala v slovenščini in da so ju njuni sonarodnjaki gledali (in ju še gledajo) kot narodna izdajalca«. Tretji po vrsti je članek o vlogi znanstvenih institucij v zgodovini slavistike, ena od slabo poznanih, a vseeno pomembnih tem. Njihova vloga je opisana na primeru dolgoletnega delovanja *Inštituta za slovanske študije v Parizu*, ki je bil ustanovljen že leta 1920. Zadnji razdelek v tem poglavju je *Književnost*. V prvem članku so zelo pronicljivo opisane značilne poteze slovenske književnosti med letoma 1945 in 1991 ter odgovornost književnosti do naroda. Avtorica je opozorila na posebnost slovenske književnosti, namreč na njeno vpletenost v narodovo življenje. Sledi pomemben esej o slovenski tržaški književnosti, s katerim je na tujem nedvomno prva opozorila na stvariteljsko raven tržaških slovenskih literatov, kar so ji francoski recenzenti priznali v svojih ocenah. Že v naslovu opozarja javnost, da je potrebno poudariti izvirnost te književnosti. V eseju poglobljeno in poznavalsko analizira opus pisatelja Borisa Pahorja, ki je letos 26. avgusta dopolnil častljivih 105 let. Dr. Bernardova je v francoščino prevedla štiri njegove romane: *Zatemnitev/Jours obscurs*, *V labirintu/Dans le labyrinthe*, *Zgodba o reki, kripti in dvorljivem golobu/Le jardin des*

Faksimile naslovnice

plantes in *Parnik trobi nji/L'Appel du navire*. Naslednjo razpravo je napisala kot uvod za knjigo s francoskim prevodom drame *Veliki briljantni valček* Draga Jančarja. Najprej pregledno razpravlja o razvoju in dosežkih slovenske dramatike po drugi svetovni vojni, nato analizira dramo. Z Jančarjem sta bila dobra prijatelja, kar pisatelj lepo opisuje v uvodnem besedilu *Zadnja pisma Antonie Bernard in Slovarček Povhove Tončke* v njeni knjigi *Slovarček osirotelih besed*. To besedilo je letos objavil tudi v knjigi *Postaje*, v kateri je zbral svoje popotne zapiske in je izšla ob njegovi sedemdesetletnici.

V poglavju *OCENE IN POROČILA* so zbrani avtoričini kritični opisi knjig in razprav različnih avtorjev s tematikami iz zgodovine, slavistike in književnosti, torej tematikami, s katerimi se je tudi sama poglobljeno ukvarjala. Poglavje je prav tako razdeljeno na tri razdelke. Prvi, *Zgodovina*, vsebuje kritično oceno o seriji publikacij *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787* pod uredništvom Vincenca Rajšpa. Gre za faksimile zemljevidov iz osemnajstega stoletja z nemškim naslovom *Josephinische Landesaufnahme*. Sledi ocena knjige Petra Vodopivca o slovenski zgodovini z naslovom *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*. Po njenem mnenju prinaša knjiga na razmeroma omejenem prostoru bistvo zgodovine Slovencev od konca 18. do konca 20. stoletja. Kot nepristranska ocenjevalka piše v naslednji oceni zelo podrobno in kritično o angleško napisani zgodovini Slovenije *The land between: A history of Slovenia*, ki jo je uredil Oto Luthar. O tej temi je tudi dr. Bernardova izdala knjigo v francoščini: *Petite histoire de la Slovénie*. V razdelku *Slavistika* je ocena razprave italijanskega raziskovalca Stefana Aloe o Angelu de Gubernatisu, začetniku in utemeljitelju moderne italijanske slavistike. Sledi opis pomembnosti v angleščini napisane slovenske slovnice. Dr. Bernardova ugotavlja, da primanjkuje tovrstnih ustreznih priročnikov in praktičnih slovnice, vrzel pa zapolnjuje avtor Peter Herrity z učbenikom *Slovene: A practical comprehensive grammar*. V oceni tudi neprizanesljivo opozarja na napake v knjigi. Zadnji razdelek, *Besedna umetnost*, obsega oceno razprave Marka Juvana *Intertekstualnost* iz niza zvezkov razprav v zbirki *Študije*, posvečenih literarni teoriji. Razdelek zaključuje zelo podroben opis vsebine knjige Marije Stanonik *Teoretični oris slovstvene folklo-re*, ki po mnenju dr. Bernardove nedvomno sodi med temeljna dela s tega področja.

Antonija Bernard, portret v knjigi

Osrednjemu delu knjige sledi obsežna in zelo natančna bibliografija dr. Antonie Bernard. Sestavila jo je Anka Sollner-Perdih, višja bibliotekarka na *Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani*, ki se je z avtorico dobro seznanila, ko ji je v knjižnici pomagala iskati literaturo za njeno znanstveno delo ali za delo njenih študentov v Franciji. Zato so opisi njunih srečanj v uvodu k bibliografiji prežeti z veliko naklonjenostjo do nje. Na seznamu je 87 enot: od prve objave kratke črtice *Katka* v glasilu *I. gimnazije Maribor* leta 1961 do zadnjih izdaj različnih besedil v letu 2016. Sledi še bibliografija raznih objav o avtoričinem življenju in delu.

Knjigo zaključuje portret dr. Bernardove tako v sliki kot v besedilu. Slednji je jedrnato in osebno obarvan opis njenega življenja in dela izpod peresa lovrenškega rojaka mag. Franca Verovnika. V njem ugotavlja, da avtorica nedvomno sodi med pomembne, a žal premalo znane Slovenke. Knjiga *Francosko o Slovencih in slovensko o Francozih* bo gotovo prispevala k njeni večji prepoznavnosti in je lahko v ponos vsem, ki se trudimo, da njeno delo ne bi šlo v pozabo.

Franco Verovnik

SHOTS

Mednarodni filmski festival v Slovenj Gradcu

FILMSKE OCENE

Filmska umetnost je nekaj izjemnega, magičnega, saj nas igra svetlobe na filmskem platnu v zatemnjeni kinodvorani ali na prostem pod temačnim zvezdnatim nebom ponese v svetove, ki jih sicer lahko kreirajo samo naše misli in v katerih se vidimo v življenjskih vlogah, ki nam jih pred našimi očmi lahko reproducira žanrsko raznolika narativna vizualna pripoved. Subverzija je popolna, ko se poistovetimo z liki dogajanja na platnu, naj si bo to igrana ali dokumentarna forma. Film se je rodil kot zadnja velikih umetnostnih zvrsti, kot »sedma umetnost«, ki v sebi združuje vse ostale umetnosti. Zato je filmski ustvarjalec – režiser praviloma vsestranski umetnik, ker pa je film produkcijsko-tehnično timsko delo, se pri ustvarjanju obda z ustvarjalci z avtorskim nabojem (avtorji – umetniki) iz vseh ostalih umetniških svetov, da skupaj uresničijo njegovo vizijo.

Direktor filmskega festivala *SHOTS* Tomo Novosel se skupaj z angažirano ekipo, ki jo je že tretjič zapored zbral okoli sebe, dobro zaveda moči filmske slike, sicer ob množici filmskih festivalov po vsem svetu ne bi vztrajal pri festivalu, ki je letos več kot zapolnil avditorij slovenjegraškega dvorca *Rotenturn* skozi vse tri dni festivalskega dogajanja. Da se festivala že od njegovega začetka vselej udeležijo filmski avtorji, katerih filmi se vrtijo na platnu na prostem, pa je še posebej atraktivno, saj imajo gledalci s tem možnost osebno spregovoriti z njimi o njihovih filmskih kreacijah in občutkih pri ustvarjanju filmskih pripovedi, ki jih tako ali drugače piše življenje – filmi so tudi letos soočali gledalce s presenetljivimi življenjskimi izpovedmi.

V času festivalskega dogajanja je bilo veliko govora o številkah: 1350 prijavljenih filmov iz 110 držav sveta, 20 izbranih finalistov in 8 nagrad, katerih podelitev je bila v domeni mednarodne žirije in občinstva. Hkrati festival na filmskih portalih, ki filmskim ustvarjalcem dopuščajo prijavo nanj, kotira med 100 najbolj priljubljenimi festivali. Filmski ustvarjalci v času filmskega festivala doživijo svojevrsten odziv festivalske publike, organizatorji pa jih razvajajo še s tipično koroško kulinariko in ogledom znamenitosti, posejanimi naokoli po regiji.

Publika je bila navdušena, nagrada občinstva, ki ji je bila zaupana, pa je bila podeljena že v prvem večeru, kot je pokazalo štetje glasov zadnji dan festivala. Prejel jo je madžarski kratki igrani film *CUBEMAN* režiserke Linde Dombrovsky, ki nam skozi zelo čutno pripoved razgali osebno tragedijo starejšega delavca v tovarni legokock, ki mu zaslužena upokojitev podre rutino vsakdana, še posebej pa brutalno zareže v dokončanje njegovega osebnega projekta, kot nam le-to razgali zaključni kader filma, ko se sprehodimo po njegovem stanovanju, ko njega že ni več. Filmska pripoved nas sooči s premislekom, kako minljivo je naše življenje in kako pomembno je uresničiti sanje, ki jih nosimo v sebi, ter z njimi polno živeti, se uresničiti. Film odlikuje tudi zanimiva, barvno zelo premišljena scenografija, ki svojsko podpira naracijo. Nagrada občinstva je vselej nekaj izjemnega, morda celo najpomembnejša festivalska nagrada vsakega filmskega festivala. Filmski ustvarjalci filme vendarle ustvarjajo za publiko, s tem je bilo zaznamovano tudi rojstvo filmske umetnosti konec 19. stoletja s prvo uspe-

šno kinematografsko predstavo pred publiko, ki je za ogled filma plačala vstopnino. Na festivalu *SHOTS* ni bilo vstopnine, organizatorji so ogled na prostem ponudili zastonj, ob tem pa publiko razvajali še s kulinaricnimi in koncertnimi užitki – drugi festivalski dan je bil pred projekcijo koncert odličnih koroških glasbenikov: Andreja Ofaka in Boruta Morija.

Prvi festivalski dan sta se zavrtela tudi dva filma, tako in drugače povezana z osebnimi tragedijami, ko človekov ego stimulira posedovanje orožja – nemški igrano-dokumentarni film *SOMEONE*, ki je reflektiral dogajanje druge svetovne vojne (rež. Marco Gadge), in igrana poljska drama *THE WOODKIN* (rež. Mateusz Motyka), ki je tematizirala odnos med očetom in sinom. Izpoved obeh filmov je bila močna, zelo osebna, ki bi lahko premaknila tudi razmišljanje kogarkoli med občinstvom, ki se sooča s podobno dramo v svojem življenju, kje so meje, ki opravičujejo takšno in drugačno nasilje v naših življenjih, in kdaj ter kako je smiselno nasilje ustaviti ter zaživeti in pustiti živeti svobodno.

Izbor filmov je bil zanimiv, filmi so odslikavali življenje, vsak se je lahko našel v prikazanih filmskih zgodbah. Žirija je za najboljšo zgodbo nagradila belgijski film *MAY DAY* (rež. Olivier Magis in Fredrik De Beul), ki na bizaren način odslikava absurden avkcijski razgovor za delovno mesto in s tem kritično odslikava dandanašnje do človeka ponižujoče razmere, ki vladajo na evropskem oz. svetovnem trgu dela. Film je prejel tudi nagrado za najboljšega igralca, to je Thierry Hellin. Za najboljšo igralko pa je bila nagrajena Koricsanszki Roza v madžarskem filmu *HIDE AND SEEK*, nagrajenem tudi kot najboljši študentski film (rež. Gábor Benő Baranyi). V filmu nastopajo naturščiki v svojih avtentičnih življenjskih vlogah, ki jih je od njih zahtevala resnična filmska zgodba na rob potisnjene sedem let starega fanta in ki s tem kritično obravnava brezizhodne razmere revne madžarske populacije, potisnjene na rob madžarske družbe.

Na festivalu so se vrteli tako igrani kot dokumentarni filmi. Za najboljšega med slednjimi je mednarodna žirija prepoznala *SAND MEN*

(rež. Tal Amiran), ki gledalca sooča s kruto realnostjo ljudi iz revnih evropskih držav, konkretno iz Romunije, ki svojo priložnost iščejo v bogatih evropskih državah, v filmu je to Velika Britanija. Kruta realnost blišča bogastva je v njihovem vsakdanu na ulici, kjer služijo svoj drobiž s peščenimi skulpturami psov, ki jih ustvarjajo kleče pred mimoidočimi.

Film, ki je bil nagrajen za najboljšo kinematografijo (filmsko kamero), je postal tudi najboljši film festivala – to je ruska drama *AQUATHLON* režiserja Alexeya Shabarova. V ospredju je srhljiva brutalna najstniška zgodba, kjer želja postati vrhunski plavalec kolidira s tiranijo trenerja, srepo vpetega v sistem, ki obvladuje tovrstni elitarni šport. Presenetljiv nepričakovan preobrat, ki ga izzove neznosen psihični in fizični pritisk nad navidez nemočnimi najstniki, razgali vso tragičnost obeh strani. Ko najstnik stopi na svojega tirana in ga z njegovimi »ukazi« povrne nazaj v življenje, naj bi se zgodil preblisk tudi v glavah občinstva: postaviti se zase in zaživeti svoje življenje, ki je vredno več kot minljivost slave, če in ko bi se enkrat morda lahko zgodila, praviloma za uresničitev interesov posameznikov iz ozadja, kot smo s tovrstnimi malverzacijami v profesionalnem športu bili že večkrat soočeni, pa se še vedno dogajajo.

SHOTS je filmski festival, ki ga Koroška potrebuje, ki dviguje kulturno zavest širše regije, da se filmska umetnost vrne med ljudi, po tem ko so se po osamosvojitvi začele ena za drugo zapirati kinodvorane, s tem pa se je zgodila svojska odtujitev od izjemnega skupinskega doživetja, ki ga premore samo magičnost dogajanja na filmskem platnu in ki smo mu bili priča v času festivalskega dogajanja pred slovenjgraško graščino *Rotenturn*. Festivalu in festivalski ekipi skupaj s Tomom Novoselom zato lahko samo zaželimo, da vztrajajo, da na Koroško pripeljejo zanimive filme, ki bodo vzpodbudili filmsko ustvarjanje pri mladih in da se iz tega v prihodnje v okviru festivala morda oblikuje tudi tekmovalna ali pregledna sekcija »koroškega filma«.

Uroš Zavodnik
Foto Nika Hölzl Praper

Stojan Brezočnik – Izgubljeno srce

Dokumentarni film Uroša Zavodnika na 21. Festivalu slovenskega filma v Portorožu

FILMSKE OCENE

Koroška galerija likovnih umetnosti je v letu 2017 v okviru svojih aktivnosti v Galeriji Ravne, katere razstavni program oblikuje kustos Jernej Kožar, k sodelovanju povabila režiserja, scenarista, producenta in igralca z Raven na Koroškem dr. Uroša Zavodnika. Ob razstavah so namesto razstavnih katalogov nastali krajši dokumentarni filmi, premierno prikazani ob otvoritvi posamezne razstave, nadalje na ogled v času njenega trajanja, pri čemer si jih kdorkoli še vedno lahko ogleda tudi preko spletnega galerijskega YouTube kanala ter na galerijski spletni strani.

Filmi so doživeli odmev širše publike – galerijske postavitve so vidne širše v svetu. Začelo se je z razstavo umetnika Pina Poggija (*Poklon Ikariosu*), nakar so sledili umetniki Mark Požlep (*Otok*), Sanela Jahić (*Tempo tempo*), Stojan Brezočnik (*Izgubljeno srce*) ter Jårg Geismar (*Pravljice*). Filmi odslikavajo njihovo svojsko umetniško izražanje, ustvarjanje ter galerijsko postavitve skupaj z njihovimi pripovednimi refleksijami. Ker sta Uroš Zavodnik in Stojan Brezočnik oba z Raven, je filmsko gledano bil pri Stojanovi filmski pripovedi narejen korak naprej. Nastal je daljši dokumentarni film, katerega snemanje je potekalo daljše časovno obdobje pred galerijsko postavitvijo Stojanovih del. Film razgalja umetnikovo specifično grafično ustvarjanje s tehniko suhe igle od ideje, skice pa do galerijske postavitve, globino z grafiko ustvarjenih podob oz. kritični pogled umetnika, ki ga njegove stvaritve zrcalijo, in še mnogo več.

Jernej Kožar je ob filmu na YouTube kanalu zapisal:

»V grafični tehniki suhe igle, v kateri ustvarja že desetletja, je Stojan Brezočnik dosegel zavidljivo mojstrstvo. Pri suhi igli umetnik z ostrim orodjem riše po kovinski plošči, ki jo kasneje odtisne na papir. Za razliko od jedkanice, ki so jo umetniki v preteklosti pogosteje uporabljali in katere eden največjih mojstrov pri nas je bil Bogdan Borčić, se plošča pri tehniki suhe igle ne jedka, sled pislata kislina ne poglobi, kar pomeni, da je pri suhi igli umetniku na voljo le nekaj odtisov, preden se matrica izrabi. Tehnika suhe igle je potemtakem bližje risbi, a se od nje vendar loči po tem, ker je reproduktibilna tehnika ustvarjanja. A za razliko od danes vseprisotnih digitalnih tehnik reproduciranja je to povsem analogna tehnika, ki izvira izpred digitalnega časa, preden so svetu zavladali procesorji, čipi in algoritmi.«

Da je za tovrstno filmsko ustvarjanje zainteresirana tudi širša filmska in druga javnost, je pokazala uvrstitev filma *Izgubljeno srce* v uradni pregledni program 21. Festivala slovenskega filma v Portorožu (10.–15. 9. 2018). Projekcija je bila na prvi festivalski dan na festivalskem prizorišču *Monfort*. Koroška galerija likovnih umetnosti je v današnji sodobni informacijski družbi, v kateri medčloveške odnose tako rekoč že nadvladuje ali jih usmerja vizualna komunikacija, z idejo o filmskih zapisih razstav ter njihovih umetnikov v koroškem in širšem slovenskem prostoru naredila korak v smeri svoje še večje prepoznavnosti, predvsem pa v smeri povezovanja filmske in drugih umetniških zvrsti, ki jih reprezentira skozi svojo dejavnost. Filmski medij je še vedno eden najbolj sugestivnih medijev, ki zlahka doseže množice in jih nagovarja s svojo narativno strukturo. Umetniki z razstavo v ravenski galeriji ne ostajajo na ogled zgolj lokalni publiki, temveč skozi filmski zapis sebe in galerijo promovirajo v svetovnem umetniškem prostoru, ki je v današnjem času, po zadnji gospodarski krizi v letu 2008, prepoznan kot eden izmed najbolj rastočih svetovnih trgov.

Avtorsko glasbo za film *Stojan Brezočnik – Izgubljeno srce* sta prispevala koroška glasbenika Andrej Ofak in Borut Mori, ki jima je Stojan skozi svoj pogled, skice, ki se pojavijo tudi v filmu, sooblikoval svojski umetniški ovitek

njune glasbene zgoščenke. Glasba skozi zanimive avtorske kompozicije odseva Stojanovo razpoloženje, saj ga spominja na otroška leta, ki jih je preživel ob reki Dravi, hkrati pa podpira ritem montaže in gibanje kamere, ki je v estetiki slike izrazito fotografska, kot je slika praviloma komponirana v igranem filmu, tokrat pa tudi v dokumentarnem. S tem lahko gledalec v detajlu sledi potezam umetnika v tehniki suhe igle, s katero ta izrisuje podobo, ki jo nazadnje postavi na ogled v galeriji in v kateri se v filmu skozi montažo, ki sestavlja naracijo njegovega ustvarjanja, razmišljanja, znajde kot opazovalec samega sebe. Samorefleksija torej, ki koketira z naslovom razstave in ki izhaja iz njegove v grafiki ustvarjene podobe ter njega samega, ko nam pripoveduje o ‚izgubljenem srcu‘ v današnji hladni, brezosebni, tehnizirani družbi.

Filmi, ki jih je Uroš Zavodnik ustvaril v sodelovanju s *Koroško galerijo likovnih umetnosti*, njenim kustosom Jernejem Kožarjem, so na ogled na svetovnem spletu – *KGLU SG YouTube* kanalu.

Uroš Zavodnik

Jürg Geismar - *Pravljice/Storytales* · Koroška galerija likovnih umetnosti, Galerija Ravne · 20. 4.-16. 6. 2018 · 11.38 min.; 2018 · (https://www.youtube.com/watch?v=U_DfAIYjsKo)

Stojan Brezočnik - *Izgubljeno srce* · Koroška galerija likovnih umetnosti, Galerija Ravne · 8. 2.-13. 4. 2018 · 28 min.; 2018 · (<https://www.youtube.com/watch?v=k-DVwhHfA4E>)

Sanela Jahič - *Tempo tempo* · Koroška galerija likovnih umetnosti, Galerija Ravne · 8. 12. 2017-3. 2. 2018 · 10.50 min.; 2017 · (<https://www.youtube.com/watch?v=0EB5H9Xaq9k>)

Mark Požlep - *Otok/Island* · Koroška galerija likovnih umetnosti, Galerija Ravne · 6. 10.-8. 12. 2017 · 12 min.; 2017 · (<https://www.youtube.com/watch?v=vP7pqmXFLb0>)

Pino Poggi - *ADORATION OF IKARIOS* · Koroška galerija likovnih umetnosti, Galerija Ravne · 23. 6.-29. 9. 2017 · 20 min.; 2017 · (https://www.youtube.com/watch?v=WSn_U5O85gU)

JURE MARKOTA

UMETNOSTNI KONTEKST KOT TEMA

LIKOVNA

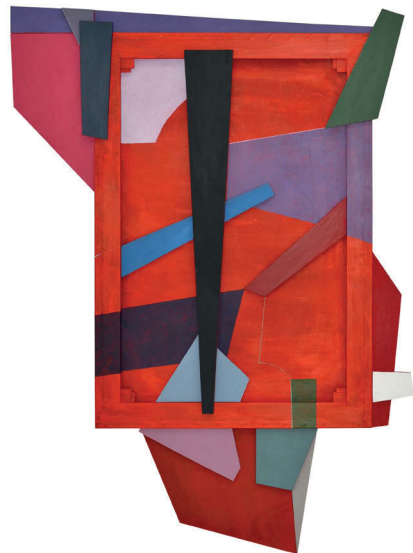
Kipar Jure Markota, ki zadnji dve leti pretežno živi in deluje med Ljubljano, rojstnim Slovenj Gradcem in Celovcem, kjer se je onstran meje dejavno vključil v avstrijsko koroško likovno dogajanje, si je za zaključek študija na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje izbral nenavadno temo, s katero se je že na začetku profesionalne poti odločil za provokativno analizo dejavnikov, ki določajo umetnostni trg in vrednost umetnin. Razmisleki te vrste tudi na umetniških akademijah, kot teoretski del diplome, običajno ostanejo zgolj na papirju, Jure Markota pa jih je povezal v prepričljivo prostorsko postavitev, ki jo je predstavil leta 2010 v tedanji Mali galeriji Koroške galerije likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu.

Umetnost nas, ne glede na to, ali imamo pred očmi artefakte klasične antike ali renesanse ali pa sodobne multimedijske in multidisciplinarne ustvarjalne prakse in drže, nagovarja na treh, med seboj tesno prepletenih nivojih. Prvi vključuje formalni, oblikovni vidik, ki ga prepoznavamo skozi skladno likovnega jezika in slogovne značilnosti. Drugi nivo je vsebinski, sporočilni, in je lahko v zrcaljenju sveta, ki nas obkroža, in v mislih o njem, bodisi prozaično premočrten ali pa je napolnjen s sublimnimi, privzdignjenimi predstavami duhovnega zrenja resnične ali namišljene resničnosti. Tretji vidik se osredotoča na

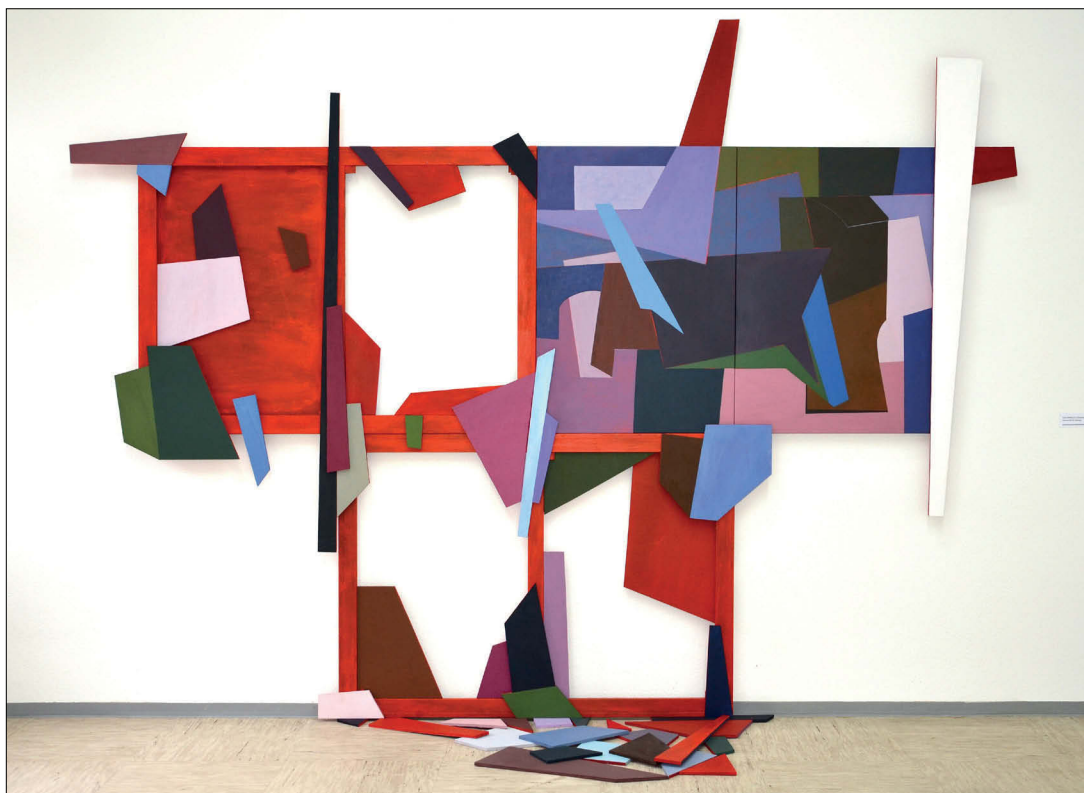
kontekst in vključuje okoliščine, v katerih umetnost nastaja, in odzive nanjo v različnih družbenih okoljih. Medtem ko oblikovni vidik predvideva obrtniško spretnost obvladovanja medija in tak ali drugačen estetski kanon, je vsebinska plat prepuščena ustvarjalčevi domišljiji, s katero z orodji svoje umetniške večine gradi samosvoj in izviren vsebinski diskurz. Na obeh prvih nivojih se odražata sposobnost in domet umetnikove kreativne moči, medtem ko je kontekst danost, v kateri umetnik deluje in je sam aktivno ne ustvarja, čeprav ga vznemirja, saj je od nje neposredno odvisna njegova eksistenca. Še zlasti to velja za umetnike, ki delujejo v nespodbudnih okoljih kulturne politike, kakršno je slovensko, ki je celo v institucionalnih okvirih nedorečeno in ohlapno, izven pa prepuščeno popolni stihiji brez ustreznih regulativov, ki bi zagotavljali trajnostne pogoje za profesionalno delovanje nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev. Stanje je tako pereče, da ne preseneča, da je vse več družbeno angažiranih ustvarjalcev, ki tudi v svojih delih bolj ali manj neposredno nagovarjajo ta vprašanja, med njimi pa na prav posebnem mestu stoji doslej realizirani opus Jureta Markote, saj (politični) umetnostni kontekst in položaj ustvarjalca v njem predstavljata rdečo nit velike večine multidisciplinarno zasnovanih projektov.

Jure Markota: *Gold is where you find it*, 2017, koncept, 250 x 250 cm,

Jure Markota: *Konstrukcija dekonstrukcija*, 2014, instalacija, 80 x 130 x 10 cm, soavtorica Jovana Mitič

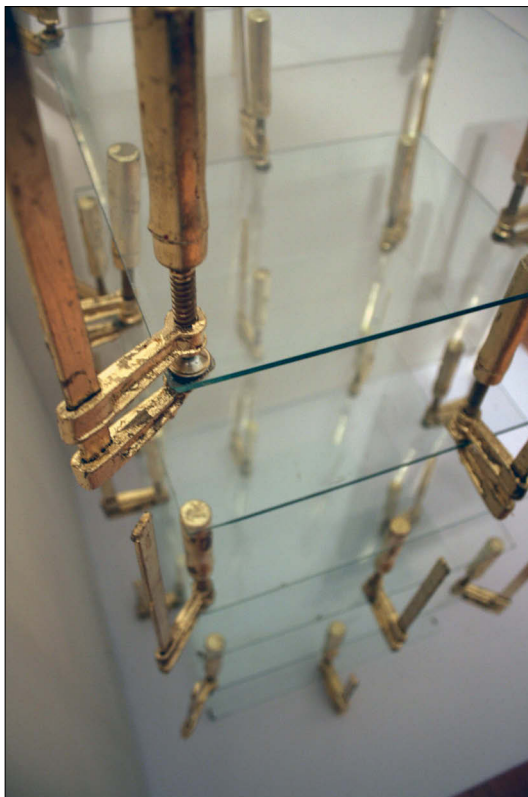
Jure Markota: *Konstrukcija dekonstrukcija*, 2014,
instalacija, 300 x 220 x 10 cm, soavtorica Jovana Mitič

Pomen konteksta, kot smo ga opisali, je latentno prisoten v vsakem umetniškem delu, a se na paradoksalen način lahko pokaže šele izven njega, večinoma skozi interpretacije v okvirih likovne kritike in filozofsko-socioloških študij. Jure Markota pa skuša ta proces ilustrirati v obratni smeri, ko si prizadeva tem interpretacijam nadeti estetsko formo in jih kot persiflažo družbene realnosti ironično spremeniti v simbolne ‚spomenike‘ nelagodja aktualnega trenutka. Skuša jih razgaliti v čudovitem prepletu smisla in nesmisla, pri čemer ga ne zanimajo pomeni, temveč ‚lepota‘ ideje kot take, medtem ko je končno sporočilo, nekakšen novi ciljni kontekst, slej ko prej utilitarno usmerjen v zelo praktične probleme vsakdanjega življenja (umetnika). Temeljno orodje njegovega umetniškega izraza je zategadelj lahko le metafora, ki pa je v realizacijah vselej na preizkušnji in v napetem odnosu do bleščečega (zlatega) videza, ki ga prevzema nase ... tudi dobesedno: z zateznimi vezmi in mizarškimi sponami, ki formo vzdržujejo v stanju komaj znosnega ravnovesja in le še za silo vzdržnega sistema, ki se opira na berge podpornih stebrov. Ta dela imajo tako močan čustveno-čutni naboj kot tudi angažirano intelektualno sporočilo, nad obema pa, se zdi, prevlada semiotična raven sporočanja, s katero s pomočjo znakov konstruira

razprt likovni prostor, ki zelo aktivno nagovarja gledalca, mu skuša odpreti oči in ga spodbuja k neposrednemu soočenju z družbenimi problemi. A v najširšem smislu bi lahko rekli, da Markoto zanimata topos umetnosti in ustvarjalna praksa sama na sebi, pri čemer je ob kritiki sistemov sposoben tudi avtorefleksije, zlasti v nenehnem preizpraševanju znamenite Duchampove »doktrine« tako imenovanega »ready-mada« in s tem povezanega vprašanja, kaj sploh je umetnost in zakaj. Od tu dalje pa z vsakim posamičnim delom navrže in odpira eno ali več novih vprašanj, ki bi se prevedena v besede lahko glasila: Kakšen je pomen (kulturnega, družbenega, zgodovinskega, političnega, socialnega) konteksta v umetnosti? Kje so centri moči v umetnosti? Kje je umetnikovo mesto v družbi? Kakšna je moč umetniškega diskurza v vsakdanjem življenju? Ali je umetnik zgolj s svojo držo že dejavnik v sferi umetnosti ali se kot tak uveljavi šele z »izdelovanjem« umetniški del? Kaj določa umetnikovo nadarjenost? Kaj je tisto, kar umetnika naredi slavnega? itd.

Jure Markota na ta in podobna vprašanja praviloma ne odgovarja, zgolj razkriva jih do te mere, da sili gledalca, da skuša na njih odgovoriti sam.

Marko Košan

Jure Markota: *Hommage a Brancusi*, 2012,
instalacija, 65 x 65 x 18 cm

Jure Markota: *Kopičenje besa*, 2015,
instalacija, različne dimenzije

Akademski kipar **Jure Markota** se je rodil v Slovenj Gradcu leta 1985. Po končani gimnaziji se je leta 2004 vpisal na *Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani*. Na Oddelku za kiparstvo je študiral pri Dušanu Tršarju, Luju Vodopivcu, Jožetu Baršiju in Alenu Ožboltu. Pri zadnjem je Markota leta 2011 tudi diplomiral z diplomskim delom *Čas je denar*. Njegov čas je danes razporejen med različne življenjske dejavnosti. Oče dveh sinov se ves čas vključuje v kreativni čas preživetja, čas razmišljanja o umetnosti in kreativni čas ustvarjanja. Njegovo ustvarjalno polje se vpenja v različne prostorske spremembe, ki pa so predvsem miselne komponente najprej njega samega in nato tudi komponente gledalca, ki njegovemu delu nameni svoj pogled in čas.

Med študijem in pozneje je kot asistent sodeloval z mnogimi slovenskimi umetniki: Mirsadom Begićem pri postavitvi scenografije, Dragico Čadež in Alenom Ožboltom pri postavitvi razstave, sodeloval pa je tudi pri razvoju idej Tobiasa Putriha. Poleg kiparstva svojo umetni-

ško misel prevaja tudi v medije slikarstva, grafike, arhitekture in v nove medije. Obseg razstav, ki jih lahko našteje mlad umetnik, je številen in prestopa geografske meje Slovenije. S svojim delom je sodeloval na več mednarodnih kiparskih simpozijih v tujini, natečajih in mednarodnih videofestivalih.

»Umetnost je zame razumevanje sveta in razumevanje nas samih v odnosu do sveta. Skozi umetnost ponujam zgolj vprašanja in ne odgovorov. Vprašanja so vedno osebna. Vse večkrat se zavem, da skozi in s pomočjo umetnosti zdravim lastne frustracije. Gradniki konceptov in spodbujevalci likovnih idej so tudi življenjska presenečenja, ki me spodbudijo k razmišljanju, me ustavijo v dnevni rutini, in na podlagi teh rezov gradim koncept, formo, prostorsko akcijo. Včasih se ta presenečenja hitro zgradijo v končno informacijo, pri drugih lahko proces dela traja dlje časa.«

(Iz intervjuja z Borisom Bejo, 2013)

Jure Markota: *Kompozicija*, 2008,
instalacija, 180 x 180 x 350 cm

Jure Markota: *Napetost*, 2016,
instalacija, različne dimenzije

Jure Markota: *Avtoportret*, 2013, instalacija, različne dimenzije

Jure Markota: *Friends in art*, 2015, instalacija

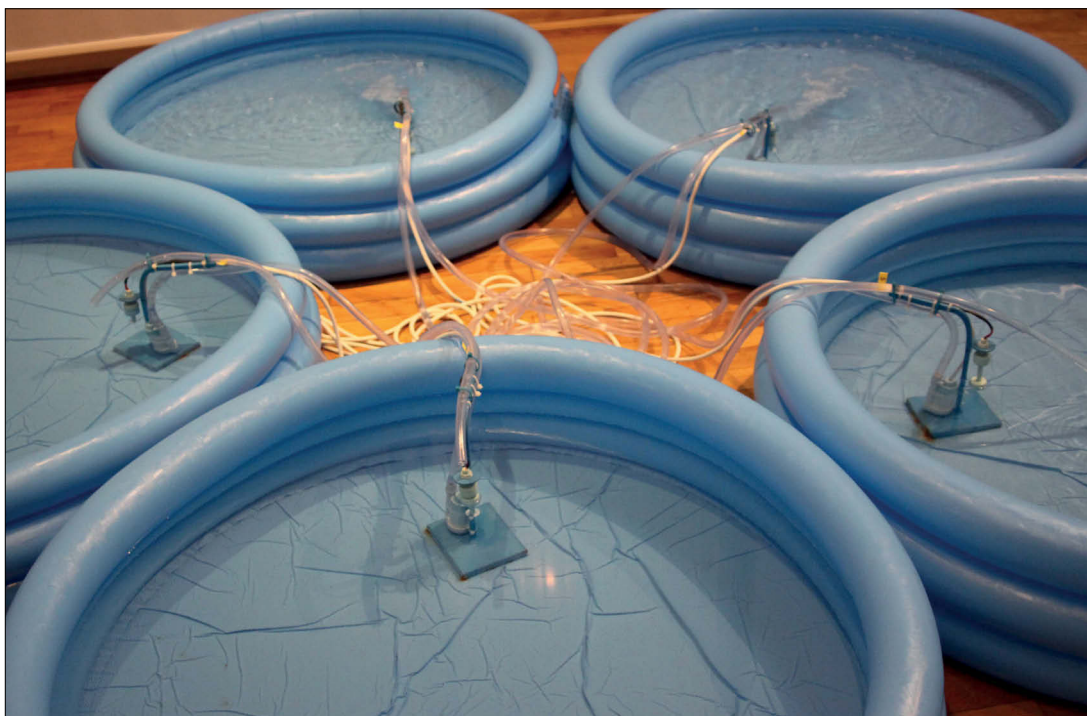
Jure Markota: *Elementi*, 2013, instalacija, različne dimenzije

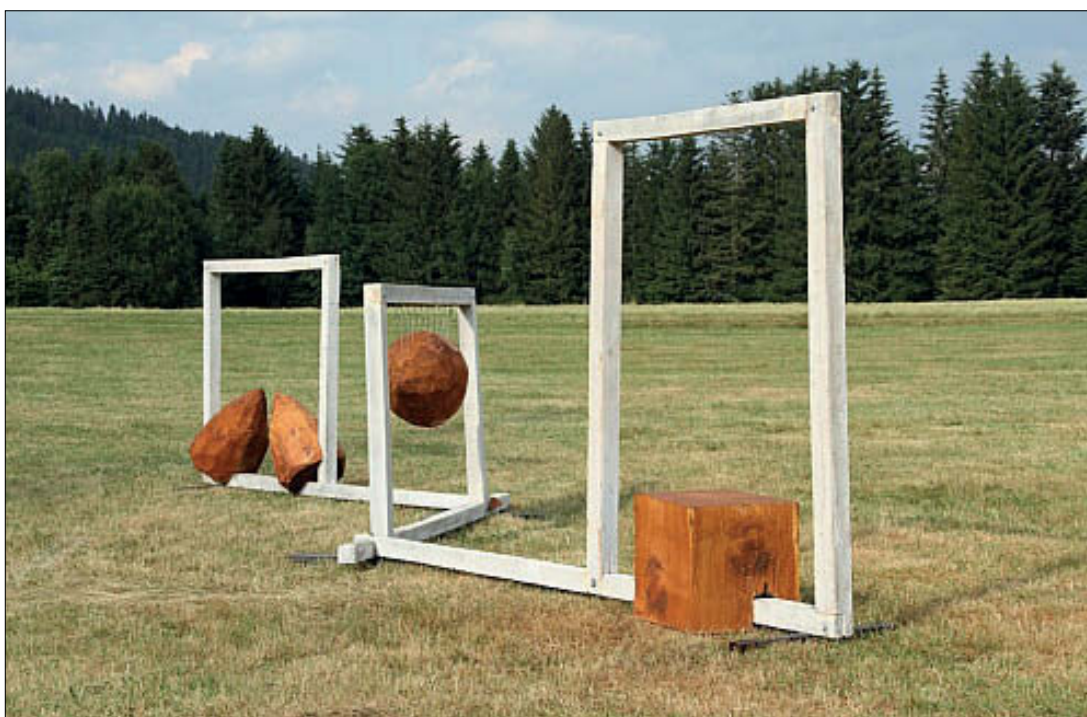
Jure Markota: *Dont climb or walk under*, 2017, instalacija, 350 x 200 x 400 cm

Jure Markota: *Neonatus*, 2012, les, barva, 160 x 160 x 160 cm

Jure Markota: *Vodotok*, 2015, instalacija, 400 x 400 x 50 cm

Jure Markota: *Simboli*, 2014, les, barva, 200 x 600 x 200 cm

Jure Markota: *Točka pritiska*, 2016,
bron, 40 x 40 x 40 cm

Jure Markota: *Sistematični pritisk*, 2015,
bron, 40 x 40 x 40 cm

Jure Markota: *Crack*, 2015, instalacija, 500 x 500 x 90 cm

Dober občutek je, če človek ve, da je srce na varnem in ga ne zapušča spomin.

KULTURA

Če bi bil Janez Žmavc pesnik, bi se zagotovo našlo nemalo literarnih kritikov, ki bi ga okronali za pesnika ljubezni.

A čeprav je Janez posvetil svoje življenje dramatik, dramaturgiji in zadnjih 15 let pisarja tudi drugim pripovednim perspektivam in spominski prozi, vendarle v vseh delih iz ozadja in med vrsticami prihajajo do nas, bodisi skozi absurdno grotesknost, humor, hudomušnost, erotiko, fantastiko ali pa v povsem verodostojnih spominskih zapisih, njegova mehkoba, sočutnost, igrivost in naivnost, ki sta kakorkoli bistveni gonili ljubezni. Biti in ljubezen je zanj enako. Vse drugo, pravi v *Vstajenju Ivana Podlesnika* in *Kristi*, je pomota. Ljubezen je gonilo sveta. Če njegov odnos do časa izhaja iz temeljnega razumevanja odsotnosti smisla, ki ga vseskozi iščemo in se le-ta nenehno spreminja »igramo se smisel«, pa ostaja ena in edina stalnica, osmislitev bivanja, bodisi skozi spomin, vero, zaupanje – ljubezen. Ki pa ji edini na tem svetu niti ni potrebno niti ji ni moč razvozlati smisla.

In ostajajo spoznanja, da je človek na svetu z razlogom, da ni nič zaman, zastonj in da je neka sila, so angeli nad ali z nami, z namenom, da uresničimo svojo nalogo. Tako pravi in se pod tem podpiše, verjame in razume, kaj in s kakšnim namenom ga je vodilo življenje, tudi skozi čas in po poteh popisanih v *Otoku Walcheren*.

V pričujočem intervjuju se z gospodom Žmavcem ne dotikava posameznih literarnih del, saj so ob izidih vsake posamične knjige, izdane pri *Založbi Cerdonis*, v reviji *Odsevanja* že izšle sprotne recenzije. Mene, ki sem srečnica, da mi je dano tu in tam posedeti ob gospodu Janezu in njegovi ženi Lojzki ter prisluhniti njunim spominom, spoznanjem, modrostim, kot tudi povsem preprostim resnicam, na katere spričo svojih vsakodnevnih vpetosti v tempo življenja pozabljam ali pa jim enostavno še ne dajemo zadostnega poudarka, so zanimala predvsem stališča in spoznanja o svetu in življenju s strani tankočutnega človeka, za katerim je tako rekoč skoraj že stoletnica življenja.

(Peter Rezman: Pesem o Janezu Žmavcu)

*Moj velik priklon Žmavčevima.
S hvaležnostjo.*

*

Velikokrat sem vas slišala na štiri oči reči, da podpišete, da je človek na tem svetu zagotovo z nekim namenom, da je neka sila, Bog, ki ga vodi, usmerja in ima načrte z njim, kot se zdi, da jih je imel tudi z vami v vašem vojnem času ... Bi morda rekli še za *Odsevanja* kaj o tem?

Veliko sem o tem razmišljal, še preden sem se odločil, da napišem kaj več o tem, kar sem v knjigi *Otok Walcheren* samo omenil, kako sem po naključju prišel v stik z angleško obveščevalno službo. Teh naključij je bilo veliko in vsa so pripomogla, da so me ohranila pri življenju. Kaj pa, če niso bila samo naključja? Ko sem dogodke pred fronto, na fronti in po njej obnavljal, sem osuplo, lahko bi celo rekel zgroženo ugotavljal, da si ne zapisujem le poti samih naključij. Ta so se začela povezovati in spreminjati v usodo in končni namen. Vzemite v roke *Odrešenje*, mojo zadnjo knjigo, in sledite tej poti od vrstice do vrstice. Ni treba, da pridejo ti dogodki v zgodovinski arhiv, ostali bodo tudi tako za vekomaj v mojem spominu, kako sem v manchesterški bolnišnici prišel v stik z angleško obveščevalno, ki me je še tisto noč, ko so zvedeli, da sem bil kar šest mesecev na otoku Walcheren, odpeljali v London, kjer so mi povedali, da tega otoka niti z amfibijskimi tanki ne morejo zavzeti. V specialko, vojaški zemljevid otoka, sem narisal vse, kar sem vedel in znal o njegovi utrdbi, zlasti o atlantskem zidu, ki sem ga moral v morju tudi sam s sotrpini utrjevati. Čez nekaj dni me je obiskal visoki častnik, ki me je zasliševal že v Manchesteru, in mi stisnil roko, otok je zavzet, kako naj se mi oddolži! Tako se je moja pot s fronte končala in ne domišljam si, da bi lahko tisti podatki zaveznikom odločilno pomagali zavzeti otok. Zavzeli bi ga tudi brez mene. Bil pa sem nepopisno vesel, ko mi je visoki častnik v zahvalo stisnil roko. To sem sprejel kot nagrado in v zadoščenje

za vse, kar smo morali tam pretrpeti, Janez Čarman umreti.

Kaj je tisto, kar vas pri vaših letih še vedno žene ali, še boljše, vas vedno bolj žene k pisanju, k želji po povedati ...?

Tu sva si nekoliko navzkriž. Vprašanje je, če imam sploh še kaj povedati.

O, imate, imate. Navsezadnje o tem pričajo tudi vaše knjige v zadnjih letih. Večkrat ste tudi že povedali, kakšen srečnejš ste, da vam je življenje v poznih letih pripeljalo na pot gospoda Andreja Goloba in še nekaj takih ljudi, zaradi katerih pravite, da je življenje lepo in še lepše zaradi njih ...

Zaradi nekaj takih čudovitih ljudi se splača živeti.

V prejšnjem stoletju, ko sem bil še v Celju, sta za izdajo mojih knjig skrbela Herman Vogel pri mariborski založbi *Obzorja* in Niko Grafenauer pri *Mladinski knjigi*. V tem tisočletju sem se seznanil z gospodom Andrejem Golobom, ki je kot založnik na mah postal moj dobrotnik. In odkrito lahko povem, da brez njega niti ene knjige ne bi več napisal, saj bibliofilstvo zagotovo oba veže, mene, da se kar najbolj potrudim pri pisanju, njega, da pusti vrata *Cerdonisa* še naprej odprta, ne samo zame!

Ali drži, da se človek z leti vse bolj spominja mladih dni, otroštva? V čas, ki ga zaznamuje mnogo bolj, kot smo si najbrž pripravljeno priznati ali pa verjeti, koliko se človek pravzaprav še naredi v kasnejših letih ...?

Zase bi lahko rekel, da se nisem spremenil in da se sploh ne spreminjam, če odštejem starost, na katero, to moram priznati, nisem bil pripravljen, vsaj ne v taki meri, kakor se me danes loteva. Nenehna utrujenost, izgubljanje veselja do ustvarjanja in še kaj, za kar pa se sploh ne splača žalovati.

Kako bi se vi opisali, če bi vam rekla, da vas vidim kot srečnega optimista, navdušenca, ki se priklanja življenju v vseh oblikah in pojavnostih? Ste takšni, ste bili takšni tudi v najtežjih situacijah, ko vas je življenje preizkušalo na najrazličnejše načine?

Ne le preizkušalo, naravnost ubijalo. Tesnoba iz davnine se še vedno vrača in me ne spusti iz rok, četudi v njeni črni grenkobi kdaj pa kdaj posije sonce.

O tem, če mi bo Bog še dal, bi rad še kaj spregovoril.

Neka naivnost, otroškost v duši je najbrž značilnost vsakega ustvarjalca, umetnika, marsikaterega umetnika, že samo zato, ker svet in življenje zaznava močneje in bolj

rahločutno kot ostali smrtniki, pri vas pa se zdi, da vas vseskozi spremlja, ali pa, morda bolje, vam je ostala vse do konca neka blagost in hvaležnost za ustvarjalni svet, ki vam je bil dan.

Res je, da se počutim ali bi se vsaj moral počutiti varnega v tem ustvarjalnem svetu, ki je vsakemu dan že ob rojstvu. Ko se potem v tem svetu išče in zavoljo vztrajnosti na teh poljih rokodelskega ali umskega žitja in bitja tudi najde, je rešen. Mikalo me je slikarstvo. Rad sem upodabljal pokrajine s pasteli ali pa jih risal z zobotrebcom in tušem. Neubranljivo me je privlačevala resna glasba in tako sem se ukvarjal še z violino. Končno sem si izbral študij na gledališki akademiji. Ta odločitev sega globoko v moje otroštvo. Naj mi bo dovoljeno vzeti za primerjavo Shakespeara. Svet si je predstavljal kot ene same sanje. Meni se življenje vse od otroštva razgrinja kot ena sama igra, premnogokrat vklenjena v grobo stvarnost. Še vedno se igram, vračam v svoje otroštvo. Kje drugje kot v pisanju, kje naj se drugje najdem? Pišem igre. Rad pišem. Samo pisal bi rad. Večni refren, ki se sporadično pojavlja in mi da misliti, zakaj je ta gon po igrivem svetu tako ogrožen. Gotovo je v tem trmastem, sitnobnem, jokavem vztrajanju, da bi še rad, kaj vse bi rad ... nekaj, kar lahko najdemo v vsakem otroštvu kot še kako znano tarnanje in zapomaganje, da bi morali vse spustiti iz rok in priskočiti na pomoč. Da bi to potrebo po potešitvi po najkrajši poti na hitro nasitili, zadovoljili, nevtralizirali. Ta večni puer aeternitus v nas, ta večni otrok, kako vztrajno se pojavlja od rojstva do smrti, največkrat takrat, ko bi ga morali na kratko odpraviti kot kakšno nebodigatrebo. Vendar ni tako preprosto. Kar je globoko zakoreninjeno v nas, zasejano že od ranih otroških let, klije in se ne pusti zatreti. Doživel in dočakal sem že veliko in marsikaj.

Strah je minljiv. Kar pa me še danes preganja kot moreča travma, je vdor Hitlerjevih Nemcev in neusmiljena prepoved mojega maternega jezika. Danes si komaj lahko predstavljamo, kaj je to takrat pomenilo. Ne samo, da naj bi bili kot narod v nekaj letih postreljeni, izbrisani z obličja Zemlje. Ta hip, zdaj in tukaj jezika, ki ti je bil že v zibelko

položen, ni več. Konec je. Mrtev si. Ni te več. Kako to, da še danes, ko je vse to že davno minilo, prihaja za mano kot prihuljena travma?

Odgovor je na dlani. Če ne bom več delal tistega, za kar me je narava naredila, vsega tistega, kar me veseli in osrečuje, če ne bom več pisal, me ni, ni več. Ne bom več živel. Sredi najsrečnejših dni mi bo izpuljeno iz rok. Travma iz vojnih let se je preselila tja, kjer je varno spravljena. Ni treba, da pride s krvavo hidro, s sovraštvom prežetimi in nahujskanimi kolonami množic. Tu je, pri meni doma. V vse očitnejšem minevanju. Nič ne pomaga, da se sklicuješ na to, da bi še rad ... Rad ... Vsaj še enkrat rad ... Enkrat je vsega konec. Zdaj pa nehaj s tem! Nisi ti edini. Je še kaj drugega, je še kaj več, so še drugi. Stopi pravočasno iz vrste! Saj boš še vedno zraven. Lahko boš gledal, poslušal, bral, doživljal, delil veselje z drugimi ustvarjalnimi potenciali. Življenje se nikoli ne konča. Dajmo že enkrat pospraviti to larmoantno epistolo! ... Zakaj se ne bi tega konca že zdaj spominjal kot ponavljajočega se lajtmotiva v zaključni kodi prelepe simfonične pesnitve o Tillu Eulenspieglu Richarda Straussa ... Smrti ni, življenje gre naprej!

Kaj bi rekli, zdaj ko bo kmalu že 100 let za vami ... Je človek v obilju materialnih dobrin, napredka in tehnike srečnejši ali prej obratno, najbrž za ceno izobilja plačujemo z vse večjim duhovnim osiromašenjem, vsaj v večini?

Dokler smo v božjih rokah, se znamo še obvladati. Pozabljamo pa, da tudi zlodej čaka na svoj izkupiček. Pride ura naše popolne osamljenosti, onemelosti in oglušlosti sveta, ki nas obdaja. Zlodej nam prišepetava, da je vse ničevo. Zaman smo se izpovedovali, ničevo je, kar smo hoteli odeti v čarobni svet barv, z izbranimi besedami izpovedati, povedati resnico, ki nas mora, da jo odkrijemo ... Komu, čemu? ... Še sami tonemo v negotovost ... Komu je navsezadnje potrebna, komu zapuščamo resnico?! ...

Družbenopolitična situacija sodobnega sveta je ta čas grozljiva. Migranti, teroristični napadi, ljudje pa smo bolj ali manj apatični, kot da bi raje pogledali proč ... kot da ni več

nobenih idealov ... Vi pa ste živeli tudi nek čas, v katerem je bila vsesplošno drugačna zavest in zavedanje sveta ...

Kaj se je zgodilo z nami? Z družbo in človekom?

Kaj se je zgodilo? Kdaj se je to začelo? Vse je bilo že zasejano! Samo čakalo je, da izbruhne in najde svoj življenjski prostor ...

Ker pa že omenjate življenje z drugačno zavestjo in zavedanjem, naj povem, da tega nisem doživel v kakšnem posebnem času. Bilo je med vojno, na fronti, med sovrstniki, ki nam je bilo usojeno, da umremo ali čudežno ostanemo živi. Ne prej in ne kasneje nisem našel med nami takega sožitja, pripravljenosti reševati koga tudi za ceno svojega življenja. Ta smrtna priložnost mi je bila tudi dana.

Z otožno nostalgijo zdaj obujam spomine na ta čas, ki si ga ne bi želel še enkrat, nepozabni pa ostajajo v njem pravi ljudje, kakršnih ne bom nikoli več srečal, pa bi jih moral, tudi v tem času! Ne vemo ali pa pozabljamo, koliko so tudi oni prispevali, da se je nacistično zavojevanje tako kmalu končalo. V Grenoblu so naši prisilno mobilizirani fantje minirali in zrušili ogromno smodnišnico in skladišče orožja. Ulovili so jih, ko so bežali

skozi kanale, in jih obesili. Pred veliko odločilno nemško tankovsko ofenzivo na Kursk so naši fantje Rusom, h katerim jim je uspelo zbežati, povedali, kaj pripravljajo Nemci, pa so se lahko pravočasno pripravili, skopali globoke jarke, okrepijo obrambo in zmagali.

Ker tale intervju nastaja v predvolilnem času naše države in smo priče premnogim nebulozam, podlim igram za oblast ..., vas vprašam še za vaše mnenje ... Kam gremo kot država, česa vas bi bilo strah, če bi imeli danes 20 let in bi šele vstopali v ta svet ...?

Rekel bi, vsem, ki sejejo te nebuloze in zločesta hujskanja, rekel bi, kaj vas ni strah, kaj ne veste za biblijske zakone, da kdor potegne meč, bo tudi z mečem pokončan! Kaj se ni prav to dogajalo v vseh vojnah, zlasti še v prejšnji! Najbolj noro od vsega je, da se tega ne zavedamo. Ko da nismo tudi sami žrtve zmotnih predstav o nas samih. Zakaj raje pogledamo proč, zakaj smo apatični!? In ko bi morali spregovoriti, nas blokirajo neznane sile v nas samih! Kam gremo? Vsak s svojo sokrivdo ... Ne pozabimo na zlodeja, ki si mane roke!

Draga Ropič

Fotografije Jerneja Golob

Gašper Bivšek

Pesmi za Benija

KULTURA

Benjamin Kumprej (1952–2018)

(foto Tomo Jeseničnik)

Neizprosno hladen čas

Sledim znamenjem na drevesih, na severu iščem mah, v krošnjah line nočnega neba. Skočim čez potok, čez zrcalno tanek led, šibovje me bičasto oplazi po licu in mi da vedeti, da sem še vedno tu in da prestop vsake, še tako neznatne meje, zapeče. Tu so macesni v zlatem, tu so smrekovi baldahini, čistina in brinovi meniški stebri ponižno predani v zemlje molitev. Tu je notno črtovje divjadi, platno so zmešane štrene poti, tu je na begu ena sama senca in vse drugo čaka in stoji. Nobenih luči, le oči, v katerih je vedno sonce, ki spremljajo vsak korak, (vsak šum uho), v rahli mesečini; njih večni duh, v jelenjih podobah za jaso, tam, v *goščavju*. Nebo erodira. V sosledjih se odlaga čas, se kopiči v zametih in noče miniti. Nad *goste in mračne slovenske gozdove*, v belo iz nižinskih spoznanj, v zmrzal, v hlad; v padajočih fragmentih dvigujem korak iz spominov navkreber. V markacijo sledi, ki jih bo zapadel sneg, v zabris podobe, v rušenje skladnosti: kje je zgoraj, kaj prav je, kje spodaj. V mraz, kjer se misli lepijo v kristale, brez besed, v led. Spodaj kavke, pajaci, ljudje, med njimi ti. V daljavi se dviga in spušča osciloskop tišine, na zahodu nema noč, na vzhodu mili dan in mir:

od nekje visoko zgoraj

neizprosno hladen čas

kot od nekdaj in za zmeraj

počasi pada čez nas

Višja estetika

Benjaminu

Ko malaš svet, zemlja trepetaja,
v vročini se upogiba zvonik cerkve,
Sveta Ana vodeni privid od daleč,
ko štejemo korake našega dela,
se v platno spreminja ta ravan,
se sonce igra na površini lanenih trav,
kdo vleče trake, kod jih vleče, kam,
s katerega zornega kota
bo nazadnje mumificiral nas,
kako je na delu brutalna sila kreacije,
ko segamo v roke kosi, soncu nastavljamo čela,
pijemo v dolgih požirkih,
ko pot obliva lica in žge v oči,
kako mogočni smo v prahu sanj,
je fatamorgana vse,
ko potujemo po rožnem travniku
in je studenec med brezjem,
je studenec vir, ki oplakne usta vseh
kletev, ko se v zarji sesedemo
in v listju majavem spoznamo svoje obraze.
Ves čas nad nami leta inštruktor,
ga učenec sprašuje: *kaj je ta slika,*
mu mojster odgovarja:
vse je le igra svetlobe, teme
in našega selektivnega uma.

KULTURA

Škilasti Toni

Ko te kuzla liže, s šmirklastem jeziko kuzla liže,
Ko se ti zona peklena zona po hrbto zlije
Ko se ti tmno tmno tmno pred včesem deva
Ko te tška roka, res tška roka po hrbto oestro grabi
Oestro pa globoko ž kremple v hrbto, ko te grabi,
Ko te Strah te grabi, kocs prekvači v črnem jopičo.
Ptič ko da pa ptič, ko vzeme, praji Škilasti Toni,
Pogačo j pa štamprli pije, zmirn štamprli, nikdar prazno štamprli pije,
Mavo sam rad vzeme, virt tud da kar bi sbi dal,
naj se mu duša ofne odpre odpre, se duša ofne
naj se zdere, naj vso pečovje iz aržetov zmeče
naj mirno v hiši spiše, naj mo marzvo srce krušna peč pogreje,
naj na trdeh dilih svoj žvot trudn počije
naj dušo razveže, naj dušo skop z virto razveže.
Ni je ni, je noči ni tk hvadne pa tmne pa strašne,
Dab ne znav prt do svojga soseda,
ni noči tk hvadne pa tmne pa strašne,
dab ne najdu odprtih vrat.

Prihod pomladi

V slikah so temni obrazi, temne jame za hrbti rudarjev,
ki nemo vabijo v svojo noč, kamor odvlčemo težke sence.

Moški, ki je prepil celo življenje, mi je zaupal modrost:
kdor dela zase, trikrat toliko naredi.

Ponoči je v moji glavi vladal pošasten molk, veter je mešal valove oblakov med temno zelenimi hribi,
vendar me tišine ni bilo več strah.

Videl sem mačko na preži, videl sem, kako je otrpla prisluškovala tišini, oprezala za tistim, kar prihaja.
Najbrž se v mimobežnosti toplega vetra prepojenega z življenjem odpirajo kačje oči, njen serpentinast
trup je svilnata cesta, ki se gradi in izginja čez poti, prek zelenja.

Kakšno delo je življenje, vse leze iz teme, iz štrenastega kokona, vse cveti in krošnja, ki je še včeraj
razila s šibami okna te hiše in so švigale strune razmršenih kitar besno v večerni zrak, zdaj šepeta,
šepeta, *in zapoje.*

KULTURA

S predstavitve monografije Benjamina Kumpreja Nostalgija (foto Nika Hölbl Praper)

Beno/Benjamin

Ob njegovi smrti ni mogoče niti govoriti niti pisati brez globoke žalosti. Vseh, ki smo ga srečevali in nekateri z njim tudi prijateljevali, se nas je močno duhovno dotaknil. To je bilo v različnih obdobjih, v različnih okoljih, bodisi na Lešah, na otvoritvah razstav ali pa na najbolj banalnih mestih.

Čeprav sva sošolca iz osnovne šole (paralelka), so se najine poti začele bolj tvorno križati pravzaprav v osemdesetih letih – on je poučeval na gimnaziji na Ravnah, jaz pa na srednji šoli v Slovenj Gradcu. Nekoč sva se po neki »kulturni in prehranjevalni ter pivski turneji« proti jutru pretihotapila v našo klet, kjer je bil poseben prostor prav za te priložnosti, ko so se nenadoma odprla vhodna vrata in vstopila je moja žena Jo ter nama prinesla nekaj topllega »za pod zob, da ne bova stradala«. Tega, zanj fascinantnega dogodka nikakor ni mogel pozabiti ter ga je še dolga leta kasneje v razgovorih obnavljal, saj poprej z mojo soprogo nista veliko komunicirala. Od takrat je bilo naše domovanje za B. – leškega orla – ena od točk, ki jih je redno obiskoval, ko se je »spustil« v prevaljsko dolino in nasploh naokrog. Z Jo je navezal tudi prav poseben odnos; ustavljal se je na kavi, četudi sem bil zavzet ali odsoten, in se ji večkrat pridružil, če je imel osebne ali družinske težave. Najini razgovori so bili čisto drugačni, bolj moški ali o umetnosti (še predvsem o likovni), o politiki ali družbena tračarija. Velikokrat so se nama pridružili tudi tedanji sopotniki: Igor (P), Raf (Š), Bilč, Bogdan (L), Hubi, Matjaž (P), Vinko (O), Tone (S) – dokler se nista skregala, Futy in še nekateri.

Vsekakor je B. pomemben koroški in slovenski slikar. Veliko je ustvarjal, raziskoval novo tematiko, specifične tehnike in se vračal v koroško krajino. Vsakdo, ki je bil njegov gost v umetniški kamri, kjer je čuval dela, ki jih načeloma ni prodajal, je prepričan o tem. Pa njegova zadnja postaja Križevega pota na Uršlji gori ... Njegove umetnine so marsikje po Evropi; pravzaprav ima vsak Korošec, ki se zanima za likovno ustvarjanje, kakšen njegov artefakt. Kajti B. ni le teoretično dobro

poznal svetovno slikarstvo, bil je tudi obrtno podkovan in estet.

»Kaj pa zlati rez?«

Koliko mladim je prikazal drugačen, prejnim neznan pogled na splošno dogajanje in dojemanje okolice. Ker je v določenih obdobjih bil dokaj težko življenjsko bitko za preživetje ob štirih otrocih in partnerici, ki je še študirala, sam pa na polovički ur na šoli ter temu primerni plači, je veliko »malak«. Te izdelke pa je bilo potrebno nekomu prodati. Podjetniške oz. trgovske žilice pa mu ob prepričljivosti in znanju tudi ni manjkalo.

V osnovi pa je bil kmečki fant in kasneje trden kmet. Rad je pripovedoval »leške zgodbe«, ob katerih smo se zabavali, veliko karikirali in včasih tudi natolceval ter večkrat potenciral »estetiko grdega«. Spomnim se, kako se je ob priliki raznežil, ko je pripovedoval o teličkih, kako so se odkobacali od svoje matere krave, kako so igrivi in vedoželjni, kakor otroci, kakor ljudje ... Kar pa se tiče ljudi: družil se je z zelo različnimi osebkami iz različnih družbenih plasti, ne le s tistimi iz vrhnjega sloja, ki so kupovali ali s čim drugim kompenzirali njegove slike, s kolegi iz izobraževalne srenje, umetniki, maloštevilnimi intelektualci, bivšimi dijaki ..., temveč tudi s povsem preprostimi ljudmi, delavci, če je v njih začutil tisto prvinsko in pravo radovednost ter radoživost ... Družil se je tudi z ljudmi iz deprivilegiranih okolij, njim je na več načinov poskušal pomagati, omogočal pa jim je tudi delo za preživetje na svoji kmetiji.

Beno/Benjamin – poleti v visokih skornjih, pozimi v lahkotnem dolgem rjavem plašču, svetlih las in rdeč v obraz.

»Vsaka šola si lahko privošči le enega Kumpreja!« je dejal pokojni znanec. V konfliktu z marsikom, za marsikaj. Vidim ga, ko me sprašuje: 'A sem karakter?', ko nas je ob priliki rešil, ko je brez izpita na neregistriranem traktorju, ki smo ga morali ob tem še potiskati, seveda na povsem preveč napolnjeni prikolici, odpeljal vejevje podrtje breze.

Od mene ideološko zelo drugačne barve, zelo svojeglav. Ljubitelj polsladkega belega vina, rdečega Marlboro in lepih žensk. Le kdo bo letos poskrbel za božične in novoletne voščilnice?

Franc Juričan

Teško je opisati osebnost, njene takšne in drugačne lastnosti, in hkrati paziti, da zapisa ne bi bilo narobe razumljeno, saj oseba nima več možnosti zagovora. Takšen občutek me navdaja, kar sem sprejel izziv, ki se ga lotevam, hkrati pa sem počaščen, da lahko nekaj pridam v njegov spomin.

Najini poti sta se prekrizali v začetku mojega gimnazijskega izobraževanja. Pravzaprav sva bila oba na začetku, saj so bila tista leta tudi začetek njegove učiteljske in umetniške kariere. Umetnostna vzgoja, ki jo je poučeval, nam je bila večini pri srcu predvsem zaradi zanimivosti, sproščenosti pri urah, vse seveda po zaslugi predavatelja.

Kot človek akcije je bil vedno pripravljen aktivirati delovno ekipo, ki je, seveda pod nujno, med poukom postorila marsikaj na šoli kot tudi v študijski knjižnici. V ekipi sem pridno sodeloval vsa gimnazijska leta. Seveda nisem smel manjkati tudi pri likovnem krožku, kar je bilo za tiste čase frajersko. Tako se je tudi začelo najino druženje, prijateljstvo.

*

Splet okoliščin je doprinesel, da je bil kot spremljevalec oziroma vodja soudeležen na mojem maturantskem izletu. Prevalje-Beograd-Sutomore v Črni gori.

Postanek in spanje v Beogradu. Lakota in žeja, kot se za maturante spodobi, zato je bilo treba v akcijo.

»Tu sem služil vojsko in včasih so tule pekli kure, pa market je blizu, ki je založen do vrha.«

Kure smo nekaj časa iskali, market hitro našli in se založili z materialom. Seveda smo bili zaustavljeni na recepciji.

»Deca nemaju puno para a moraju nešto pojesti i popiti, zar ne.« je razložil receptorju. Namrdnil se je, pri njem pa je ostalo pivo za po službi.

Malo smo bili nejeverni, ker je s seboj kot obvezno opremo tovoril risalno desko s pripadajočim priborom. Neko jutro je izginil in ko se je vrnil, ni bil zadovoljen s svojim delom, ker kljub dobri jutranji svetlobi ni imel pravega navdiha. Ko sva o tem razpravljala na balkonu njegove sobe, sem mu predlagal, da bi namalal mene. Zmenjeno. Pohitel sem v market, izbral Cynar in ga dal v sobi hladiti pod tekočo vodo. Atelje je bil na balkonu, kjer sem poziral. Poziranje je

kar naporna zadeva, zato sva vmes srkala pijačo, debatirala in naredila tudi pavzo. Ko je končal, si je zamišljeno ogledoval izdelek in videti je bil kar zadovoljen. »Nazadnje sem malal portret na akademiji, mislim pa, da sem te kar dobro pihno.«

Res je. Portret visi na steni v moji domači sobi še dandanes in me spominja na tiste nepozabne trenutke.

Na izletu bi morali obiskati tudi Lovčen. Odločili smo se otresti te obveznosti, zato je bilo treba stakniti glave. Nekaj smo morali natveziti in denar, kakor se za maturanca spodob, koristneje porabiti.

Klic na agencijo: »Pola dece mi se otrovalo sladoledom i celo vreme su na wc-ju. Do sutra neće biti bolje.«

Po izrazu na obrazu vidimo, da je uspelo. Veselje. Gremo po meso, kruh, zelenjavo, pivo, sokove, sladkarije in še kaj. V hotelu smo zmenjeni za hlajenje pijače, pa tudi meso nam spečejo. Piknik na plaži. Super žurka do prihoda policije. Odločno se postavi za nas, ko nas hočejo odvesti na policijsko postajo, in prevzame odgovornost organizacije piknika. Grozi nam izgon, mi pa se naslednji dan pametno umaknemo na drugo plažo.

*

Pisal sem diplomsko nalogo in nisem imel pojma o računalnikih, wordu in podobnih stvarih. Ko sva sedela na kavi in sem mu o tem pojamral, se je samo namuznil.

»No problem. Daj mi rokopis in bomo zrihtali.«

Čez dva dni mi je prinesel print v pregled, po vseh pregledih pa tudi končni izdelek.

»Nič ne sprašuj, za tisk in vezavo daj denar, pa deci boš plačal.«

Verjetno sem moral v debati izdati datum zagovora, kajti po telefonu me je obvestil, naj bom tisto jutro v Point baru, da spijsava kavo in me pelje na zagovor.

»Diplomant se pa ja ne bo vozil sam na zagovor.«

Na fakulteti smo čakali pred predavalnico, a je za nekaj časa izginil in seveda zagovor zamudil. Z nekaj buteljškami me je čakal pred vrati, mi prvi stisnil roko in že smo hiteli v bližnji bife nazdravit. Hitel mi je razlagati, da je imel nujen opravke in vmes nabavil še nekaj flaš, ker sem

jih imel jaz premalo. V bifeju smo nazdravili s svojo pijačo in bilo mi je malo neugodno, pa mi ne bi bilo treba biti, saj je bilo že vse zmenjeno.

Stvari so se razvijale, kot je treba in prav, ko me je nekdo vprašal, če sem že obvestil starše. Seveda nisem! Le kam naj grem telefonirat? Mirno mi je položil roko na rame in predme položil list papirja.

»Ne skrbi, mladenič, je že vse urejeno.«

Na listu je zapisano: »Pravkar diplomiral. Hvala za vso nudeno podporo.« Telegram je bil poslan moji materi v službo po koncu mojega uspešnega zagovora. Še vedno ga hrani v svojem predalu.

*

Ne vem, kaj je botrovalo temu, da sva tudi na mojo svečano podelitev romala skupaj. Splet okoliščin, v zvezdah zapisano ali pa ...

»Super se je poklopilo. Zmenjen sem za prevzem okvirjev in platna, pol pa ruknema na univerzo. Neki bo pa ja za piknit in ruknit.«

Prevzem se je seveda zavlekel, pa dušo si je bilo treba privezati. Pošteno naju je lovilo in v dvorano sva vstopila, ko je podelitev že potekala. Sam pri sebi sem samo upal, da še nisem bil poklican za prevzem meni pomembne listine. Na srečo nisva nič zamudila, kot sva kasneje ugotavljala, smukajoč se okoli pogostitvenih miz. Ja, v tistem času je takšnemu dogodku še sledila pogostitev: kanapeji, slaščice, šampanjec. Pa tudi kadilo se je lahko.

Sedela sva na stopnicah, srkala šampanjec, kadila in modrovala, kaj se zgodi, ko končno diplomiraš. Zatopljena v razgovor nisva opazila, da sva poleg strežnega osebja ostala še edina v stavbi.

»Nekaj bo treba storiti, glaža sta prazna,« je ugotavljal moj spremljevalec.

Mimo je prišla oseba s servirnim vozičkom, na katerem so bili prazni kozarci in steklenice, na spodnji polici pa še nekaj polnih.

»Mladenič, a nama boš še kaj nalil? Veš, dolga pot naju še čaka.«

Ogovorjeni je preveril vsebino steklenic in ugotovil, da so vse prazne.

»Ja, boš pa novo odprl. Na spodnji polici jih je še nekaj.«

Natočil nama je v kozarca in hotel oditi.

»Mladenič, flašo pa kr tu pusti, da ti ne bo treba kr naprej sm hodit. Si boma kr sama natočila,« je naročil in se hudomušno muzal, kot se je v takšnih trenutkih znal.

Natakar naju je nejeverno gledal, potem pa steklenico le izročil: »Uživajta, gospoda!«

Res sva uživala, buteljko pa pustila nedotaknjeno.

*

Velikokrat je bil na Prisojah. Nenapovedano se je iznenada pojavil in prav tako tudi izginil. Kava, pijača in klepet, teme pa včasih resne, velikokrat pa traparije, ob katerih smo se pošte-no nasmejali.

V poletnih mesecih je najprej sezul kavbojske škornje in nogavice, se zleknil v stol, še raje pa v počivalnik, in veselo migal z nožnimi prsti. Nato si je odpel gumbe na srajci.

»A mi ne boš natočil specijalca (bambus)? Visok kozarec, deci vina, za prst kole, dve kocki leda in košček limone. Pa saj ti tk več,« se je glasilo naročilo, če ni bil čas za kavo.

Srknil je kratek požirek, segel v žep po ta dolgi Marlboro. Prižgal in potegnil dim.

»Fantazija.«

Zdel se mi je sproščen, zadovoljen, srečen.

Tako kot se je prikazal, je tudi odšel. V trenutku.

»Mam še obveznosti. Pridn bot.«

V svoji hudomušnosti in razigranosti pa je moral tudi kakšno ušpičiti. Prikazal se je, ko sva z očetom pesek z dovoza po klančini prevažala do mešalca. S hudomušnim nasmeškom je navrgel, da je bil že skrajni čas, da tudi jaz kaj premaknem pri hiši, če se že širim po celem štuku. Ni se zmenil za moje grozeče poglede in naročil kavo. Na terasi jo je veselo srebal, držeč skodelico cel čas obreda v roki, puhajoč dim in nadzorujoč najino delo. Nasmešek se mu je razlezel čez obraz, ko se je prikazala mati. Ne bo dobro, sem pomislil.

»Gospa, a ni škoda cajta, ko edn počiva, ko drugi baše. Bi blo več dela opravljena, če bi še eno šajtrgo zavravn vključla. Mate tam parkirano, samo napumpat je treba gumo. Lahk jo tut jes.«

Kako se tega nismo spomnili, je modrovala mati in druga šajtrga je bila kmalu v pogonu.

Še zadnji požirek kave in že je šibal.

»Morn jt. Pa fajn devita.«

Nasmešek in rahla rdečica, ki sta bila pogosta, ko je lumparija uspela, sta izdajala njegovo zadovoljstvo. Popoln uspeh.

*

Bolj poredko sva se videvala v zadnjih letih. Življenje pač. Pa vendar, ko sva se srečala, sva še vedno našla čas za čvek, pijačo, ogled razstave ali kaj drugega. Kot vedno je bilo zanimivo, zabavno, mogoče le malo manj sproščeno. Naveličanost, utrujenost ...? Nikoli ne bom vedel.

Oseba mnogih obrazov in lastnosti. Predvsem pa Človek.

Hubert Tratnik

Homage Benjaminu

O smrti kot sestavnem delu življenja zapisujem nekaj osebnih spoznanj, še preden se poglobim v umetniško ustvarjalnost Benjamina Kumpreja, rojenega 1952 na Lešah nad Prevaljami: bil je akademski slikar, v letu 2017 upokojeni profesor likovne vzgoje in do zadnjega ekološko osveščen kmetovalec Pristov z Leš nad Prevaljami. Dober človek nas je v mesecu juniju 2018 zapustil skrušene, ranjene, osebno prizadete: od ožjega sorodstva do prijateljev in znancev širšega koroškega prostora. Sprašujem se, zakaj mi moj vsakdanjik najedajo ostra in nerazrešljiva razmišljanja o izgubljenih in zapravljenih človeških vrednotah, o mukotrpnih prizadevanjih za ohranitev človeške plemenitosti in ne nazadnje o minljivosti človeka. Nenehno se tudi vprašujem, zakaj je bilo »Njegovo Veličanstvo Smrt« (Marijan Tršar) tako neusmiljeno do bratov B. Kumpreja (Frančka in Jožija), zakaj ni bilo bolj dobrohotno do meni posebej ljubih umetniških ustvarjalcev (Silvestra Komela, Avgusta Lavrenčiča, Jožeta Tisnikarja) in nazadnje, zakaj ni izkazalo še nekajletnega potrpljenja do vsestransko angažiranega umetnika Benjamina Kumpreja.

Že dobrih pet desetletij živim z zlahtnimi in dragocenimi umetnostnimi podobami v koroški krajini – od arheoloških, etnoloških, sakralnih, likovnih do rokodelskih stvaritev. In še pomembneje se mi zdi, da sem v omenjenem pol stoletju osebno spoznal vrsto uveljavljenih koroških slikarjev in kiparjev ter z njimi organizacijsko in ustvarjalno sodeloval na likovnih razstavah po vsej Sloveniji (R. Nikolić, A. Grošelj, A. Jerčič, B. Borčič, K. Pečko).

Med moje osebne prijatelje je sodil tudi Benjamin Kumprej. Z njim sem se srečal kmalu po njegovi diplomi na *ALU* v Ljubljani (1979), natančneje, bilo je v zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Takrat je bil Benjamin vehementen, živahen rdečelasec visoke postave, samozavesten v pogovoru in priznati moram, deloval je kot izjemno izo-

bražen »mladenič«. Slike, ki mi jih je v tistem obdobju razkazoval, so me presenečale z monumentalnim koroškim pejzažem (v formatu velikih dimenzij). Krajine, sredi katerih je dominiral masiv Pece, so se mi vtisnile globoko v spomin, še posebej zaradi tega, ker so bile naslikane z veliko mero teoretičnega znanja, podkrepjenega z izvorno modernistično potezo in obilnim barvnim nanosom. Spominjam pa se tudi, da je v tistih obdobjih iz akademskega slikarja B. Kumpreja kar vrelo, načrtoval je in hkrati uresničeval skupinska razstavljanja v najrazličnejših galerijah in razstaviščih po Sloveniji. Imel je izjemno energijo, voljo, pronicljivost do umetnostnih vprašanj, izkazoval je širokosrčen odnos do ljudi.

V začetku devetdesetih let so se zvrstile avtorjeve prve samostojne razstave. Slikarsko se je odlično in svojstveno izražal. Njegove akrilne slike niso pripovedovale nikakršnih zgodb, bile so preprosto umetniška poetika, ki je zadevala intimno občutenje narave, ki je umetnika obkrožala v prečudovitih predelih gozdnatih in travniških površin, razpetih med Peco in Uršljo goro vse tja do Šentanela in še naprej po avstrijski Koroški. Leta 2000 je imel v moji zasebni *Galeriji Kolar* v Slovenj Gradcu prvo večjo samostojno prodajno razstavo slik malega, srednjega in velikega formata. V razstavni prospekt sta strokovni besedili prispevali Silva Sešel in Milena Zlatar. Tako se je začelo Kumprejevo umetniško uveljavljanje z realizacijo vrste samostojnih gostovanj po Sloveniji in v tujini (Avstrija, Nemčija, Švedska). Rad se je udeleževal likovnih kolonij (*Likovne komunikacije Brda* (2002), *Ex tempore Piran* (2003), *Mednarodni Ex tempore Ptuj* (2003), *Galerija Art da Vinci Jarenina* (2006) itd.), simpozijev in srečanj z različnimi umetniki. Postal je član *Društva likovnih umetnikov Maribor* in *Zveze društev likovnih umetnikov Slovenije*.

Benjamin Kumprej je bil izjemno družaben, odkritosrčen, včasih tudi po svoje muhast, trmast in nepopustljiv, dostikrat upravičeno kritičen do družbenopolitičnih

razmer v mladi državi Sloveniji. Njegove izkušnje na področju kulture so bile preverjene, zahtevne in visoki kriteriji, ki jih je zastavljal, nemalokrat v nasprotju z okoljem, v katerem je deloval. Velikokrat se je v življenju skliceval ali pa celo ravnal po zapisanih »božjih« zapovedih. Večkrat se mu je zazdelo, da njegova idejna prepričanja niso nič moteča, dokler ni ugotovil, da so v današnji družbi medsebojni človeški odnosi daleč od njegovih pričakovanj.

Tudi dolgoletno pedagoško delo na *Gimnaziji Ravne na Koroškem* ga ni povsem osrečevalo. Pogrešal je nekatere prostorske, tehnične in materialne rešitve, ki bi nadgrajevale njegovo dojetje likovnega pouka. Podajanje umetnosti srednješolcem mu je osebno veliko pomenilo, spoštoval je mlade dijakinje in dijake, se vživljal v njihove vsakdanje mladostniške težave, razumel njihovo prešernost in zaletavost, bil njihov zaščitnik in mentor v pravem pomenu besede. Verjamem, da si je profesor B. Kumprej ustvaril ugled prosvetnega učitelja, ki ga bodo nekdanji dijaki gimnazije imeli v prijetnem in trajnem spominu.

Ob tej priložnosti ne smem spregledati Kumprejeve publicistične prisotnosti v različnih časopisih, revijah in likovnih katalogih. Vse od leta 1990 dalje je beležil in objavljajl zapise, recenzije ter kritike o koroških likovnih ustvarjalcih (F. Boštjan, S. Brezočnik, Š. Marflak, Z. Ogrinc, J. Dolenc, B. T. Kramolc itd.), glasbenikih (M. Kamnik), književnikih (M. Pikalo) in nekaterih koroških kulturnih delavcih. Kumprejeva osebna bibliografija vsebuje lepo število neobjavljenih esejev, proznih, pesniških in drugih besedil.

Vrnitev mlade družine Kumprejevih na podeželje (1999) je bila neke vrste sentimentalna odločitev, kakor je sam omenjal v monografiji *Benjamin Kumprej: Nostalgija*, ki je izšla v okviru založniških izdaj *KGLU Slovenj Gradec* v mesecu avgustu 2018. Preselitvi na Pristovo je sledilo razočaranje njega samega, njegove mlade družine in posledično tudi ožjega sorodstva. Ne glede na to, da je Kumprejeva kmetija Pristov postala ena prvih ekoloških kmetij v Sloveniji, so bila družinska pričakovanja na področju kmetovanja v marsičem neuresni-

čena.

Njegova povsem nova spoznanja o kmetiskem življenju so bila marsikdaj odlična iztočnica za rojevanje še neobjavljenih pesmi in nastajanju »abstraktnih slik – odmišljenih vsega nebistvenega« (Milena Zlatar). Akademski slikar Kumprej se je zavedal, da je bil s svojim angažiranim slikarstvom drugačen od večine svojih sodobnikov. Izvirno slikarsko mojstrstvo je znal zelo preprosto in enostavno utemeljiti: »... Umetnikovemu delu je potrebno zaupati, potrebno je verjeti v znanje in iskrenost avtorja, ne glede na prepoznavnost v figurativnem smislu in slogu ...«

Za svojo originalno slikarsko sporočilnost je bil umetnik Kumprej v preteklosti dobitnik različnih priznanj: prejel je bronasto *Prežihovo plaketo* (1985), odkupni nagradi *Mednarodnega Ex tempore Ptuj* (2003 in 2004), veliko odkupno nagrado *Mednarodnega Ex tempore Piran* (2005), nagrado *DLU Maribor* (2006), nagrado žirije *Mednarodnega Ex tempore Ptuj* (2014) in posebno priznanje strokovne žirije *Ex tempore Ptuj* (2016) ... Osebno dodam, da vse zaslužen, k temu pa dodajam, da je bil slikar v svojem umetnostno ustvarjalnem življenju tudi dobrohotna duša, ki je svoje slike pogosto daroval šolam, društvom, krajevnim skupnostim in posameznikom v humanitarni ali družbenokoristni namen!

Akademski slikar Benjamin Kumprej mi je ob druženjih na Brdih nad Turiško vasjo, na svoji domačiji Pristov na Lešah in kasneje po kratkotrajnem poslavljanju v slovenjgraški bolnišnici izpovedal veliko resnic iz svojega srca in iz svojega vznemirljivega življenja. Prepričan sem, da je njegovo vsestransko delo imelo svoj smisel in z gotovostjo trdim, da je slikarjev umetnostni delež velik doprinos h koroški kulturni dediščini. Zato bo med nami še dolgo prisoten v hvaležnem kolektivnem spominu.

Koroški umetnik Benjamin Kumprej počiva v bližini poznogotskih cerkev sv. Ane in sv. Volbenka, na najvišjem hribovitem travniškem obronku, v zavetju njegovih smrek in borovih dreves kmetije Pristov na Lešah.

Niko R. Kolar

Brda, 28. avgusta 2018

Klavdija KIA Zbičajnik Plevnik

Benjamin. Benjamin Kumprej.

KULTURA

čutim

*da moram nekaj napisati
a mi ne gre*

*redko mi ne gre ...
pisati*

poznala sem ga skoraj 30 let

*iskren slikar se čuti
na konici čopičev
in presega tuzemeljski čas*

*»v klasičnem smislu besede
kot jo razumeš sama
je vendarle
težko biti tvoj prijatelj«
je rekel nekoč
in imel je prav*

*bil je torej
eden tistih
ki me je bil vedno vesel
in on tisti nekdo
ki sem ga bila vedno vesela*

bila sva čudna med dialogi

*veliko sva razpravljala
o slikarstvu
in poeziji
tudi o prostranih
koroških gozdovih
in o tatovih
kradljivcih nepazljivih duš
ki na črno sekajo njegov in naš les*

*nikoli ga nisem vprašala
kje bere moje pesmi
a jih je poznal*

*nikoli me ni vprašal
kje sem videla njegova
najnovejša dela
bilo mu je samoumevno
da temu sledim*

*pogovarjala sva se
kot da sva končala
pogovor ravno včeraj
pa je vendarle včasih
minilo tudi leto ali več
odkar sva se nazadnje videla*

*zame je bil Benjamin
nikoli Beno
Benjamin je tako lepo ime*

Leški Viking

*takšen se mi je pač zdel
s svojo
nekoč
gromozansko postavo
in z modrimi očmi*

*in tisti svetli
na vse strani
padajoči lasje
so bili nemalokrat
kar malo v zadregi
od razposajenosti*

*a so skozi leta
pridobili tudi svoj šarm
na kilometrih življenjske patine*

*zame je bil boem
a tudi klen
in ponosen
slovenski kmet
z zdravo logiko
ki v tem prostoru
nima več prave cene
a v svoji notranjosti
je bil čisti umetnik
ustvarjalno nemiren
včasih kot bik piker
in nato kot preliv miren
in za kazen še
akademski slikar*

*figo mu je bilo mar
za marsikaj (na videz)*

*a nikoli mu ni bilo težko
nekaj novega spoznati
in se neumorno
boriti za svoj prav -
nato pa predati znanje
in širino pogleda
vsem svojim dijakom*

*»on že ne bo škrtaril z materialom«
»in otroke bo vozil na razstave po svetu«
nekoč me je
prišel vprašat
če lahko
da svojemu sinu enako ime
kot je ime mojemu*

smešen položaj

*moj odgovor ga je
zabaval še dolga leta*

*torej
dva nepočesana
sta nekoč
preplesala celo noč*

*ko sva padla
so pokale kosti
tako je bil težek*

*smejal se je
kot preprišen mlin
vstal pa ni*

*bil je iskrič
iskren
hudomušen
nagajiv
in včasih
težko razumljen*

*imel je
pesti
ki so
rade pele*

*in
prste
ki so
radi risali*

*svoje glav kot je bil
je rad rekel
»vse je pod kontrolo -
vse je pod nadzorom«*

a ni bilo

*bilo je lani ...
nesebično je pomagal
in obudil spomin
na tasta*

letos ...

*drugo leto ...
vsa naslednja leta*

bo manjkal

*veter ga je nosil
še zadnjo noč na silo
tja v stran od Uršlje gore
(narisal mi jo je
za trideseti rojstni dan)*

*a je vseeno
premagal vihar
domaćih leških travnikov
da se je prišel posloviti*

*hvala
za vsak skupen trenutek
Benjamin*

Praprotni grič ali Kdo bo tvoje konje jezdil?

KULTURA

Sedmina na Pristovski domačiji je šla h koncu. Poletno popoldne se je začelo prevešati v večer. Sonce se počasi pomika proti Peci, kot da se mu nikamor ne mudi. Saj. Do teme je še nekaj ur. Dan je dolg, eden daljših v letu. In eden bolj žalostnih. Tako svetel, a tako temen.

Ob koritu za vodo je sedelo dekle. Samo in žalostno, skoraj tako kot v tisti znani popevki. Njeno arabsko ime v prevodu pomeni mesto, kraj pepela. To, kar je zdaj postal Praprotni grič, hrib nad Kumprejevo kmetijo in leškima cerkvama, kjer so na pokojnikovo željo raztrosili njegov pepel. Nekaterim je bilo to čudno. Česa takega še niso doživeli. A je bilo tako normalno.

Na vrhu griča, ob obronku gozda, kjer rastejo črnice in praprot, je postavljeno skromno obeležje. Oblikoval ga je Benjaminov sin Leonard. Prelep kraj za zadnji počitek. Od tod je čudovit razgled na vse tri energetske najpomembnejše točke v Mežiški dolini: Pohorje na vzhodu, Uršljo goro na jugu in Peco na zahodu. Tukaj poteka koroška dihalna pot. Začne se pri cerkvah svete Ane in svetega Volbenka, kjer pride do vdihaja, in konča na Kronski gori, pri cerkvi svetega Petra, kjer pride do izdihaja, kot ve povedati Marko Pogačnik. In kar je najbrž vedel tudi Benjamin. Ali pa je to vsaj slutil. Vsekakor pa občutil v vsakodnevem življenju na kmetiji. Ni čudno, da si je za raztros izbral prav to točko. Pobrigal se je, da njegov duh živi v prekrasni družbi leških lepotic, kot pravimo cerkvama.

Normalno, da tam, kot je znal pogosto reči. Zanj je bilo vse normalno. Nič ga ni presenečalo. Nič človeškega mu ni bilo tuje. Normalno. Ko pa so leški cerkvi in sveta trojica, PecaGoraPohorje, pogosti motivi njegovih slik. In motivi drugih slikarjev, za katere je na svoji domačiji občasno prirjal likovne kolonije. Pred leti so njihove slike visele v Volbenku. Dokler niso bile razprodane, izkupiček pa je šel za obnovo cerkva. Tudi po Benjaminovi zaslugi.

Striktno se je klical Benjamin. Ne Beno. Benjamin. Ker zveni umetniško. Kot Leonardo, Vincent ..., Benjamin. Postaven, močan moški, pravi hrust, kot ustvarjen za kmeta. In za slikarja. Pravijo, da je bil v mladih letih s svojimi brati strah in trepet fantov z okoliških kmetij. Toda pod zunanjo podobo se je skrivala občutljiva umetniška duša. Čeprav na videz robot, je znal biti eleganten in boemski. Včasih oblečen v

črno usnjeno jakno, kot stari roker, drugič odet v suknjič in snažno srajco, kot gospod. Ali pa mu je okrog škornjev vihral površnik kot kakšnemu kavboju. Roker po duši, večni upornik. Po videzu je spominjal na van Gogha, tak, s psejničnimi lasmi in vrtincem nad čelom, z rdečkasto kozjo bradico ter modrimi, vodenimi očmi. Zdrav kmečki fant, eden od sedmih pristovških otrok. Kot bi jih vzel iz kakšne Prežihove povesti. Živečimi na visoko ležeči kmetiji, visoko nad tistimi spodaj v vasi. Odmaknjeni, skrivnostni. In zato privlačni. Nadarjeni, ne samo za kmetovanje, tudi za umetnost, za slikarstvo. Kajti slikar je bil tudi brat Frančišek.

Da je slikar, malar, se je Benjaminu videlo že od daleč. In tudi to, da je kmet. Kar pa je težko. Že biti slikar, umetnik, je težko, kaj šele biti oboje, slikar in kmet. To dvoje se je pri njem stalno prepletalo. Kmečki in umetniški, boemski način življenja. Za oboje potrebuješ red in disciplino. Težko usodo si je izbral. Čeprav lepo.

Znanje kmečkih opravil mu je prav prišlo v študentskih letih. Karlo Pavlinc, njegov sošolec s faksa, se je na zadnje slovo od Benjaminu pripeljal iz Kopra. Benjamin je takrat živel na kmetiji v Šentvidu pri Ljubljani. V zameno za bivanje je vstajal ob štirih zjutraj, da je poskrbel za živino v hlevu. Ob sedmih pa je že bil na faksu. V učilnico je prinesel značilen vonj po hlevu. Nič hudega. Normalno. Študentsko življenje je, za razliko od nekaterih drugih, vzel zares. Vsaj na začetku.

Starodavna češnja je udeležencem sedmine nudila prijetno senco. In plodove, ki zorijo. Samo stegniti se je treba in jih utrgati. Ko so zorele češnje.

Gospa drobnih, iskrivih oči, stara Lešanarka, je zadela žebljico na glavico, ko je rekla, da je kraj z njegovim odhodom izgubil veliko. Ogromno. O Benjaminu kot o človeku je izrekla mnogo pohval, kot se spodobi. Kajti, kot je rekel pri maši župnik, o mrtvih samo dobro. In še, da sta imela z Benjaminom v zadnjem obdobju, ko se je Benjamin po njegovih besedah razcvetel, dolge pogovore o Bogu. Župnik ga je primerjal z gartrožo. Odslej ga bomo povezovali z njo, kot Vincenta s sončnico.

Prišleka na kmetijo je bil vedno vesel. Do njega se je vedel prijazno, ga pogostil, si utrgal zanj čas, čeprav ga ni imel veliko. Malo po tistem, ko se je s svojo mlado družino naselil

na kmetiji, je za nas pripravil silvestrovanje. Za vse je skuhal, vsem postregel. Zunaj je naletaval sneg. Polnočni ognjemet na vasi se je videl kot na dlani. Čaroben začetek novega leta je bil to.

Atelje si je uredil kar v dnevni sobi. S platen so nas gledali rudarji. Cel ciklus *Rudarjev*. Normalno. Če pa je živel v rudarski vasi. V najboljših časih rudnika je v njej živel okrog dva tisoč ljudi. Rudarjev in njihovih družin.

Poleg slik so si svoje mesto v prostrani dnevni sobi izborile tudi knjige, veliko knjig. Ponosno jih je pokazal, se pogovarjal o prebranem. Posebej rad je imel poezijo. Njegova najljubša pesem: Praprotni grič. Avtor: Dylan Thomas.

Ni znal samo slikati. Znal je tudi pisati. Kritike, spremne besede, morda še kaj več, pa ne vemo. Poezijo, na primer. Zanj gotovo ne velja, kar pravijo o slikarjih: da so malo čez les, da niso intelektualci. Nasprotno. Bil je intelektualec, razmišljujoč človek. In učitelj, mentor. Pripovedovalec zgodb. Neizčrpen vir zgodb, izmišljenih ali resničnih, da so ušesa kar strigla.

Otvoritev njegove razstave v igralnici na Vrbskem jezeru v devetdesetih je bil monden dogodek. Kot govorec je nastopil Roman Flis. Nagovor pred otvoritvijo je opravil v brezhibni nemščini. Bilo je navdušujoče. Flisov Roman, legendarni lastnik razvpitega lokala Plavi e, stari šarmer, je to znal. Znal je očarati in začarati. Okrog vratu si je ovesil bel šal. Model. Še ena boemska duša iz krajev med Peco in Pohorjem. Sol te zemlje. Epske pokrajine od Mislinjskega grabna do celovških jezer. Korošci smo bili lahko tistega večera ponosni nase. In na Benjaminu. Za en večer smo se počutili kot svetovljani. Sprejeti in občudovani. Nič več *ibržniki*.

Slikarija *Ecce homo* je bila redkim privilegirancem prvič postavljena na ogled v njegovi garaži. Lesena vrata, ki služijo za nanos barv namesto platna, krasi Benjaminova poslikava. Čuvala sta jo njegova zvesta psa. Umetnino je poslal na natečaj v Piran. Rad je sodeloval na natečajih. Na katerih je seveda redno pobiral nagrade. Posebej cenjene so bile njegove slike na Švedskem, kot je bridko ugotavljal. Ne pa doma. Ne dovolj. Zveni znano? Še ena zgodba o umetniku, bolj cenjenem v tujini kot doma.

Večkrat se je kot govorec, ali pa čisto iz firbca, pojavil na otvoritvi razstav drugih slikarjev. Akademskih in amaterskih. Ni delal razlike med njimi. Štelo je samo to, ali je slika dobra ali slaba. Ne glede na to, kdo jo je naslikal. Poglobil se je v ustvarjalno početje vsakega slikarja, naj je bil še tak diletant. Ker je vedel, kaj vse stoji za tem. Delo. Veliko dela. In znanje ter (po)trpljenje. Na otvoritvi slik mlade slikarke Urške Halilović v ravenki galeriji je večino časa presedel na stolu,

pravijo. Težko je že stal. A je bil tam. Ker ga je zanimalo, kaj počne mladi rod slikarjev. Tak je pač bil. Radoveden. Zvedav. Če to nisi, ne moreš biti umetnik.

Brez postojank, javk, v njegovem življenju seveda ni šlo. Stari borci to vejo. V bifeju pri leški trgovini je mojstrsko vrtel ročke na namižnem nogometu in igral pikado. Puščice je metal z osupljivo natančnostjo. Zmeraj so zadele tarčo. Tako in drugače. Rad je posedal pri Lukatu, legendarni gostilni na leškem križišču. Gostilna že dolgo ne obratuje več, a jo je zanj vedno odprl lastnik, topel človek in entuziast, zbiratelj etnološkega gradiva, Zvonko Topler.

Doživeti Benjaminu, biti v njegovi družbi, je bilo za nadobudnega umetnika (umetnico) nadvse dragoceno. Bil je motor kulturnih dogajanj. Brez njega se mnogo stvari sploh ne bi zgodilo. Prvi koncert Autodafėja v Likovni galeriji na ravenskem gradu na primer. V svoji karieri je vodil tudi galerijo. In bil založnik. Heinza, radeljskega slikarja, katerega slike so bile takrat na razstavi, že dolgo ni več. Zdaj ni več niti Benjaminu. Toda njegove slike so ostale. Če lahko duhovito poslikavo na kovčku za harmoniko, za kar je poskrbel sam od sebe, štejemo za slikarjijo.

Na travniku pod domačijo so se pasli nekaj tednov stari telički. Prav tisti, po katerih je povprašal sestro Marijo, ko ga je obiskala v bolnici. Takrat se mu že ni več pisalo dobro, je sporočil brat Lojzi. Med pogovorom ga je nenadoma prešinilo, kaj bo z njegovimi čoliji. Marija se je najprej začudila, nato pa nasmehnila. Ganila jo je bratova skrb. Še na smrtni postelji je mislil na svojo živino.

Kdo bo zdaj njegove konje jezdil?

- Ne bi bilo treba ..., je zmajeval z glavo gale-rist Niko R. Kolar, ko se je kolona svojcev in prijateljev vzpenjala proti Praprotnemu griču. In da bo izdal fotomonografijo Benjaminovih slik, je povedal. Čez sto jih bo. Mnogo. Komaj čakamo. Lepa gesta bo to. Čeprav posmrtna.

Tempomat v avtu, ki je brzel po avtocesti od Arje vasi proti Ljubljani, je bil naravnan na ekono- mično porabo. Skozi večer je brzel sto deset na uro. Voznikovo pozornost je pritegnila nena- vadna svetloba z Uršlje gore. Halo? V večerni zarji je žarela najvišje ležeča cerkev pri nas. Kot da bi zažarela Benjaminu, pobudniku *Križevega pota*, projekta koroških in slikarjev iz drugih slovenskih pokrajin, v slovo. Veličastno slovo je bilo to.

Uživaj na Praprotnem griču, dragi prijatelj!

Matjaž Pikalo

Z Benjaminom/Ben(ot)om/Benčem sva se zagotovo morala nemati/mimati/srečevati na ravenski alma mater (temu pritrjujejo letnice najinih rojstev, v prid temu predvidevanju pa gre tudi moja petletka), toda na moji spominski zalusti ni obešeno niti eno izmed teh srečanj. To informacijsko praznino lahko razložim, utemeljim, razumem, opravičim z eno samo iztočnico: srednješolska leta so odprta v vse kaj drugega kot sistematično zbiranje oprimkov iz sprotnosti razpoložljivega z namenom, da boš morebiti nekoč v prihodnosti zmož obupati in osmišljevati preteklost. V mladosti se življenje jemlje brez vsake mere, v srednjih letih osmišlja, potem zagotovo (če je tako odmerjeno) pride čas, ko se ga tehta.

Priznati moram, da lahko stopim samo v sredico stvari in začnem s prvim paberkom – moja srečevanja z Benčem torej nimajo nobenega prologa. Tega prvega flash backa tudi ne zmorem opremiti s celovitim faktografskim aparatom (datum, kdo vse je bil prisoten, o čem vse je tekla beseda) in tako doseči prepričljivost, torej – ne morem mu dati zgodovinske preverljivosti: ostaja samo nekaj kot v meglici fiksiiranih podob.

Ne vem, kaj je bil razlog, da smo se nabrali za hišnim omizjem v najiminitnejšem (je bil edini?) koroškem literarno-političnem po uri poznem (ali pa že zgodnjem?) disputu. Na Fari na Prevaljah, streljaj od hiše, kjer je imela svoj čas dom Mohorjeva, pri Juričanu. To je bilo še takrat, ko sta imela Jur in žena Jo razporeditev prostorov v pritličju njune hiše drugačno kot danes. Ne vem, od kod Juričanom ta težnja po obliki „salonskega“ druženja iz 19. stoletja – toda sproti se je potrjevalo, da je takšen način izmenjave mnenj in stališč dobrodošel in dragocen. Radi smo bili gostje – in resnici na ljubo, nikoli z občutkom odvečnosti: gostitelja sta prišleke Na Fari 31 vedno znova sprejemala in razumevala kot posebne sorte občestvo. Skratka – v njunem kuhinjsko-dnevnosobnem (salonskem) prostoru smo zagotovo v duhu namembnosti pohoda skozi institucije tudi tisto noč, o kateri skušam tu zastaviti besedo, merili svet in sebe v njem. Da svojih pozicij nismo zastavljali revolucionarno krvavo, priča v prid dejstvo, da smo bili (pomagal si bom s Pregljevimi evfemizmami) tisti večer rahlo omočeni. Na Fari 31 je konec koncev domoval in gospodoval – no, takrat še tovariševal, ne le duhoviti in drzeni razpravljalec o našem tu in zdaj, ampak tudi ponižni Bakhov svečenik.

Jur. In radi smo mu sledili. V besedi in požirkih.

V to ne ravno spokojno noč zastavljen pogovor, ki se je zdaj že srečeval s svitanjem, sta dobesedno vdrila dva (zame) neznanca. Oba v lahkih razprtih plaščih, eden svetlolas, drugi temen. Slednjega se spominjam predvsem po tem, da je imel na desnici rokavico brez naprstnikov. Zavalila sta se na kavč: belolasi se je od tam takoj vključil v razgovor, zdelo se je, kot da je z nami že od ure, ko je bila noč še mlada, skrivnostni je molčal.

»Sta pa zgodnja!«

Ta droben ironizem je bil gostitelj.

»Če oblubiš, je treba. Vse je pod kontrolo.«

»Bosta traminec iz ta črne?«

»Normalno.«

Najprej se je slišal srk, potem najbrž kakšen požirek, užitek je izdal komentar:

»Mmmmm ... Fantazija!«

Čez čas me je nenadejan spokojen mir na kavču za mojim hrbtom prisilil, da sem se obrnil in pogledal, kaj se dogaja. Prišleka sta naslonjena nazaj z vekami prekrila oči. Morebiti sta zaspala ali pa samo podremavala med budnostjo in sanjami. Omizje pa je delovalo, kot da vse štima in v zakup sem vzel predpisano skupinsko držo oziroma pričakovani odziv na dogajanje v separeju – očitno je vse tako, kot mora biti. Vse pod kontrolo.

Kot se je zastavil pa se je zgodil tudi zaključni del poprologa: odhod – pač v maniri prihoda. Pšenični in skrivnostni sta se pognala pokonci, prvi je do konca izpraznil prej odpiti kozarec, ki ga je ves čas dremeža pestoval v desnici, in se poslovil od Jo in Jura:

»Imava še opravke. Sva se oglasila, da ne bosta kdaj rekla, da nisva držala besede.«

Zarezal se je na vsa usta, za njim pa se je zahihital še temni. Prvič sem slišal njegov glas. Če je smeh sploh glas. In že ju ni bilo več.

Bil sem edini nepoučeni za omizjem in sem bleknil:

»Kdo sta ta dva tipa?«

»Beno in Futy.«

Takrat še nisem vedel, da sem vstopil (kot zunanji spremljevalec) v zgodbi dveh nenavadnih, neobičajnih, drugačnih ljudi. Namerno nočem rabiti opredelitve Korošcev, zakaj vsak na svoj način sta se dotikala veliko večjega kosa sveta, kot je naš koroški kot.

50 let Gimnazije Ravne

O nastanku, vlogi in pomenu Gimnazije Ravne na Koroškem je bilo prelitega že toliko črnila (ali udarjenih tipk na tastaturah pisalnih strojev oz. na računalniških tipkovnicah), da je kakršenkoli poskus novega vstopa v to prelepo zgodbo, ki je sleherniku iz koroških hub in globač, kot se je sušnikovsko reklo, dala možnosti, da si odpre nove svetove, obsojen na vračanje k že povedanemu. V koroški samorastniški déja vu torej. Kakšen bart pa se le še zgodi odklon od trasiranega in k jari kači se uspe prilepiti kakšno novo štorijo.

1995. je Gimnazija RnK v nestrpnem zanosu pričakovala svojega abrahama. Dogodku se je streglo z vseh koncev in krajev. Pri eni izmed strežb sem sodeloval tudi sam: uredniški odbor pod taktirko dr. Silvije Borovnik je zasnoval publikacijo, poimenovano Zgod(b)ovina Gimnazije Ravne na Koroškem (nad- oz. podnaslovljeno kot Zbornik), v katero smo iz 50-letne nabirke maturantov povabili k sodelovanju tiste, ki so iz polstoletnega maturantovskega povprečja štrleli na kakršenkoli način že. Nastali šopek, poklonjen »naši« gimnaziji, je bil vreden svojega imena. V resnici je bil to šop, a takšno poimenovanje zaradi pejorativne konotacije, ki je obešena na besedo, ne označuje zelenega.

Obetala se je osrednja prireditev par excellence. Tako velikim dogodkom se seveda streže na skorajda protokolaren način: natančno se ve, kdo na slavi ne sme umanjati, še več, popolnoma jasno je, brez čigave odsotnosti slovesnosti preprosto ne more biti. In prav je tako: za vse neposredno in posredno vpete v imeniten dogodek je to odraz spoštovanja njihovega dela in časti.

Pomemben del programskega sodelovanja je bil naložen aktualnim ravenskim gimnazijcem: tako je bilo simbolično zaokroženih 50 vpisanih generacij – oni prvi iz leta 1945 (ob tej priložnosti nekateri izmed njih prisotni v prvih parternih vrstah) in tisti, ki so gulili klopi v učilni zidani v letu 1995 (tokrat izbrani tudi na odru).

Na tako imenitno prireditev obiskovalci praviloma pridejo prej, kot je sicer v navadi. Razlogov je več: obetaš si kakšno nenadejano srečanje, želiš se prepustiti nostalgiji, iščeš mir v sebi, postaviš nervozno hitenje na stranski tir, prepustiš se sladkemu pričakovanju ...,

skratka – želiš aktivno praznovati (praznik je etimološko zavezan dela prostemu dnevu in je namenjen višjemu osmišljanju naše dejavnosti in nima nobene zveze s praznino, kot bi se o pomenu besede predvidevalo na prvo žogo).

V telovadnici OŠ Prežihovega Voranca na Ravnah (ki je tokrat spremenila svojo namembnost za velik kulturni in še kakšen dogodek) je vrelo že kakšne pol ure pred uradno napovedanim začetkom slovesnosti. Vrelo pa je tudi med organizatorji proslave, zakaj scena prireditve je bila še nedokončana. Zanj je bil odgovoren Benjamin Kumprej. In tudi dijaki, ki jih je angažiral pri oblikovanju scenografije. Med tistimi, ki so Benamina bolje poznali, se je pošepetavalo, da je bil očitno na kakšni izmed daljših nočnih plovb, zdaj pa ima, kar si je zakuhal. Pravzaprav nam je zakuhal.

Obiskovalci so bili skorajda že posedeni na svojih mestih, na oder pa je vsake toliko dvojica, in ob njiju še kdo, prinesla kakšno pomembno sporočilo o dogodku: v maniri puzlov je tako pred občinstvom, v živo, kot se reče, sestavljala in zaključevala scensko sporočilo. Predstavljam si, da je bilo to za odgovorne svojevrstno pečenje na žaru, morebiti celo osebni poraz ...

Ampak – scena je bila hipec pred uradnim začetkom postavljena. Nastajati je morala v zadnjih minutah, v stresnem cajtnotu, zakaj barve zapisanega sporočila se še niso utegnile posušiti in od marsikatere izmed črk so se po slikarskem polju zlivali majhni potočki.

Prepričan sem, da je v marsikom, ki je ob tej priložnosti sodeloval z Benom, dozorel sklep, da je bila to njuna poslednja sodelovalna dvojina. In ob taki nemarni neodgovornosti, ki pred vesoljnim slovenstvom meče senco na najsvetejšo izobraževalno institucijo na našem koncu, se je v marsikom med prisotnimi prekopicavala misel, da ima tudi svoboda svoje meje in tako bi moralo veljati tudi za najbolj svobodnjaškega izmed ravenskih profesorjev. Predvsem pa – da svoboda ni osvobojena odgovornosti.

Štorija pa je dobila tudi svoj rep.

Dogodek je bil lep, kot se rado reče, čeprav tovrstna opredelitev ne pove nič. A tako praviloma pač je s temi našimi prijaznostnimi vrednotenji. Ko se o čem, kar je v posedovanju kulture, ne znamo ali nočemo, ne moremo

opredeliti, se zatekamo v splošnosti. In vrednotimo v maniri: Ja. Zanimivo. Meni je bilo všeč. Drugače. Veliko dela je bilo vložena. ...

Zadeva Kumprej seveda ni obvisela v zraku.

Na »pojasnjevanjih in zagovorih« pred znanci, prijatelji, predvsem pa pred predpostavljanimi, če je bil seveda izzvan, je Benjamin med praznovanci, ki so se zadržali po uradnem delu, s pol odpitimi kozarcem v roki razlagal in poučeval o sporočilnosti svoje zasnove scenarije.

»Gimnazija je ja živa struktura. Med mladimi neprestano vre. So raziskujoči, vedno v akciji, okostenelost je njihov največji sovražnik. Scena je nastajala sproti, iz življenja samega. In sploh ni dokončana. Ker ne more in ne sme biti. Z njo je kot z mladostjo. Raziskuje, išče ... Tisti, ki danes tega niso razumeli ...«

In se je v svojih štiflnih odpravil naprej. In kmalu izginil s prizorišča. Vedel je, da bo njegova interpretacija po metodi širjenja od ust do ust kmalu postala merilo dogodka tega dneva.

Jaz sem mu verjel. In marsikdaj je bilo tako, da je bil za pol koraka, če ne kar za celega druge. Narediti v življenju tak šret je največ ali pa je celo edino, kar šteje.

Andrej Makuc

Voščilnice

Vsem šolajočim se in vsem tistim, ki so v izobraževalni proces neposredno vključeni, se vsako novo leto zastavi dvakrat. Najprej tisto, ki se začneja z vstopom v zadnjo tretjino koledarskega leta, 1. septembra, to je z novim šolskim letom. Iz osebne skušnje in s poznavanjem tistih, s katerimi sem preživel skoraj ves svoj vek, je to pričakovanje povezano z zaobljubami, obeti, vznemirjenjem, tudi z negativnimi čustvi. Pač v smislu: letos bo vse drugače, minulo leto sem se preveč mrcvaril, letos bom sproti opravljal obveznosti, želim si doseči vsaj prav dober učni uspeh, pokazal bom vsem, kdo sem, šola me ne bo ubila ... Drugo, sleherniško novo leto pa je tisto, ki nam je vsem skupno in je zastavljeno s pričakovanjem prvega januarja (po Janusu, rimskem bogu z dvema obrazoma, od katerih je eden obrnjen v preteklo, drugi pa se zazira v novo, prihajajoče). Planirano in

želje pa so podobne šolskim: uspešnost, sreča, novi cilji ...

Ne vem, kako je Beno osebno opravil z vsakim novim šolskim letom – če pa merim z vatli, ki so nastali po pričevanjih njegovega dijaštva, potem zanj vsak novi 1. september zagotovo ni bil stresen. Pa ne samo zategadelj, ker likovna vzgoja, ki jo je poučeval, ni mogla usodno razpletati dijaških zgodb, ampak zato, ker so imeli dijaki oboje radi – Kumpreja, kot so rekli, in šolski predmet, ki pa ga Benjamin ni učil, ampak skušal dijakom samo pokazati, kako stopiti v svet likovne umetnosti.

Ono drugo, univerzalno novo leto, pa je bilo za Benamina, zagotovo pa še za marsikoga, ki smo ga z njim doživljali, obredno. No, predvsem za tiste, ki smo od vsiljenih novoletnih vzhičenosti želeli še kaj več kot lučkaste osrednje mestne trge (vedeli smo, da je takoj v naslednji ulici – in vseh ostalih – resničnost, ki se nič ne sprenevedavo dobrika). Pa seveda še kaj drugega kot dedke Mraze v trgovinskih izložbah (na saneh, ki jih je zaradi daril mogoče bolj slutiti kot videti, in če je le mogoče še z vpreženimi jeleni) že od sredine novembra naprej.

Pri nas doma (na vasi) je nekaj let prihod novega leta naznanjal tudi Benč. Prinašal je voščilnice. Založnik in izdajatelj ARS B, Leše 71, SI. Promocija slikarstva. Na začetku so bile še zavezane komercialno zastavljeni namembnosti: VESEL BOŽIČ IN SREČNO NOVO LETO. Brez zapisa prihajajočega leta. S tem je čestitki podaljšal rok trajanja, hkrati pa je šlo bolj za to, da je (priložene so bile pisemske ovojnice) dal kupcu nevsiljivo vedeti, kako obstaja še kaj drugega kot e-pošta, ko z enim klikom opraviš s stotnijo, za katero si prepričan, kako ti je – in si ji – blizu. Brez srca je sicer ukaz (raz)pošlji, pa vendar – marsikomu čisto dovolj za dušni mir. Pošiljatelju in prejemniku.

Ne bom se sprenevedal in tu zatrjeval, da je bil pa Benč ob siceršnji vizitkarski ponudbi drugačen od ostalih. Saj vemo – pride pošta, v nabiralniku zajetna pisemska pošiljka, na naslovni strani zgoraj levo Unicef ... in vse je jasno. Poravnal boš položnico, ki je priložena desetim voščilnicam ali pa namiznemu koledarju, ki je opremljen z reprodukcijami likovnih del, naslikanih z usti, nogo ... Srce ne pusti drugače. Benjaminova prednost pa je bila v tem, da je prišel k hiši osebno. In s seboj obvezno prinesel pošten prokl sevajoče energije, s katero mu je bilo tudi sicer v življenju dano dobesedno razmetavati, z njim je prišla kakšna zgodba ...

Andrej Makuc

Med zemljo in nebom

In je znal očarati. Vedno znova.

»Moral sem se oglasiti, da ne boš misli, da sem pozabil nate.«

In seveda ni bilo več umika oziroma zavrnitve nakupa.

»Nič ne bom jezen, če vzameš kakšen komplet več. Poglej, v škatli je, reprodukcije na vizitkah so moj zadnji cikel. Tako je pripravljeno, da lahko tudi komu pokloniš za božič.«

In sem se odločil za dva kompleta. Nisem si verjel, da jih bom napisal, zakaj še najbolj sem verjel v osebni stisk rok in v živo izrečene želje.

»Na vizitkah ni zapisano nič. Letos je vse unikatno, še posebej število in velikost. Lahko jih uporabiš za kakršenkoli namen. Saj veš, kadar pišeš osebno in ne tolčeš po tipkovnici, si postoril veliko več.«

In sem kupil komplet 100 miniaturnih vizitk z ovojnici, velikost 9 x 6 cm, reproducirani Klimt, van Gogh ...

Nisem vedel, kaj bom z njimi – kot priloge kateri izmed drobnih novoletnih pozornosti najbližjim jih gotovo ne bom uporabil, zakaj zaukazal sem si, da mora biti, če že konkreten dar ne, pa ves spremljati delo mojih rok. In tako vsako leto znova izumljam bolj ali manj posrečena presenečenja.

Tako me je kupljena vizitkarska stotica čakala kakšno leto. Potem pa se je zgodilo.

Običaj sem podedoval po očetu. Tako je znal on poskrbeti za svoje vnuke: ko je za to prišel moj čas, sem to postoril sam.

Za vnuka sem pripravil 50 butelj, ki so kot trta in vino dozoreli v letu njegovega rojstva. Vsako sem opremil z eno »Benotovo vizitko«, na notranjo stran pa zapisal ljudsko modrost iz knjige slovenskih pregovorov, potem sem jih zložil v ovojnice, te pa oznamoval s številkami od ena do petdeset, deponiral v tesno zaprte prozorne vrečke iz polivinila (čeprav bo zdaj zapisano groza – a v tem primeru sem navijal za dolgo razpadno dobo plastike), vsako posebej pa potem z vrvico pritrdil na vrat ene izmed steklenic. In jih zložil v domačo vinoteko. Zadnje bodo odprli (in zapisano prebrali) na leto dočakanega vnukovega abrahamovstva.

Tako ostaja drobtina Benamina Kumpreja v moji kleti in prepričan sem, da če bi Beno vedel za to, bi najbrž hudomušno pripomnil:

»Nisem v slabi družbi! Fantazija.«

Želim le še, da ta štorija ne bi ušla iz vednosti vnukovih rojstnodnevnih buteljko-pivcev. Takšna je usoda, tako se za kakšen trenutek več vpisujemo na zemljevid sveta. In v pamet. In srca. Mi v druga in predvsem – drugi v naša.

Benjaminovo slikarstvo sem spremljal sporiadično. Kadarkoli pa sva se v tej skorajda naključnosti srečala in se me je dotaknil s svojim likovnim ustvarjanjem, je bilo intenzivno in daljnosežno.

Eden takšnih močnih dotikov je bil njegov cikel, ki je nastal v času milenijskega tematskega prehoda. Njegovi leški pejzaži s Peco ali dolino pod njo ali nebom nad njo so zgrajeni iz prepleta realističnih kontur in ob njih ali nad njimi iz intenzivnih barvnih nanosov, ki se vizualno izmikajo kakršnikoli zvezi s stvarnimi podobami in prehajajo v abstrakcijo. Kot da sta si stopila ob bok resničnost in sanje, trpkost dejanskosti in najrazkošnejša magija, telo in nezavedno. Bil sem začuden in očaran hkrati. Neka čudna sila me je posrkala v slikarska polja, ki so odpirala razsežnosti od tu v čez.

Z Benčem nisva nikoli zares razpredala o njegovem slikarstvu. Sem pa ob tem ciklu zasnoval in zgradil svojo zgodbo, čeprav v trenutku, ko sem jo zastavil, nisem vedel, kam me bo posrkalo. Odprl se mi je kot imenitno pedagoško izhodišče, ko sem moral dijakom na dostopen in prepričljiv način utemeljevati literarni nadrealizem, zakaj mladi ob njem praviloma zamahnejo z roko, abstraktno v likovni umetnosti pa komentirajo z znanimi vzorci: saj nič ne vidim, slikar je bil zadrogiran, to bi znal tudi jaz ... itd. itn. Če kot pedagog ob tem molčiš, pomeni, da si se predal in posredno samo izkazuješ svojo nemoč. Prvi dijaški problem je bil seveda v tem, da so hoteli v slikarsko sporočilo s pametjo oz. naučenimi mehanizmi: pozabili so, da je v umetnosti treba ne samo misliti, ampak predvsem tudi čutiti. Odpreti se še drugače. In mi je prišlo Kumprejevo slikarstvo kot naročeno. Ampak ta zgodba je imela predzgodbo.

Namreč, leta 2004 mi je prišel v roke kot naročen tekst v Sobotni prilogi (9. oktober, str. 21), njegov avtor je bil Dragan Živadinov, v katerem se je v enem segmentu svojega razmisleka ustavil ob N. Y. reviji za umetnost Kabinet. Povzemam sporočilo: v revijo Kabinet je vpeta razglednica s tragikomično razlago na hrbtni strani. Namreč: avtor slike na njej je sovjetski slikar Andrej Sokolov. Motiv slike

iz leta 1966 je podvojena kozmična sferičnost. Sokolov slike preprosto ni mogel razstavljati, ker je bila abstrakcija v tistem času v deželi proletkulta milo rečeno nezaželena. Preprosto povedano: prepovedali so mu razstavljati njegova abstraktna likovna dela. Zato je prosil dobrega prijatelja, kozmonavta Alekseja Leonova, ki je med sovjetskimi vesoljci kot prvi zapustil vesoljsko plovilo in bil znan tudi po tem, da je bil zelo naklonjen slikarstvu, da pove kaj in kako je tam videti stvarstvo. Nad povedanim je bil Sokolov vzhičen in pretresen, zato je prosil Leonova, naj mu napiše priporočilo, v katerem bo potrdil, da motiv na „prepovedani, zavrjnjeni, anatemizirani“ sliki ni abstrakten, temveč da je motiv absolutno možnega kozmičnega realizma. Sokolov je prijatelju slikarju seveda ustregel, predvsem pa pritrnil njegovemu uvidu. Tako je slika dobila legalno pravico, da visi v javnosti.

Skratka: to, kar je slikal Andrej Sokolov, je neke udejanjena resničnost sama, le da je bila ugledana z drugimi/drugačnimi očmi.

Obsedla me je ta podoba kozmične sferičnosti, zakaj pred dijake sem želel s korpus delikti v rokah, torej z reprodukcijo likovnega dela Andreja Sokolova, toda z Draganom Živadinovom (splet, e-pošta) se nisva našla. Z dijaki pa je tako kot z učencem Tomažem: šele ko s prstom podrezajo v rano, verjamejo križanemu. Sicer pa se marsikaj zaradi ljubega miru ali lenobe duha napiflajo, koristi od tega pa nobene.

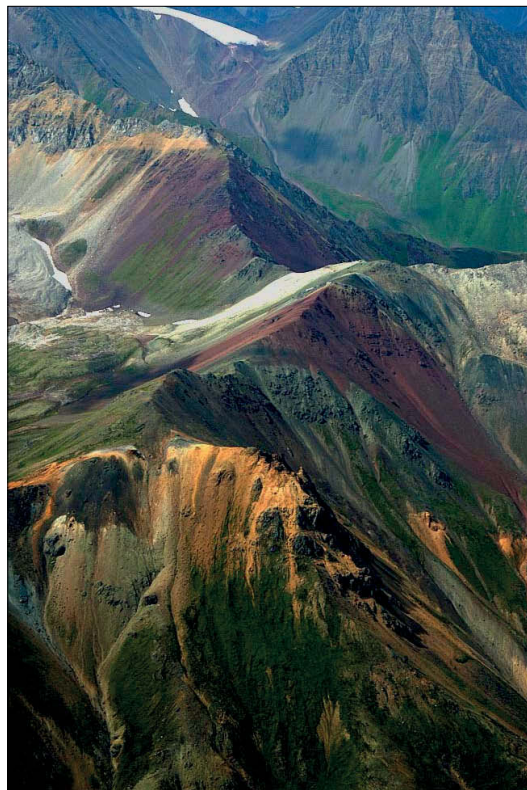
Včasih pa je človeku svet naklonjen, čeprav za to nima posebnih ali pa sploh nobenih zaslug, zakaj ne znam si drugače razlagati naključja, da sem kakšno leto kasneje zalistal/zagledal v fotomonografijo Matevža Lenarčiča Okrog edinega sveta (Radovljica: Didakta, 2006). Na strani 97 je fotografija (iz zraka seveda) Nacionalnega parka Denali. Ostrmel sem: srečala sta se Benjaminovo slikarstvo in podoba iz resničnosti. Slikarjeve barvne podobe doline pod Peco ali pa neba nad njo ter denalijska resnična barvna čarovnija. Peca kakšen dan : Nacionalni park Denali.

Povezal sem se (elektronsko) s spoštovanim Matevžem Lenarčičem, v pismu razložil, kaj želim in za kaj ga naprošam: dijakom da bi rad demonstriral razmerje med umetnostjo in stvarnostjo. Čez dva dni me je na mojem strežniku čakala fotografija.

Zdaj sem imel v rokah ustrezno orodje. Pred svojim dijaštvom sem lahko zgodbarsko pomahal s Sokolovom (slikar) in Leonovom (kozmonavt), konkretno pa s Kumprejem (likovnikom) in z Lenarčičem (letalskim fotografom).

V dveh različnih pogledih se je skrival in prekrival edini svet, ki ga imamo. Ko sem k temu dodal še njihovo osebno skušnjo – pogled proti Uršlji gori s Kop, kjer smo se na meji v še temi in začetkom rojevanja svetlobe odpravljali na sončni vzhod in je bila Pečkova katedrala skupaj s svojim vznožjem natančno tako temna kot na slikarjevih upodobitvah, pa temu ob ogledovanju likovnih del nikoli niso verjeli, ker Uršlje dotlej med svitom in temo niso videli, ampak le v dneva luči, je bil to le še en segment več v njihovi veri v moj prav, da je umetnik lahko samo tisti, ki vidi in čuti več. Od tu mi tudi ni bilo več težko prepričati jih, da je Kettejeva pesem Na trgu carmen figuratum (pesem podoba), saj je v njej – če jo položimo vodoravno – oblikovan EKG zapis. Treba je seveda dodati, da je od nastanka Kettejeve serenade do izuma elektrokardiograma bilo treba počakati še nekaj let.

Tako je Benjamin Kumprej postal moj učni pripomoček oziroma predmet. Nikoli mu nisem govoril o tem, pa saj tudi ni šlo za to – pomembno je, da je morebiti vsaj kdo izmed mojega zakatedrskega občinstva ostal buden in nosi s seboj štorijo Peca : Denali, Kumprej : Lenarčič, abstrakcija : stvarnost, umetnost : resnica.

Matevž Lenarčič, *Nacionalni park Denali*, fotografija

Smrti ni, sem samo jaz, ki bom umrl*

Od slovenjgraškega bolnišničnega parka je ostalo še komaj kaj zelene površine. V prvotni funkciji je živ le še pas med ograjo, ki meji na Partizansko cesto, in tistim blokom, kjer je vhod v novo urgenco in ostale specializirane oddelke B SG, pa še od te miniaturne parkovne ostaline si je zdravniška klientela pošten kos namenila za parkirišče. A naj bo kakorkoli že – kar je ostalo, je še vedno park. Tako je tudi uradno poimenovan. Bolniški (ne bolnišnični!) park. Vjugačev peščene potke oblikujejo majhne oaze, na robove katerega izmed teh zelenih separejev je postavljena kakšna klop, za senco, ki je še kako dobrodošla, kadar se nad mestom razkomi poletno sonce, skrbi preostanek visokoraslega drevja, ki so ga okoljski zapriseženci še uspeli oteti pred invazijo pločevine: visokorasli bori, dve košato razkometeni bukvi ...

Kdo bi vedel, koliko zgodb se je napletlo in koliko usod razpletlo v tem parku v teh več kot sto letih, odkar deluje bolnišnica v

Slovenj Gradcu!? Iz svojih opazovanj in sklepanj lahko predvidevam, da so si tu trenutke zase iskali v frotiraste bolniške plašče ogrnje- ni ali pa jih delili s svojimi frfotavo oblečeni- mi obiskovalci: eni so negovali svojo dvojino, drugi v molku mleli usojeno, iz nikoli jasno slišanih glasov je bilo mogoče sklepati, da so nekateri reševali težke odločitve, ki so jih odlagali leta in leta, zdaj pa je prišel čas, ko je treba ... Niso bili redki, ki so prišli sem v samoto ubit svojo samoto, najbrž jih ni bilo malo, ki so sedeli z zaprtimi očmi in se skušali za trenutek prevarati, da so doma na svojem. Čili in zdravi.

Ko sem letos malo pred pravim poletjem stopal po pločniku trdo ob suličasti črni ograji proti svoji gimnaziji, je moja pozornost pritegnila trojica, ki se je pomikala po beli potki. Moški v modrem bolnišničnem plašču je bil na invalidskem vozičku, ob njem je stopala mlajša ženska, ki je imelo roko položeno na bolnikovo ramo, za vozičkom je bil

Benjamin Kumprej, *Peca nekakšen dan*, slika

mladec, ki si je dajal opravka z upravljanjem vožnje po beli stezi. Kakšen trenutek se mi je zazdelo, da bi moral moža z vozička poznati, potem spet ne, do konca pa sem ovrgel prebliske o znanstvu, ko sem se prepričal, da sta mi mlada dva popolnoma neznana. Potem pa le. A je to ...? Ženiral sem se buljiti skozi praznino med črnimi sulicami ograje, čeprav smo si vsak na svoji poti prihajali vedno bližje: jaz navzdol po Partizanski, trojica po parku pravokotno name. Delal sem se brezbriznega, se skušal narediti odsotnega, stopal sem naprej, s koticom očesa pa sem vohunil za trojko, čeprav sem se delal, kot da si dajem opravka z vsem drugim, le z njimi ne.

Preden sem bil na križišču Partizanske z Gosposvetsko, na katerega drugi strani se začne Park herojev (med gimnazijo, cerkvama sv. Duha in sv. Elizabete in bolnišnico) pa sem za rep le ujel del njihovega pogovora.

»A kar tu?«

»Ja, čisto v redu bo.«

Ne morem prepoznati glasu, čeprav ga od nekod moram poznati. Ampak ne morem prisluškovati. Grdo je. In stopim po zebri ter kot po naključju sedem na «gimnazijsko klop» na drugi strani križišča. Tudi to ni v skladu z nrvnostjo, a odločim se biti prikriti opazovalec. To se mi zdi manj hudo kot prisluškovanje. Opazujem trojico, zdaj so vsi s hrbti obrnjeni proti meni in očitno so se namenili sestiti na zelenico. O odločitvi si niso enotni, zdi se, kot da se še pogajajo o namenu ...

Potem sta spremljevalca poprijela moža z vozička vsak pod eno pazduho in mu bila v oporo, ko se je postavil na noge, nato pa pomagala prestopiti toliko globoko na zelenico, da sta ga lahko posedla v zeleno postrizeno travo. Mladenič je sédel na zeleni tepih kakšnega pol metra za bolnikom na njegovi levi strani, ženska se je spustila na voziček, ki je bil pred njima, in tako so si bili nekaj časa nasproti, dokler ni fant možkemu pomagal leči v travo. Zdaj je bila glava tik ob njem, da je lahko z levico trepljal in božal njegovo čelo in sence ter lice, pogled pa je imel uprt v drevesno krošnjo nad sabo in od tam zagotovo še višje v nebo. Na desno se mu je odpiral pogled na Partizansko cesto. Po njej je prihajala meni neznana ženska s psom na povodcu. Obstala je, nekaj rekla proti trojici, očitno so se poznali, potem ji je belolasi v modrem

z roko pokazal in naročal, naj pride k njim.

In se je zgodilo. Zavila je desno po pločniku mimo križišča in se namenila skozi vhod v bolnišnico, tam še enkrat desno in potem kmalu še enkrat, nato pa po v es zviti potki do trojice. Vstala je samo ženska z vozička, izmenjali sta nekaj besed, potem sem po zasukih njene glave vedel, da je govorila z vsemi tremi.

Moški v modrem frotirju je še vedno ležal na živi zeleni preprogi, fant se je pomaknil toliko višje, da je bil vzporedno z njegovo glavo in mu božal ter mršil redke pšenične lase, mlada ženska se je posedla nazaj v voziček, povabljenka je toliko sprostila povodec, da se je pes lahko s prednjima tacama povzpela na bolnikov trebuh in prsi, pacient pa je levico položil na njegovo telo in se skušal s prsti igrati s pasjimi kodri ...

Zamrznil sem videno podobo in se odpravil naprej. Naenkrat mi je bilo vse jasno: ljudje, ki jih imaš rad, nebo nad tabo, zemlja in vse živo na njej – ničesar več ne potrebuješ za svoj vek. Obšlo me je, da mi je uspelo zanihati s svetom, na katerega sem bil po nikoli doumljivem naključju izbran.

Koliko korakov sem le naredil po svoji poti, da mi je v nemarnosti uspelo pozabiti te velike preproste stvari?

Gornjo zgodbo sem slišal iz prve roke od kolegice v Pragi (ko je bil Beno še z živo vero pripravljala praznovanje svojega rojstnega dne), olastnil in zapisal sem jo v svoji selovski zapisovalni delavnici. A paberkovano po pripovedi nekoga drugega ni zato nič manj verodostojno. In če že o tem – kaj pa v tem našem življenju sploh zagotavlja status resnice?

Prepričan sem, da se je vse zgodilo natančno tako, kot je povedano. Vse vidim. V tej veri me podpirata tudi že omenjeni kozmični realizem Andreja Sokolova (po zagotovilih Alekseja Leonova) in Benjaminova Peca kakšen dan (po dokumentarni fotografski podpori Matevža Lenarčiča).

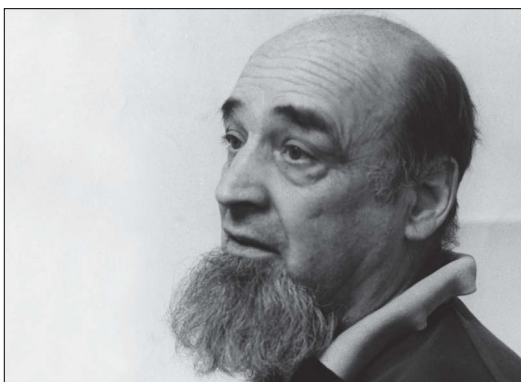
V meni je ta poslednja podoba B. K. enako živa kot vse tiste, ki sem jih uspel sam skusiti in ohraniti na svojem spominskem trdem disku.

* Perken v romanu Andréja Malrauxa *Kraljevska pot*.

JOŽE TISNIKAR

Ob 90-letnici rojstva in 20-letnici smrti

O Jožetu Tisnikarju in njegovem delu je bilo že v času njegovega življenja in tudi po njegovi smrti zapisanih mnogo besed, tako poljudnih člankov in intervjujev kot tudi likovnih kritik ter strokovnih besedil. Za človekom, ki je s svojo osebnostjo fasciniral vsakogar, ki ga je imel priložnost spoznati, in čigar del ne pozabi nihče, ki se je kdajkoli imel priliko zazreti v njegova platna, je ostala zgodba, ki bi si jo le stežka zamislil še tako z domišljijo navdahnjen um, in ki je tolikanj bolj fascinantna, ker je resnična, podkrepljena z vrhunskim ustvarjalnim opusom, ki mu tudi v svetovnem merilu ne najdemo para. Z njegovim delom so se ukvarjali tako rekoč vsi pomembni slovenski likovni kritiki in tudi drugi raziskovalci ter opisovali, analizirali, umeščali in raziskovali njegov opus. Ob 10-letnici umetnikove smrti je v *Koroški galeriji likovnih umetnosti (KGLU)* potekal simpozij, na katerem so spregovorili strokovnjaki različnih profilov ter osvetlili Tisnikarjevo delo s številnih teoretskih vidikov, tako umetnostnozgodovinskih kot filozofskih. Študija dr. Nadje Zgonik, ki je v svojem prispevku na simpoziju osvetlila opredelitve Tisnikarjevega slikarstva znotraj slovenske umetnostne zgodovine,¹ je skozi analizo različnih umeščanj Tisnikarjevega slikarstva v različnih obdobjih njegovega ustvarjanja razkrila recepcijo Tisnikarjevih slik predvsem s strani stroke, ob tem pa osvetlila tudi umetnostnozgodovinski in širši kulturni kontekst časa, v katerem je Tisnikar na začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja stopil na umetnostno prizorišče. Njeno opažanje, da je imela uradna slovenska umetnostna zgodovina težave s Tisnikarjevo umestitvijo v ustrezen predal umetnostnozgodovinske klasifikacije, saj so bile opredelitve njegovega slikarstva tolikanj raznolike, da so tovrstno enostransko dogmatsko klasifikacijo onemogočale, lahko dopolnimo z mislijo dr. Milčka Komelja, ki je na istem simpoziju podal ugotovitev, da »Tisnikarja pa v njegovem bistvu niti ni mogoče razpoznati po strokovnjaško niti ga ni mogoče nikamor docela umestiti, s primerjanjem, brskanjem po knjigah in podobnim, marveč je potrebno sporočilo njegove skrivnostne ustvarjalnosti občutiti in dojeti tako, kot je on sam globoko občutil in ustvarjalno dojel skrivnost smrti zapisanega

Jože Tisnikar, foto Marjan Ciglič

življenja, ne da bi jo lahko kakorkoli pojasnil kot s svojo umetnostjo.«² Specifična situacija nezmožnosti umestitve Tisnikarjeve umetnosti v ustrezen okvir je hkrati rezultirala v dejstvu, da so ga v raznih pregledih slovenske umetnosti 20. stoletja večkrat tudi izpustili. Ne glede na to ostaja dejstvo, da je Tisnikar s svojim specifičnim umetniškim izrazom vznemirjal in prepričal širok krog strokovnjakov in tudi drugih, neobremenjenih s predalčkanjem, zato so že v času njegovega življenja nastale štiri monografije, o njem je bilo posnetih več dokumentarnih filmov in oddaj, s svojimi deli pa je kontinuirano razstavljal v galerijah in muzejih tako doma kot v tujini. Vznemirjal pa ni le likovnih strokovnjakov, pač pa je njegov v črno temo potopljen modrozeleni svet, v katerega je zajel bistvo človekove usode, navdihoval tudi mnoge druge umetnike: pesnike, pisatelje, gledališčne in fotografe, ki so našli v njegovih podobah odmev lastnih iskanj.

Na razstavi *Smrt ni konec*, ki smo jo ob 90-letnici rojstva in 20-letnici smrti v *Koroški galeriji likovnih umetnosti* pripravili v spomin na velikega umetnika, smo želeli zgodbo neobičajne človeške in umetniške osebnosti prikazati čim bolj celovito, saj je bila tudi njegova ustvarjalnost prepletena z njegovim nenavadnim življenjem v neločljivo celoto. Ob bok izbranim delom iz različnih obdobj Tisnikarjevega ustvarjanja smo postavili dokumentarno, fotografsko in filmsko gradivo ter nekatere predmete, ki so s svojo materialno navzočnostjo še podkrepili vizualno izkušnjo. Množica izbranih člankov ter dolgi sezname razstav izpričujejo, da je feno-

¹ Nadja Zgonik, *Opredelitve Tisnikarjevega slikarstva*. V: Jože Tisnikar 1928–1998. *Zbornik simpozija ob 10-letnici umetnikove smrti*. Koroška galerija likovnih umetnosti, 2008, str. 13.

² Milček Komelj, *Slikar Jože Tisnikar in njegova umetnost*. V: Jože Tisnikar 1928–1998. *Zbornik simpozija ob 10-letnici umetnikove smrti*. Koroška galerija likovnih umetnosti, 2008, str. 32.

Jože Tisnikar, *Ljubezen*, 1977, olje, tempera, platno, 89,5 x 115,5 cm
Zbirka KGLU, foto Tomo Jeseničnik

men obdukcijskega pomočnika v slovenjegraški bolnišnici, ki je s sprva okornimi potezami, a z nepojmljivo strastjo, slikal izjemne prizore iz bolnišničnega okolja, že zelo zgodaj prepričal mnoge, ki so se bili pripravljene soočiti s prizori človekove minljivosti in tesnobnim vzdušjem njegovih slik. Avtoportreti v dialogu z dokumentarnimi portreti različnih fotografov, ki so spremljali Tisnikarja v različnih obdobjih njegove ustvarjalne in življenjske poti, kažejo zanimivo genezo njegovega samoupodabljanja in hkrati razkrivajo nenavadno privlačnost njegove osebnosti za oko fotografske kamere.

Jože Tisnikar je ustvarjal svoj, samo njemu lasten svet podob, že v šestdesetih letih izredno močnih, neposrednih in inventivnih, zavezanih prvinski izraznosti, nadgrajenih v sedemdesetih letih preteklega stoletja, ko se je v njegovem slikarstvu zgodil obrat in so ekspresivne upodobitve mejnih trenutkov človeške eksistence na njegovih platnih dosegle vrhunec. V osemdesetih in devetdesetih letih se je večkrat odzval tudi na razna vabila k sodelovanju in na podlagi teh ustvaril nekaj posebnih del. Tudi ta »dela po naročilu«, ki izstopajo iz siceršnjega Tisnikarjevega motivnega sveta, zaznamuje značilna temno zelenkasta koprena z mračnim pridihom smrti. Leta 1990 je ob veliki razstavi o skladatelju Hugu Wolfu, ki jo je v prostorih KGLU pripravila dunajska muzikologinja dr. Margareta Saary, ustvaril triptih z alegorično upodobitvijo, posvečen slovenjegraškemu rojaku. Naslednje leto se je odzval vabilu umetniške skupine IRWIN, ki je pripravila projekt *Slovenske Atene* in na razstavo v *Moderni galeriji* povabila najpomembnejše jugoslovanske umetnike, da bi interpretirali Groharjevega *Sejalca* (1907); Jože Tisnikar je ustvaril nekaj različic motiva. Leto dni pred svojo veliko retrospektivno razstavo

(1998) pa je s triptihom sodeloval na razstavi *Umetnik in urbano okolje* (1997) v KGLU ter z upodobitvijo karnevala na mestnih ulicah edinič vključil urbane elemente v naslikano podobo. Doživljanje človekove usodne zavezanosti smrti ga je povežalo tudi s pesnikom Danetom Zajcem (1929–2005). Z njim je sodeloval pri bibliofilski knjigi *Krokar*, za katero je ustvaril serijo akvarelnih risb, ter prvič upodobil nekatere zanj nove živalske podobe. Oba umetnika sta sodelovala tudi s fotografom Hermanom Pivkom, avtorjem izjemnih fotografskih podob Tisnikarja, danes vključenih v zbirko *Hommage Tisnikarju*, v kateri se mu vsak na svoj način poklanjajo umetniki Mirsad Begić, Zdenko Huzjan, Roberto Kusterle, Bogdan Borčić in Metod Frlic ter katerih dela so zaokrožila celostno podobo razstave. Tudi njegovi ekskurzi v polje uprizoritvenih umetnosti, ki jih je na že omenjenem simpoziju v prispevku *Tisnikar skozi optiko uprizorjanja* s teoretskega vidika analizirala filozofinja dr. Mojca Puncer,³ so bili umeščeni v razstavo. Leta 1986 je Jože Tisnikar izdelal likovne predloge, po katerih so v *Lutkovnem gledališču Ljubljana* izdelali lutke in celostno vizualno podobo za predstavo Svetlane Makarovič *Mrtvec pride po ljubico* v režiji Matjaža Lobode. Za osrednjo kuliso ambienta koncentracijskega taborišča v gledališki predstavi *Singer* Petra Flanneryja, ki so jo leta 1989 v izvedbi *Royal Shakespeare Company* uprizorili v mestu Stratford-upon-Avon v Veliki Britaniji, je Tisnikar izdelal scenško predlogo. Odlomek iz predstave *Brigade lepote* režiserja Vlada Repnika, v kateri je leta 1990 v *Cankarjevem domu* nastopil Jože Tisnikar kot »vdor realnega«, je na razstavi poudaril sim-

³ Dr. Mojca Puncer, *Tisnikar skozi optiko uprizorjanja*. V: Jože Tisnikar 1928–1998. *Zbornik simpozija ob 10-letnici umetnikove smrti*. Koroška galerija likovnih umetnosti, 2008.

bolno moč novega muzejskega artefakta *KGLU*, secirne mize, na kateri je Jože Tisnikar opravljalo delo obdukcijskega pomočnika v prosekturi slovenjgraške bolnišnice in na kateri so se skozi njegove roke zvrstile dolge vrste Slovenjgradčanov in okoličanov, ki jih je Tisnikar oživil na svojih podobah ter jim s svojimi deli postavil svojevrsten spomenik. Ali kot lahko preberemo med njegovimi razmišljanji v Tomaševičevi monografiji ob sliki *Človeška plima* iz leta 1971, na kateri je upodobil sprevod, ki prihaja izza daljnega obzorja in mu ni videti konca: »Padlo mi je na misel, da bi vse te sprevode, vse te ljudi, ki so odšli iz prosekture, združil na eni sami sliki /.../ Ti pa, ki se jim je posrečilo priti skozi mojo prosekturo, postanejo večni na mojih slikah, živeli bodo z mojimi slikami. /.../ Različnih starosti so in so šli tu skozi v različnih časih. Vse pa jih povezuje isti prihod in odhod s tega sveta.«⁴

Kakor je bil Tisnikar človek nasprotij, na eni strani obrnjen vase in zaznamovan s težkim delom v prosekturi ter po drugi strani družaben, dobrohoten in sočuten, je bila takšna – polna nasprotij – tudi njegova življenjska pot. Neugodne življenjske okoliščine so tako blažila srečna naključja srečanj z ljudmi, ki so mu pomagali in nudili podporo, tudi v najtežjih obdobjih njegovega življenja. Tudi sam je večkrat izpovedal, da brez podpore svoje življenjske sopotnice ne bi zmožal težkih bremen, ki mu jih je nalagalo življenje. Neomajni podpori mentorja, akademskega slikarja Karla Pečka, ter podpornikov v bolnišnici, primarija dr. Strnada in za njim dr. Plešivčnika, ki so verjeli v njegov ustvarjalni potencial, se gre zahvaliti, da je Tisnikar vztrajal kljub mnogim osebnim krizam in marsikdaj tudi negativnim reakcijam na njegove slike. Neredek odklonilni odziv posameznikov ob soočanju s Tisnikarjevimi podobami, ki mu sicer niso odrekali kvalitete, a hkrati niso prenesli pogleda na njegov »memento mori«, Milček Komelj razlaga kot človekovo nepripravljenost, da bi zrl v resnico, ta nepripravljenost pa razkriva človekov strah pred smrtjo. Mnogi, ki so prepoznali, da je Tisnikarju uspelo podobe, s katerimi se je terapevtsko izpovedoval in se tako reševal osebnih občutkov tesnobe, pretvoriti v univerzalne simbole človeškega bivanja ter minljivosti človeške usode, pa so Tisnikarju na različne načine tudi pomagali na njegovi nelahki poti.

Katarina Hergold Germ

Pismo Josepha Arecha v arhivu Koroške galerije likovnih umetnosti

Včasih besede odkritega občudovanja in podpore pridejo tudi s povsem nenadejane smeri. Med pripravo razstave smo ob proučevanju Tisnikarjevega fonda v arhivu galerije med različnimi dopisi in sezname našli zanimiv primer tovrstne spodbude. Jože Tisnikar je med 12. septembrom in 2. novembrom 1978 v Münchenski galeriji *Charlotte* razstavljal sedemindvajset slik in dvanajst risb. Med listinami, ki se sicer nanašajo na organizacijo razstave, se v arhivu galerije nahajata dve pismi drugačnega značaja.

Prvo pismo je napisal Joseph Arech skupaj z ženo Marijo. Med poizvedbo v slovenjgraški knjižnici, kjer hranijo donacijo njegove knjižne zbirke, smo izvedeli, da je bil Joseph Arech izseljenec, po izobrazbi klasični filolog, sicer doma iz Starega trga pri Slovenj Gradcu; v Münchnu, kjer je živel po odhodu v tujino, je imel prevajalsko pisarno. V času svojega izseljenstva je ostal povezan z domačim krajem. Svojo naklonjenost Slovenj Gradcu je izkazal z veliko donacijo, ko je *Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec* zapustil zbirko pet tisočih knjig v nemškem jeziku. Iz pisem v galerijskem arhivu je razvidno, da je njegova naklonjenost veljala tudi rojaku – slikarju Jožetu Tisnikarju. V krajšem pismu, ki je bilo naslovljeno na Karla Pečka, z ženo razložita, da mu pošiljata časopise, ki so pisali o Jožetu Tisnikarju ob priliki njegove razstave v Münchnu, s pripombo, da »gotovo spadajo ti časniki v slovenjgraško kulturno dediščino«. 3. oktobra istega leta je Joseph Arech pisal še Jožetu Tisnikarju osebno in mu v zanimivem slogu opisal odzive na razstavo, v neobičajno dolgem pripisu pa tudi svoje občutke in razmišljanja po ogledu le-te. Zanimivo branje štirideset let starega pisma odstira razmišljanje njegovega avtorja o smrti in njeni umetniški tematizaciji, razvidno je, da ga je Tisnikarjevo iskreno in avtentično upodabljanje skrivnosti smrti zapišanega življenja popolnoma prevzelo. Nobenega drugega dokumenta ni, ki bi pojasnjeval okoliščine nastanka Arechovega pisma, le iz zaključka njegovega pisma lahko ugotovimo, da sta se tudi osebno poznala, Arech pa je želel s Tisnikarjem deliti ne le izrezke člankov, ki so izšli v različnih nemških časopisih v času trajanja razstave, pač

⁴ N. Tomaševič, Tisnikar. Svet obujenih mrtvecev. Jugoslovanska revija, Beograd, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1978.

pa tudi lastno doživljanje v münchenski galeriji *Charlotte* videnih Tisnikarjevih podob. Sicer ne bomo nikoli izvedeli, kakšen je bil Tisnikarjev odziv na prejeto pismo, a z veliko verjetnostjo lahko predvidevamo, da je tovrsten zapis zanj predstavljal dodatno potrditev in spodbudo. Pismo je, tako kot tudi mnoge druge, pokazal svojemu mentorju in prijatelju Karlu Pečku, ki ga je hranil v arhiv galerije, kjer je čakalo, da ga otmemo pozabi.

Morda s tem pripomoremo k ozaveščanju o velikem pomenu Tisnikarjevega opusa, ki ga danes upravljeno štejejo med največje slikarske dosežke slovenske in evropske umetnosti druge polovice dvajsetega stoletja.

Katarina Hergold Germ

Tisnikar vabilo galerija Charlotte

München, dne 3. 10. 1978
Spoštovani gospod Jože Tisnikar!

V noči med 27. in 28. septembrom so avtobusi, vlaki iz Münchna ponesli Vaše ime in ime Vašega rojstnega kraja Mislinja menda prvokrat v Vašem življenju in v obstajanju Vašega Mislinja v vse kraje Zvezne Republike Nemčije. V isti noči so letala iz münchenska letališča ponesla Vaše ime in ime Vašega rojstnega kraja Mislinja v vse manjše, srednjevelike in velike prestolnice vse zemeljske oble. *Süddeutsche Zeitung* se namreč prodaja po vsej zemeljski obli. – Rad bi Vam k temu dogodku srčno čestital, rad bi pa ob tem dogodku tudi srčno čestital Vašemu rojstnemu kraju Mislinju, kjer sem premnoge noči partizančil v najhujših časih.

V noči med 21. in 22. septembrom so avtobusi, vlaki iz Hamburga ponesli Vaše ime po vsej Zvezni Republiki Nemčiji, letala iz Hamburškega letališča pa so ponesla Vaše ime v vsa manjša, srednjevelika in velika središča zemeljske oble. Hamburški časnik *Die Welt* se namreč prodaja v vseh predelih sveta. Tudi k temu bi Vam rad srčno čestital.

P. S.: V soboto sva si z ženo in z nekim münchenskim filmskim igralcem ogledala Vašo razstavo. Poznam Vašo knjigo, ki jo je nama poklonila Kulturna skupnost občine, ko sva bila pred tednom dni v Slovenj Gradcu. Vaša razstava pa mi je povedala mnogo več kot pa sem doživel ob gledanju Vaših tiskanih reprodukcij v knjigi. Vi ste predvsem s svojimi krokarji zapustili stil naivnih slikarjev. Dolgo sva stala s prijateljem igralcem pred Vašim največjim krokarjem. Zelo malo zahtevate zanj. Moj prijatelj – igralec je poskusil prerokovati usodo te velike slike. Rekel mi je: »Tega krokarja bo nekdo kupil za 16.000 DM, čez nekaj let ga bo prodal za 70.000 mark in končna cena, ko bo prodan, bo gotovo 300.000 mark.« Vaš krokar je za primitivne gledalce brezčustven. Njegove oči, njegov kljun in njegova drža pa izražajo njegovo neizprosno obvladovanje sveta smrti. To obvladovanje pa je čustvo in to je čustvo »neizprosnosti«. Vaš krokar je neizprosen (unerbittlich) in takega čustva v tej čisti obliki jaz še nisem zasledil v svetovni umetnosti. Prepričan sem, da je pojem »neizprosnosti« pravi interpretacijski pojem za Vašega krokarja in kadar boste srečali spet Ota Bihajlija – Merina, mu sporočite ta interpretacijski pojem, ker mislim, da ga morda on ni našel.

Kar pa zadeva kritiko Vaše razstave v *Süddeutsche Zeitung*, pa je ta kritika delno poročilo o Vas kot človeku in od kod prihajate in da

Vas Merin ne interpretira več kot naivca. Tisto, kar pa najvažnejše govori kritika v *Süddeutsche Zeitung*, pa Vam bom poskusil zdaj s svojimi besedami povedati. Kritik pravi, da se Vi spovedujete pred svojim slikarskim platnom. Slikarsko platno je torej Vaš spovednik. In čim večji spovednik bo postajalo Vaše platno in čim iskrenjša bo Vaša spoved, tem večje umetnine bodo nastajale. Najiskrenjša spoved se izraža lahko v besedi ali barvi, izključno važna pri tej najiskrenjši spovedi pa je najiskrenjša vsebina izpovedi, kajti ob tej najiskrenjši vsebini spovedi se zlije oblika umetnine sama od sebe z vsebino v harmonično enoto. Kritik pa pravi tudi, da je videti v Vaših slikah, da ste se prisiljeni spovedovati in da bi, če bi se začeli spovedovati zaradi denarja, zašli takoj v manirizem, to je v svet, kjer se kopljejo vsi naivci in vsi slabi skomercializirani slikarji drugih smeri. Toliko o tej kritiki.

Lastnica Galerije Charlott mi je zaupala, da jo je včasih strah, ko mora sedeti ves dan ob Vaših slikah. Povedala pa mi je tudi, da je našla sredstvo, s katerim se bori proti temu strahu. Rekla mi je: »Kadar gledam Tisnikarjeve slike z vsebinske plati, me postane strah. Kadar pa gledam Tisnikarja z umetniškimi očmi, pa preženem strah.« Lastnica galerije Vam je poslala tudi vse izrezke kritik, tako da jih meni ni treba Vam pošiljati. Jaz bom poslal Kulturni skupnosti občine Slovenj Gradec in sicer prijatelju Pečku ne izrezke kritik Vaše razstave, jaz mu bom prihodnje dni poslal kar celotne časnike, v katerih so bile objavljene kritike o Vaši razstavi, da jih bo Kulturna skupnost občine spravila nekam na varno mesto v knjižnico, kjer bodo ti časniki pričali tudi zanamcem o kulturnih dosežkih tega mesta.

Ali veste, kdo je ustvaril najlepšo in najbolj poznano umetnino na temo smrti? Bil je to Goethe. Nekega večera je zapustil svoje mesto Weimar in šel v gozdove na večerni sprehod. Na sprehodu je našel neko leseno kolibo, v svojem čustvu se je nahajal v svetu prebitih meja človeškega čustvovanja, zašel je v čustveni svet genialnosti in v tem stanju se je izpovedal deskam te nočne kolibe. Brez kakršnega razmišljanja se je izpovedal deskam te kolibe in napisal v nekaj bornih trenutkih na te deske najlepšo pesem o smrti, kar jo pozna do danes svet. Pravijo, da so se mu v tem stanju prebitega mejišča človekovega čustvovanja klanjali vsi samoglasniki, vsi soglasniki, ves ritem verzov in se mu ponujali kot najbolj ubogljivi otroci, naj jih uporabi po vsej mili volji. Nastala je pesem, ki ima barve Vaših slik, to je temne barve. Jaz jo Vam bom napisal v nemščini, hkrati pa bi Vas rad opozoril na vse temne soglasnike, ki končujejo njegove verze. Te

samoglasnike Vam bom podčrtal in tu je stična točka Vaših barv z barvami Goethejevih končnih temnih samoglasnikov.

Über allen Gipfeln
Ist Ruh,
In allen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauch;
Die Vögelein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
Ruhest du auch.

Po rojstvu te svetovno znane klasične in genialne pesmi ni umrl niti en svetovno poznani literarni interpret, ki ne bi v svoji pisani besedi zapustil svoje interpretacije te pesmi. 1888. leta je to pesem komponiral slovenjegraški rojak Hugo Wolf in njegovo kompozicijo interpretirajo svetovni interpreti takole: »Goethe obogatuje Wolfa in Wolf obogatuje s svojo kompozicijo Goetheja!« Tudi Wolf se je to leto nahajal v čustvenem stanju prebitih mej človekovega čustvovanja, le da je Wolf ta svet obvladal le impulzivno in se je v svojem impulzivnem obvladanju tega genialnega sveta vedno premikal med norišnico in povratkom v navadno človekovo čustvovanje. To Goethejevo pesem je komponiral pred Wolfom še Franz Schubert.

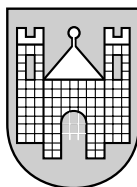
To pesem je prevedel v slovenščino Oton Župančič. Prevod nima več temnih barv, ker izraža slovenski jezik smrt s samoglasnikom i in ne z a in u kot v nemščini. Prevod je torej izgubil temo Vaših barv in seveda barve prevoda niso več Goethejeve. Nekako tako, kot pa če mi moral nekdo prevesti Vaše slike v prevod nekega sveta, ki ne pozna temnih barv. Mislim, da me razumete, kaj mislim. Napisal Vam bom Župančičev prevod:

Po vseh višavah
je mir,
po vseh goščavah
skoraj nikjer
ne gane se dih;
po gozdu so tički pospali.
Čakaj le, kmali
boš tudi sam tih.

Sprejmite moj prisrčen pozdrav, pozdravlja Vas prisrčno tudi moja žena Marija, in pozdravite v najinem imenu prijatelja Pečka.

Obe pismi, ki sem ju vam napisal, pa smatrajete kot oddolžitev najine oblube v hotelu Pohorje, da se Vam bova oglasila iz Münchna, ko bova obiskala Vašo razstavo.

Joseph Arech

Mestna občina Slovenj Gradec

OBMOČNA IZPOSTAVA SLOVENJ GRADEC

Francetova 5, 2380 Slovenj Gradec

tel.: + 386 (0)2 88 12 460 / fax: + 386 (0)2 88 12 461

e-pošta: oi.slovenj.gradec@slkd.si

Epigraf

Vsebinam urejamo obliko

**GRAFIČNO OBLIKOVANJE
UREDNIŠTVO
PRODUKCIJA TISKOVIN**

041 512 758
info@epigraf.si
www.epigraf.si

CERDONIS

Z A L O Ž B A

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

02 88 56 702, 041 627 496

info@cerdonis.si

www.cerdonis.si·info@cerdonis.si

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj in založnik: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Blaž Prapótnik (oblikovalec in tehnični urednik), Maja Martinc, Maša Čas in Tatjana Knapp

Izdajateljski svet: Andrej Makuc, Blaž Prapótnik, Jože Potočnik, Jani Rifel, Niko R. Kolar, Ivan Karner in Martina Šisernik; nadzorni odbor: Franjo Murko (predsednik), članci Andreja Gologranc in Draga Ropič
Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavc

Lektoriranje: Nina Vožič Makuc

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec, tajnica Martina Šisernik

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Primafoto - Primož Podjavoršek, stalni sodelavci ter arhiva Odsevanj in JSKD

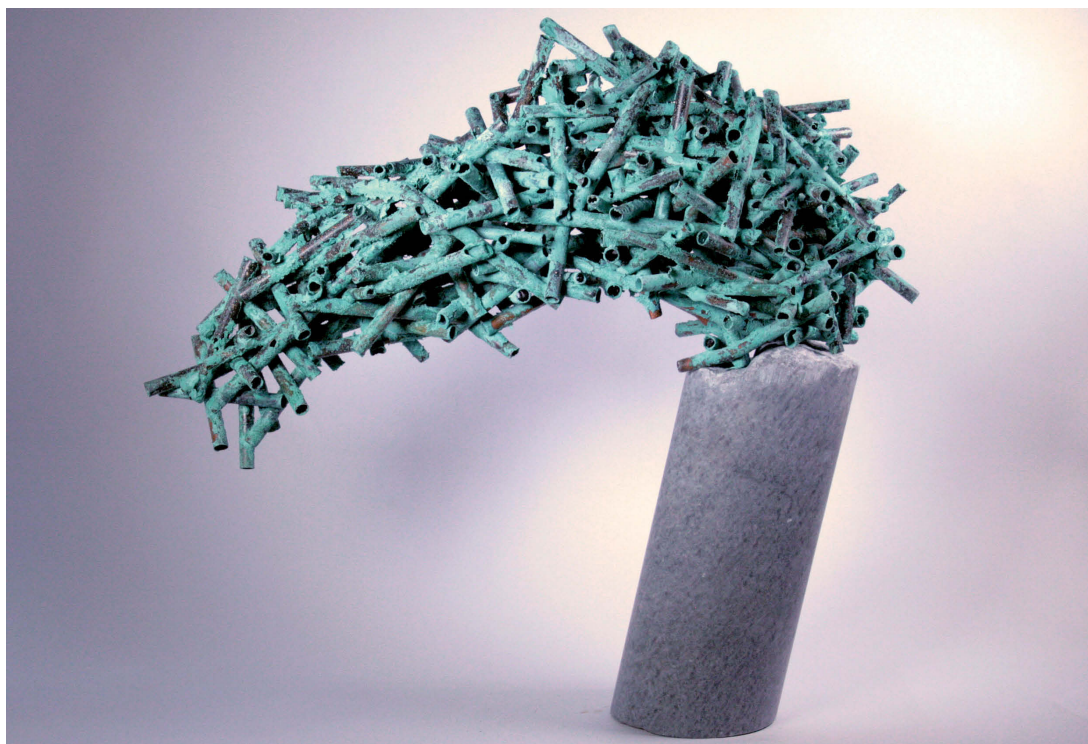
Grafično oblikovanje: Epigraf, Blaž Prapótnik, s. p., tel.: 041 512 758, info@epigraf.si

Distribucija: Cerdonis, d. o. o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, info@cerdonis.si

Produkcija: Epigraf, 300 izvodov, november 2018 **Cena:** 6,5 EUR - naročniki 6 EUR

NA PLATNICAH

Zadnja stran:
Jure Markota,
Objekt II, 2017,
marmor in baker,
36 x 33 x 12 cm

Jure Markota, *Zeleni ogenj*, 2017, marmor in baker, 40 x 48 x 20 cm

Jure Markota, *Polž*, 2016, marmor in baker, 30 x 40 x 25 cm

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz – Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, prevsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

